خاوەنی ئیمتیاز: دەزگای ئایدیا   لێپرسراوی دەزگا: ئەنوەر حسێن

سەرپەرشتیارانی پرۆژەی چاپکردنی کتێب

د. لوقمان ڕەئوف   ئەرسەلان حەسەن

باوان عومەر   بابان ئەنوەر

هەڵسەنگاندنی دەسەڵاتی نەرمی قەتەر

وەرگێڕانی:

ئەرسەلان حەسەن

2017

خاوەن ئیمتیاز: دەزگای ئایدیا
لێپرسراوی دەزگا: ئەنوەر حسێن

لە بڵاوکراوەکانی دەزگای ئایدیا
زنجیرە (158)

ناوی کتێب: هەڵسەنگاندنی دەسەڵاتی نەرمی قەتەر
بابەت: سیاسی
نوسینی: حسێن ئەسغەری سانی
وەرگێڕانی: ئەرسەلان حەسەن
بەرگ: ئومێد محەمەد
دیزاینی ناوەوە: جەلیل حسێن
تایپ و هەڵەچن: زریان رەحیم- کەیوان عمر- نیاز کمال
چاپخانە: حەمدی
ساڵی چاپ: 2017
چاپ: یەکەم
تیراژ: 500 دانە
نرخ: 3000 دینار
لەبڵاوکراوەکانی: دەزگای ئایدیا بۆ فکرو لێکۆڵینەوە

www.ideafoundation.co
ideafoun@gmail.com
www.facebook.com/dezgai.idea
07701955044 - 0533220180
سلێمانی - گردی سەرچنار- نزیك كۆمەڵگەی بەهاران

لەبەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان
ژمارەی سپاردن (1114)ی ساڵی 2017ی پێدراوە

هەڵسەنگاندنی
دەسەڵاتی نەرمی قەتەر

وەرگێڕانی:
ئەرسەلان حەسەن
2017

پێڕست

پێشوتار.. 9

پێشەکی.. 13

بەشی یەکەم: براند سازی لە فۆڕمی دیبلۆماسیەتی نیچە دا............ 15

1-سیاسەتی دەرەوە... 17

1-1. ئامانجەکانی سیاسەتی دەرەوە.. 18

1-2. پرۆسەی فۆڕمگرتنی سیاسەتی دەرەوەی سەرکەوتو................. 20

2 - پێناسەکردنی دەسەڵات... 22

2– 1 دەسەڵاتی نەتەوەیی.. 25

2-1-1بنەما و سەرچاوەکانی دەسەڵاتی نەتەوەیی................................ 26

2 - 2. جۆرەکانی دەسەڵات... 29

2-2-1. دەسەڵاتی ڕەق... 30

2-2-2. گۆڕانی دۆخی دەسەڵات لە ڕەقەوە بۆ نەرم............................... 32

2-2-3. دەسەڵاتی نەرم... 33

3. دیبلۆماسیەتی نیچە.. 38

3-1. براندسازیی نەتەوەیی.. 41

3-1-1. نێوەندگیری.. 45

3-1-2. هەناردەکردنی براند.. 47

3 – 1 – 3 سەرمایەگوزاری ڕاستەوخۆی دەرەوە...................................... 48

3-1-4. گەشتیاری... 48

3-1-5. دیبلۆماسیەتی وەرزشی.. 49

3-1-6. دیبلۆماسیەتی میدیایی... 50

بەشی دووەم: لەبارەی قەتەرەوە 53

1. هەڵکەوتەی جوگرافی.. 53
2. مێژوی قەتەر.. 55
3. ستراکچەری سیاسی قەتەر.. 60
4. ئابوری قەتەر.. 61
5. تایبەتمەندی کۆمەڵایەتی، کەلتوری و ئاینی.. 64
6. هێزە سەربازییەکانی قەتەر.. 65

بەشی سێیەم: دەسەڵاتی نەرمی قەتەر.. 67

1. سیاسەتی دەرەوەی قەتەر.. 69
2. دیبلۆماسیەتی ئاشتی و سازش و هاوپەیمانیکردن.. 74
3. براندسازی.. 89

3-1. گەشەی ئابوری لەژێر رۆشنایی پەرەپێدانی.. 93
3-2. کەلتور، هونەر و خوێندنی باڵا.. 95
3 - 3. گەشتیاری.. 97
3-4. هەڵگرتن و گواستنەوەی ئاسمانی.. 101
3-5. دیبلۆماسیەتی وەرزشی.. 102
3-6. ئاشتکەرەوەی بێلایەن.. 108
3-7. نێوەندگیری لە کێشەکان.. 109
3-7-1. لوبنان.. 117
3-7-2. ئیسرائیل و حەماس.. 120
3-7-3. سودان.. 120
3-7-4. یەمەن.. 123
3-7-5. تاڵیبان.. 126
3-8. هاوکارییە داراییەکان.. 128
3-9. دیبلۆماسیەتی میدیایی.. 131
3-9-1. تۆڕی ئەلجەزیرە.. 132

3-9-2. پێگەی ئەلجەزیرە لە سیاسەتی دەرەوەی قەتەر................. 139

3-10. دیبلۆماسیەتی گشتی... 141

4. وەرچەرخانی عەرەبی: دەرفەتێك بۆ کارەکتەری کارا................... 144

4-1. قەتەر و ئیسلامگەرایی (ئیخوانگەرایی).................................... 148

4-2. رۆڵی تۆڕی ئەلجەزیرە لە جوڵانەوە نوێکانی عەرەبی................. 151

4-3. لیبیا، خاڵی وەرچەرخان... 156

4 – 4. سوریا، هەڵەی ستراتیژی، یان دەرفەتێکی دەگمەن؟................ 161

4-5. بەحرەین، دووفاقی لە رەفتاری قەتەر..................................... 164

5. پارادۆکسەکانی سیاسەتی دەرەوەی قەتەر.................................... 165

ئەنجامگیری... 171

پێش وتار

دەسەڵاتی نەرم، زاراوەیەکە یەکەمجار پرۆفیسۆر مەولانا لە کتێبی (زانیاری و پەیوەندییە جیهانییەکان: سنوری نوێی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان 1968) دا، وەك دەسەڵاتێکی حاشاهەڵنەگر پێناسەی کردوە. ئاین، بەها، بـاوەڕەکـان، ئایدیۆلۆژیا و زانستی بە سەرچاوە پێکهێنەرەکانی ئەم دەسەڵاتە لەقەڵەمداوە. پاشان (جۆزێف نای) لە زانکۆی هارڤارد ساڵی 1990، لە کتێبی (گۆڕانی ماهیەتی دەسەڵاتی ئەمریکی)دا، باسی دەسەڵاتی نەرمی کردوە و ساڵی 2004 لە کتێبی (دەسەڵاتی نەرم: رێگەی سەرکەوتن لە سیاسەتەکانی جیهانیی)دا گەشەیپێداوە. لە لایەك کەمی سەرچاوە پێکهێنەرەکانی (دەسەڵاتی رەق) و قورسبوونی خەرجی بەکارهێنانی، بە تایبەت دەسەڵاتی سەربازی، لە سێبەری ئاڵۆزی سیاسەتی نێودەوڵەتی و رایگشتی جیهانیدا، لە لایەکەی دیکەوە میتۆدەکانی بەرهەمهێنانی دەسەڵاتی

نەرم و بەکارهێنانی بێکێشە و ئاسانتری ئەم دەسەڵاتە، بواری سەرنجدانی لە دەسەڵاتی نەرم هێنایە ئاراوە. هەربۆیە، زۆربەی وڵاتانی جیهان، گچکە و گەورە، بایەخی تایبەتییان بە دەسەڵاتی نەرم داوە. سەرنجڕاکێشی دەسەڵاتی نەرم بۆ وڵاتانی گچکە زیاتر بووە، چونکە زۆرجار بەهۆی جیۆپۆلۆتیکیانەوە، زیانیان بەرکەوتوە و هاوکات سەرچاوەکانی دروستکردنی دەسەڵاتی ڕەقیان کەمترە.

هەوڵی قەتەر بۆ بەرزکردنەوەی کێڕڤی شوێنگەی نەتەوەیی لە سیستمی نێودەوڵەتیدا، پشتئەستور بە دەسەڵاتی نەرم و هاوسێیەتی ئێران و ڕۆڵی تازەی لە وەرچەرخانە عەرەبییەکاندا، وایکرد نوسەر هەوڵبدات سەرەتا لە ئێران، (دەسەڵاتی نەرم)ی قەتەر شرۆڤەبکات. نوسەر بۆ یەکەمجار لە ئەدەبیاتی سیاسی ئێراندا، سودی لە فۆڕمێکی تیۆری نیمچەنوێ وەرگرتوە و پێداگری لە فۆڕمی دیبلۆماسیەتی نیچەیی کردۆتە تەوەری بەشە تیۆرییەکەی. هەروەها یەکەمجارە، چوارچێوەیەکی تیۆری توێژینەوەی سیاسەتی دەرەوەی وڵاتانی گچکە دەخرێتەڕو. سەرباری ئەوەی ئەم توێژینەوەیە یەکەم سەرچاوەی فارسی (مەبەست دەقە بنەڕەتەکەیە) دەبێت سەبارەت بە سیاسەتی دەرەوەی قەتەر و تا ئێستا چەندین کتێب و وتاری زانستی لەبارەی دەسەڵاتی نەرم لە ئێران بڵاوبۆتەوە. کەچی توێژینەوەیەکت دەستناکەوێت، هۆکارەکانی دەسەڵاتی نەرمی ستراکتۆری دەسەڵاتی

نەتەوەیی وڵاتێکی گچکەی شرۆڤەکردبێت و کۆڵیبێتەوە. تەنانەت لەبارەی وڵاتانی گەورەشەوە، بە دەگمەن دەتوانیت ببینیت. بۆیە نوسەر دانیپێدا دەنێت، کە ئەم توێژینەوەیە بێکەموکوڕی نییە و سەرەتای رێگەیە.

نوسەر دەیەوێت بە هەموو هەوڵی خۆیەوە، لەم توێژینەوەیەدا نیشانی بدات ماهیەتی دەسەڵات لە دنیای ئەمڕۆدا گۆڕاوە. دەسەڵاتی نەرم پێگەیەکی تایبەتی ئەوتۆی هەیە، نەك هەر ناتوانێت چاوی لێبپۆشێت، بەڵکو دەبێت بۆ بونیادنانی بەرنامەڕێژییەکی وردی هەبێت. جەختکردنەوە لە دەسەڵاتی نەرم، بە واتای دورکەوتنەوە لە دەسەڵاتی رەق یان بە کاریگەر نەزانینی نییە، بەڵکو بەرجەستەکردنی ئەو حەقیقەتەیە، کە لە سەدەی بیستویەکدا بەکارهێنانی دەسەڵاتی نەرم لە دەسەڵاتی رەق زۆر ئاسانترە و کەمتر روبەڕوی ئاستەنگەکانی رایگشتی دەبێتەوە.

نوسەر بە تاوتوێکردنی دەسەڵاتی نەرمی وڵاتێکی بچوکی وەک قەتەر، بەدوای زەقکردنەوە و داکۆکیکردن لە سیاسەتەکانی ناوخۆ و دەرەوەی قەتەرەوە نەبووە و نییە، ئەوەندەی توانیبێتی هەوڵیداوە ئەم توێژینەوەیە بێلایەنانە بێت. دروستکردنی ئەو پرسیارە لە مێشکی خوێنەردا بەلای نوسەرەوە گرنگە، کە بۆچی وڵاتی گچکە و تازەدامەزراوی قەتەر، بە سەرچاوەی زۆر سنوردار و پشتبەستن بە سەرچاوە ئابورییەکان، بە تایبەت دەستەبەرکردنی داهات لە سەرچاوەی هاوبەشی گازی

لەگەڵ ئێران، دەتوانێت وێنایەکی باش و چەند ئەوەندە زیاتر لە خۆی نیشانبدات، بەڵام زۆربەی وڵاتانی گەورە، لەگەڵ سەرچاوە زۆرەکانی دەسەڵاتی نەرمدا، نەیانتوانیوە پێگەیەکی شایستە و شایانی مێژو و شارستانییەت و کەلتوری خۆیان هەبێت؟

حسێن ئەسغەر سانی

2013

پێشەکی

پێویستە هەر وڵاتێك بۆ ناسینی بەرژەوەندیی نەتەوەیی و هەڵکشانی پێگەی خۆی، هەم سەرنج لە چارەنوس و تواناى ناوخۆیی، هەم لە کۆسپ و پابەندییە نێودەوڵەتییەکان بدات. لە هەردوو سنوری ناوخۆیی و دەرەوە، دوو کۆمەڵە هۆکاری دەسەڵاتی نەرم و دەسەڵاتی رەق، کە دەتوانن وەك هۆکاری دەسەڵاتسازی هەڵکشان و داکشانی پێگەی وڵاتێك، لە سیستمی نێودەوڵەتیدا رۆڵ ببینن. سەرچاوەکانی دەسەڵاتی رەق تا پێش جەنگی سارد، رۆڵی بەرچاویان لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکاندا هەبووە. هاوکات بە کۆتاییهاتنی جەنگی سارد لە ساڵی (1991)، وەرچەرخانی تەکنەلۆجیا، شۆڕشی پەیوەندییەکان، زانیارییەکان و خێرابوونی پڕۆسەی بەجیهانیبوون، وەرچەرخان لە ناوەندی دیبلۆماسی و سیاسەتی نێودەوڵەتی لە سەدەی بیستویەك، براندسازی لە ناوەندەکانی میدیایی، وەرزش، کەلتور، دیبلۆماسی گشتی، تەکنەلۆژیا، گەشتیاری، ئینتەرنێت و ...هتد، سەرچاوەکانیستراکتۆری دەسەڵاتی وەرچەرخاند. سەرهەڵدانی ئەو

توخمە نوێیە، بە فۆڕمێکی نوێ دەسەڵاتی پێناسەکردەوە، کە بەو جـۆرەی بـاوە ناودەنرێت (دەسـەڵاتـی نـەرم). دەسەڵاتی نەرم زیاتر لەوەی ئامرازێك بێت بۆ دەسەڵاتە گەورەکان، گۆڕاوە بۆ چۆنایەتییەکی گرنگ لە سیاسەتی وڵاتانی مامناوەند و گچکە، تا بە سودلێوەرگرتنی، زیانەکانی خۆیان لە بەرامبەر هۆکارە ناوخۆیی و دەرەکییەکاندا کەمتربکەنەوە. لە گۆڕەپانی نێونەتەوەیی کۆمەڵە کارەکتەرێک، کە توانیویانە بەهۆکارەکانی دەسەڵاتی رەق و دەسەڵاتی نەرم بکەنە باشترین دۆخی برەخسێنن، بە ئاسانی توانیویانە بە گرنگیدان بە پێداویستی سەرچاوەگرتو لە فەزای نێودەوڵەتییەوە، کێرڤی پێگەی خۆیان بەرزبکەنەوە. ئەو وڵاتانەی سەرچاوەیەکی ئەوتۆی دەسەڵاتی رەقیان نییە، زیاتر رویانکردۆتەوە سودوەرگرتن لە هۆکارەکانی دەسەڵاتی نەرم. نوسەر مەبەستییەتی لەم توێژینەوەیەدا وەڵامی ئەو پرسیارە بداتەوە، کە سەرەڕای دەگمەنی هۆکارەکانی دەسەڵاتی رەق، چ فاکتەرگەلێك هۆی وەرچەرخانی پێگەی نەتەوەیی قەتەر بوون، لە 1995 تا 2011؟

قەتەر وەك وڵاتێکی گچکە، توانیویەتی بە دیبلۆماسیەتی ئاشتی، سازش و سودمەندبوونی لە پشتیوانی سیاسی دەسەڵاتە گەورەکان، قوڵبوونەوەی سەرچاوەکانی دەسەڵاتی نەرمی لە فۆڕمی دیبلۆماسیەتی نیچەیی و دروستکردنی براند، لە ناوەندی نێوەندگیریی دیبلۆماسیەتی قەیرانە ناوچەییەکان، میدیایی، وەرزشی، گشتی، گەشتیاری و ...هتد، پێگەی باشتر لە سیستمی نێودەوڵەتی دا دەستەبەربکات.

بەشی یەکەم
براندسازی لە فۆڕمی دیبلۆماسیەتی نیچەدا

سیاسەتی نێودەوڵەتی بەردەوام لە گۆڕان و گەشەسەندندایە. پێویستە وڵاتان یاساکانی گۆڕانی گەمەکەیان لە گۆڕەپانی سیاسی و دیبلۆماسیدا دۆزیبێتەوە. لە سیستمی نێودەوڵەتیدا، هەمیشە وەك وڵاتانی زیانهەڵگر لە وڵاتانی گچکە دەڕوانرێت. وڵاتانی گچکە، هاوشێوەی تەواوی وڵاتان بۆ دابینکردنی ئاسایش و پاراستنی مانەوەی خۆیان، روبەڕوی کێشەی تایبەتی بوونەتەوە. زیانناسی، چاولەدەستی هاوپەیمانیبەستنی کردون لەگەڵ وڵاتە زلهێزەکان، تا بە پشتیوانی ئەوان، بتوانن لەبەرامبەر هۆکاری هەڕەشەکان خۆیان بگرن، بەڵام وەرچەرخانی نێودەوڵەتی و گۆڕان لە

سەرچاوەکانی دەسەڵاتی نەتەوەیی، چوارچێوەی بژاردەکانی وڵاتانی گچکەی فراوانترکرد، بەشێوەیەك، ئەو وڵاتانە توانییان بێئەوەی پێویست بکات، ئاسایشی خۆیان بە هاوپەیمانانی بەهێزەوە ببەستنەوە، درێژە بە ژیاری سیاسی خۆیان بدەن. پێدەچێت ئەو دەستکەوتە بەنرخە، ئاسان دەستنەکەوێت. بە هەوڵی زۆر و داهێنەرانە، بەدوای بنەمای وێنایەکی باش کەوتن بۆخۆیان، کە ئەمڕۆ لە ئەدەبیاتی سیاسیدا، بە (براندی نەتەوەیی) ناسراوە. ئەو وێنایە شوێنکەوتوی سیاسەتێکی دەرەکیی سەرکەوتو، شیاوە کە لە تێڕوانینێکی لۆژیکی و دروست لە چارەنوسی نەتەوەیی و مەترسییە نێودەوڵەتییەکاندا دێتەکایەوە. چارەنوسی نەتەوەیی لە سەردەمی جەنگی سارددا، بە بوونی دەسەڵاتی رەق بەرتەسک دەبۆوە کە بەگشتی دەسەڵاتی سەربازی لەخۆدەگرت. وڵاتانی گچکە، لەو باوەڕە کۆنەدا، کە سەرچاوەکانی بنەمای دەسەڵاتی سەربازییان نەبوو، لە سیستمی نێودەوڵەتیدا جێگەیان نەبوو، زیاتر بۆ دابینکردنی ئاسایشی خۆیان پەنایاندەبردە بەر دەسەڵاتە گەورەکان. لەچەند دەیەیەکی ئەم دواییە، بە تۆخبوونەوەی دەسەڵاتی نەرم وەك رەهەندێکی دیکەی دەسەڵات، هۆکاری زیاتری هاوشێوەی: تەکنەلۆژیا، وەرزش، میدیا، کەلتور و هونەر، نێوەندگیری، ئابوری و ...هتد، خراونەتە سەر پێکهێنەرەکانی دەسەڵات. وڵاتانی گچکە، کە بە گشتی سەرچاوەکانی دەسەڵاتی رەقان کەمە و

بەرەو سودوەرگرتن لە دیبلۆماسیەتی نیچە چوون، تا بە چڕبوونەوەی سەرچاوەکانیان لە قەڵەمڕەوەکانی دەسەڵاتی نەرمی، ئەنجامی باشتر بەدەستبهێنن. ئەو ئەنجامانە بە گشتی پێوەرە کارامەکانی سیاسەتی ئەو وڵاتانەن، کە بە شێوازێکی ویستراو (چۆنایەتی ژیان) یان تەندروستکردوە. بە گشتی، وەك بەرژەوەندیی نەتەوەیی باسی ئەو ئەنجامانە دەکرێت. بەرژەوەندی نەتەوەیی، دوائامانجی هەوڵە سەرسوڕهێنەرەکەی دەزگای سیاسەتی دەرەوەی وڵاتانە. پێویستە بۆ باشتر تێگەیشتن لەو پڕۆسەیە چەمکەکانی: سیاسەتی دەرەوە، دەسەڵاتی نەتەوەیی، دیبلۆماسیەتی نیچە، براندسازی و ...هتد شرۆڤەبکەین.

1 - سیاسەتی دەرەوە

سیاسەتی دەرەوە بریتییە لەو هەنگاوانەی، کە بەشە جیاجیاکانی حکومەتی وڵاتێك دەیهاوێت. ئەو هەنگاوانە بە سەرنجدان بە چۆنییەتی ئاکاری یەکەکانی تر لە گۆڕەپانی نێودەوڵەتیدا کە گرنگترینیان وڵاتانی دیکەن، بریتییە لە: گروپە نێودەوڵەتییەکان، بان نەتەوەیی، بان نەتەوەیی و جاروبارەش تاکەکان، دەگونجێن. پلانۆ و ئۆڵتۆن سیاسەتی دەرەوە بە زنجیرەیەك کاری پێشتر بەرنامە بۆدانراوی بڕیاربەدەستانی حکومەت دەزانن، کە ئامانجی دەستگەیشتنە بە چەندین ئامانج لە چوارچێوەی بەرژەوەندی نەتەوەیی و لە ناوەندی نێودەوڵەتیدا. سیاسەتی دەرەوە بریتییە لە دیاریکردن و

ئەنجامدانی زنجیرەیەك ئامانج و بەرژەوەندی نەتەوەیی، کە حکومەتەکان لە گۆڕەپانی نێودەوڵەتیدا ئەنجامیدەدەن. لە پێناسەیەکی تردا، پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان بریتییە لە پەیوەندی حکومەتەکان، گروپ، تاکەکانی وڵاتی جیاجیا و سیاسەتی دەرەوە، بەو کۆمەڵە پەیوەندییانە دەوترێت، کە دەستپێشخەریی حکومەتەکانە و لەئەستۆیان گرتوە. وشەی سیاسەت لەو چەمکەدا، سەرباری بنەما و ئامانجەکان، رێـکـاری راپــەڕانــدن و جێبەجێکردنی ئامانجەکانیش لەخۆدەگرێت. هالستی سیاسەتی دەرەوە بە شیکاری هەنگاوەکانی حکومەتێك لە بەرامبەر ناوەندی دەرەوە و هەلومەرجە زۆرجار ناوخۆییە کاریگەرەکان، بۆ دیاریکردنی هەنگاوەکانی دەزانێت. دەکرێت سیاسەتی دەرەوە بە کورتی بەمشێوەیە پێناسەبکەین: کۆمەڵێك پەیوەندیی دەرەکین کە رەسمی کارەکتەرێکی بێلایەن (زۆرجار حکومەتێك)، لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکاندا دەکەن. هاوپەیوەندیی چەمکی سیاسەتی دەرەوە، ئامانجێك لە پێناسەی سەرەوە بەرجەستەتر دەنوێنێت و لە فۆڕمی بەرژەوەندی نەتەوەییدا پێناسەدەکرێت، کە بە چارەنوسی نەتەوەیی و مەترسییە نێودەوڵەتییە فرەجۆر و فراوانەکانەوە گرێدراوە.

1 – 1. ئامانجەکانی سیاسەتی دەرەوە

لە واقیعدا ئامانجەکانی سیاسەتی دەرەوەی زۆربەی ئەو وڵاتانە کەم تا زۆر بەردەوامە، کە ئاکامی کاریگەری هۆکـارە جۆراوجۆرەکانی ناوخۆ و دەرەوەیــە لەسەر حکومەت، بەڵام جێبەجێکردنی سیاسەتی دەرەوەو هەوڵ

بۆدابینکردنی ئامانجەکانی ئەوە، کە پێویستە لەگەڵ ڕاستیی و بارودۆخە جیاجیا و ئاڵوگۆڕ و گۆڕانکارییەکان بگونجێت، یان گونجاوبێت. هەندێك دژبــەر، کە لە سیاسەتی دەرەوەدا دەبینرێت، سەرچاوە لە ئاڕیشەی ئەمشێوە هاوەدەنگی و سازانە دەگرێت. هەندێك لە خاوەنڕایان ئامانجەکانی سیاسەتی دەرەوە، کە زۆرجار بنەمای سیاسەتی دەرەوەی وڵاتان بەوردی دیاریدەکەن، لەم شرۆڤەیەدا کورتدەکەنەوە: پاراستنی یەکپارچەیی خاك و یەکێتی وڵات، ئاسایشی نەتەوەیی، خۆشگوزەرانی نەتەوەیی، شکۆی نەتەوەیی و دەستەبەرکردنی دەسەڵات.

مۆرگنتا وەك خاوەنڕایەکی ناوەندی لێکۆڵینەوە لەسیاسەت، باوەڕیوایە لە جیهانێکدا کە هەموان بۆ دەستەبەرکردن و پاراستن و فراوانکردنی دەســەڵات هەوڵدەدەن، پێویستە ئامانجەکانی سیاسەتی دەرەوەی تێکڕای وڵاتان، لانیکەم پارێزگاری بێت لە یەکپارچەیی خاك، سیستمی سیاسی، کۆمەڵایەتی و میراتی مێژویی، نەتەوەیی، کەلتوری خۆی لەبەرامبەر دەستدرێژییەکان، واتا: (میللەت جگە لەوە هیچ چارەیەکی نییە، کە بوونی مادی و سیاسی و کەلتوری خۆی لە بەرامبەر سنورشکێنی و دەستدرێژی و فراوانخوازی تێکڕای میللەتاندا بپارێزێت). کەوایە دەستگەیشتن بە دەسەڵات، هۆی سەرەکی ڕکابەرییەکان، کێشمەکێشەکان، کێشەکان و فۆڕمگرتنی کوتلەبازیی و پەیمانە دوولایەنەکان، یان چەند لایەنەی ناوچەیی و نێودەوڵەتییە، کە لەسەر هەمان بنچینە، ڕێسای کۆمەڵایەتی،

پەیوەندی وڵاتان و مرۆڤەکانیش فۆڕمدەگرێت. دەسەڵات، توانای کارەکتەرێك بۆسودوەرگرتن لەسەرچاوەو تواناکان لەڕوی کاریگەربوون بەسەر روداوە نێودەوڵەتییەکانەوە بە قازانجی خۆی نیشاندەدات. هەربۆیە هەندێك لە شارەزایانی ئەو بوارە دەسەڵات بەسەرەکیترین ناوەڕۆکی دیاریکردنی پەیوەندیی و پێگەی وڵاتـان لە گۆڕەپانی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکاندا دەزانن. سەرەڕای ئەوەی تەنیا دەسەڵات ناتوانێت بەرژەوەندییەکانی نیشتمان دابینبکات و هۆکاری هاتنەئارای سیاسەتێکی دەرەوەی کارامە بێت.

1-2. پرۆسەی فۆڕمگرتنی سیاسەتی دەرەوەی سەرکەوتو

ئاگاداربوون لە چۆنیەتی فۆڕمگرتنی سیاسەتی دەرەوەی سەرکەوتو، کە دابینکردنی ئامانجە ژیاریەکانی وڵاتان بەوپێیە پتەودەبێت، پێویستی بە تێگەیشتن لەوە دەبێت، کە ئاوڕ لەخواستە مەعریفیەکان، سروشت و هۆگری سیاسەتداڕێژان لەلایەك و لەلایەکەی دیکەوە فەزایەك بدەینەوە، کە سیاسەتداڕێژەران لەچوارچێوەیدا، ویست و تواناکان بەیەکەوە گرێدەدەن، ژیان بە بەر ئامانج و ئەولەویەتەکاندا دەکەنەوە، چارەسەر و میتۆدەکان حاشاهەڵنەگر دەکەن و هەڵسەنگاندنەکان ئەنجامدەدەن. سیاسەتی دەرەوەی کارامە و گەرماوگەرم، لە کرۆکی ئەو راستییەدا فۆڕمدەگرێت، کە سیاسەتداڕێژەران دەستکردی کۆمەڵایەتین و لەئەنجامدا بەهاو رێسا باڵادەستەکان رەنگدەدەنەوە و پێشبینی ئەو هەڕەشە و زیانهەڵگریانەیە

دەکات، کە ڕەهەندی دەرونی دەهێنێتە ئاراوە. هاوکات، ئەو سیاسەتە کەوتۆتە ژێرکاریگەری چۆنیەتی سازان لەگەڵ ناوەندی دەرەوە، واتا توانای گونجان لەگەڵ گۆڕانکارییەکانی بەدیهاتو لە ئاڵوگۆڕی دەسەڵات و شێوازی دابەشکردنییەتی لەئاستی نێودەوڵەتیدا.

ئاستێکی زۆر لە خواست و سەرکەوتنی سیاسەتی دەرەوە، لە دابینکردن و بەدیهێنانی ئامانج و بەرژەوەندییە نەتەوەییەکان، پێویستی بەچۆنیەتی پێناسە، نوسین، نەخشەکێشان و بەدواداچونیان دەبێت. پێویستە سیاسەتی دەرەوە لەڕوی سەرکەوتن لەگۆڕەپانی جێبەجێکردن و کاردا، کۆمەڵێك لە پابەندیی و پێشمەرجەکان بێنێتەدی. کاتێك سیاسەتی دەرەوە سەرکەوتو ویستراوە، کە تایبەتمەندی و بژاردەی دەستنیشان و دیاریکراوی هەبێت. ئەو تایبەتمەندییانە بریتین لە: ئاشنابوون و تێگەیشتن لە وەرچەرخانە نێودەوڵەتییەکان، هەڵسەنگاندنی دەرونی، کردە و کاریگەرێتی، بەرژەوەندی نەتەوەیی دیار و پێناسەکراو، ئامانجی دەستنیشانکراو و ئەولەویەتبەندی کرد، گرتنەبەری ستراتیژییەتی گونجاو، بەکارهێنانی ئامڕازی لەبار، هاوسەنگی و تەبایی نێوان ئامانجە نەتەوەییەکان، ستراکتۆری سیاسەتدانان و بڕیاردانی یەکگرتو، سەقامگیری، سیاسەتدانانی لۆژیکی، سیاسەتەکانی ڕاگەیاندنی لانیکەمی و بەکارهێنانی زۆربەی، ڕۆڵە نەتەوەییە گونجاو و شیاوەکان، چەمکی زاڵی دەستنیشان و دیاریکراو، فرەلایەنیی و هاوپەیمانیکردن و ئەولەویەتبەندی ناوچەکان.

پرۆسەی فۆڕمگرتنی سیاسەتی دەرەوەی سەرکەوتو سەرەنجام لەسەر ئەو پێویستییە وەستاوەتەوە، کە ئاکامەکانی جێبەجێکردنی ئامانجەکان بە سەرنجدان بە پێشگریمانە سەرەتاییو چاوەڕوانییەکانی هەڵبسەنگێندرێت. لەو قۆناغەدایە، کە پەیوەندی سود و زیان جێگەی سەرنجێکی زۆردەبێت، بەو مانایە، کە رادەی سەرچاوە مرۆییەکان، مادی و مەعنەوی بەکارهێنراو و ئەنجامی بەدەستهاتو، بە سەرنجدان بە ماهیەتی گۆڕان لە پێگەی جیهانی وڵات و کاردانەوە ناوخۆییەکان لەبەرچاو دەگیردرێت، هەڵدەسەنگێندرێت. پێویستە گرنگی بەو هەڵسەنگاندنە بدەین، کە لە پانتایی گۆڕانکاری بەردەوام، لە ستراکتۆری سیستمی نێودەوڵەتیدا فۆڕمدەگرێت و گۆڕان لە هاوسەنگی هێزە ناوخۆییەکان بخرێتەژێر سەرنجەوە. گەیشتن بە بەرژەوەندی نەتەوەیی، سیاسەتی دەرەوە کارامەدەکات، کە دەستگەیشتن بە بەرژەوەندی نەتەوەیی بێدەستەبەرکردنی دەسەڵات ناشێت، لە دەسەڵات و توخمە پێکهێنەرەکانی دەکۆڵینەوە.

2. پێناسەی دەسەڵات

دەسەڵات لە ئەدەبی ئایدیالیانەدا چەمکێکی ئەرێنییە، بەڵام لە چەمکی هاوسەنگی دەسەڵات و واقعی وەك مورگینتا، دەسەڵات رێژەی پلەبەندی و رکابەریی نیشاندەدات. توێژەرانی سیاسی، پەیوەست بە ئایدیۆلۆژیا

و جیهانبینی خۆیان، پێناسەی جیاجیای دەسەڵاتییان بەدەستەوە داوە. ماکس ڤیبێر، دەسەڵات بەتوانای تایبەتی هۆکارێك (تاك یان گروپ)، بەهۆی بوونی پێگەیەك لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان دەزانێت، کە رابردو ئیرادەی خۆی، لە ستونی پشتپێبەستوی ئەو شوێنە تایبەتییە، بۆ بوونی بەرگری بەکاربێنێت. گرین دەسەڵات بە ئاستی توانای ئەوانی دیکە دەزانێت بەشێوەیەك، ئەوەی داوایانلێکراوە، ئەنجامیبدەن. مورگینتا دەسەڵات بە توانای مرۆڤ بەسەر زەین و کاری ئەوانی دیکەوە پێناسەدەکات. لەڕوانگەی (دال)ەوە، دەسەڵات پەیوەندی نێوان ئەو کارەکتەرانەیە، کە کارەکتەرێك لەودا، کارەکتەرەکانی دیکە ناچاردەکات کاربکەن، کە جگە لەمە کاریان نەدەکرد. لەڕوانگەی (راست و ستاریش)ەوە، لەسەردەمی پەیوەندی بەرامبەر، لەوانەیە دەسەڵات تەنیا بە مانای توانای کاریگەر بەسەر هەستیاری و زیانهەڵگری کارەکتەرانی دیکەوە بێت، یان چاوپۆشیکردن بێت لە گەورەیی، یان گچکەیی وڵاتی کاریگەر، کە کاریگەری بەسەر شێوەی هەڵبژاردنیانەوە هەیە.

کەوایە دەتوانرێت بوترێت دەسەڵات بریتییە لە (توانای ئەندێشەو هێنانەئارای هەلومەرج و ئەنجامە خوازراوەکان). شێواز و ئاستەکانی ئەو توانایە جیاوازە: هەم سەپاندنی ئیرادە دەگرێتەوە، هەم ئاماژە بە پەیوەندی کەسانێك دەکات، کە دەیانەوێت ئەنجامە خوازراوەکان بهێننە بەرهەم و کەسانێك، کە پێویستە ئەو ئەنجامانە بەرهەمبێنن، هەم جۆرەکانی بەشداری سیاسی ئاشتییانە،

یان نائاشتییانەی تاکەکان، گروپ و حزبەکان، حکومەت و دەوڵەتان، لە خۆدەگرێت. توانای هەر یەك لەو هێزە کۆمەڵایەتیی - سیاسییانە، بۆ هێنانەئارای هەلومەرج و ئەنجامە ویستراوەکانی خۆی لە گۆڕەپانی سیاسەتەکانی ناوخۆ و دەرەوەدا، دەسەڵات سەر بەو هێزە ئەژماردەکرێت.

سەرچاوەکانی دەسەڵات، بە سەرنجدان بە پێناسەکانی دەسەڵات، بەردەوام لەگۆڕاندایە. بەو مانایە، کە لە هەر قۆناغ و هەلومەرجێك لە مێژوی مرۆڤایەتیدا، یەك یان چەند سەرچاوە، کاریگەری بەسەر توانا و زیادکردنی دەسەڵاتەوە بووە.

خشتەی ژمارە 1. سەرچاوە سەرەکییەکانی دەسەڵات لە قۆناغی جیاجیادا

قۆناغ	وڵاتی پێشەنگ	سەرچاوە سەرەکییەکانی دەسەڵات
سەدەی شازدەم	ئیسپانیا	پارچەی ئاڵتون، بازرگانی ئیمپریالیزمی، سوپای پێکهاتو لە سەربازانی بەکرێگیراو، پەیوەندی نێوان پلەوپایەی پادشایی
سەدەی حەڤدەیەم	هۆڵندا	بازرگانی، بازاڕەکانی سەرمایە، هێزە دەریاییەکان
سەدەی هەژدەیەم	فەرەنسا	دانیشتوان، پیشەسازی ناوچە گوندنشینەکان، دەزگاکانی حکومەت، سوپا
سەدەی نۆزدەیەم	بەریتانیا	پیشەسازی، هاوپەیوەندی سیاسی، کاروباری دارایی و متمانە، هێزە دەریاییەکان، ڕێسا لیبراڵییەکان، پێگەی دورگەیی (ئاسانی بەرگریکردن لە وڵات)
سەدەی بیستەم	ویلایەتە یەککگرتوەکان	گەورەیی ئابوری نەتەوەیی، پێشەنگی لەقەڵەمڕەوی زانستی و تەکنیکی، کەلتوری جیهانی، هێزە سەربازییەکان و هاوپەیمانییەکان، ڕژێمی لیبراڵی نێودەوڵەتی، ناوەندێتی بۆ پەیوەندییە بان نەتەوەییەکان
سەدەی بیست و یەکەم	؟	تەکنەلۆژیای ئابوری لەسەر بنەمای زانیاری، چۆنیەتی سودوەرگرتن لە تەکنەلۆژیای زانیاری لە بەشە جیاجیاکانی سیاسی – ئابوری و کۆمەڵایەتی، دەسەڵاتی نەرم

سەرچاوەی پێشەنگی تاك و ئەوانی دیکە، 1390: 195

1-2. دەسەڵاتی نەتەوەیی

دەسەڵاتی نەتەوەیی بە کۆمەڵێك توانای مادی و مەعنەویی دەوترێت، کە لە چوارچێوەی یەکەیەکی جوگرافی بە ناوی وڵات، یان حکومەتدا هەیە. دەسەڵاتی نەتەوەیی، توانا، شایستەیی و لێهاتویی میللەت و وڵاتێك بۆ سودوەرگرتن لە سەرچاوە مادی و مەعنەوییەکانی خـۆی، بە ئامانجی سەپاندنی ئیرادەی نەتەوەیی و بەدەستهێنانی ئامانج و بەرژەوەندییە نەتەوەییەکان دەبێت. دەتوانرێت بەرژەوەندییە نەتەوەییەکان بە (هێڵەکانی رێنمایی)، خستنەبەرچاوی ویست و ئارەزوی حکومەتەکان بزانی، لە گۆڕەپانی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکاندا. حکومەتەکان هەوڵدەدەن بەهۆی هاوکاریی، رکابەری، کێشەی شوێنکەوتن و بەدەستهێنانی بەرژەوەندی خۆیان، سەرکەوتن بە دەستبێنن، بەڵام ئاشکرایە بەرژەوەندی نەتەوەیی خۆی لەخۆیدا و لە بۆشاییدا دەستناکەوێت، بەڵکو پێویستی دەستگەیشتن بە ئەو، سودمەندی حکومەتەکان لە دەسەڵاتی نەتەوەیی، لە ئاستێکدا قبوڵە. ئەو تایبەتمەندی و توانا نەتەوەییە، کاریگەری بەسەر شێوازی هەڵبژاردنی حکومەتەکانەوە دەبێت. لە هەرشتێکی شیاو، یان گریمانەدا، پەیوەندی بەتوانا و کەلوپەلەکانی لەبەردەستدا هەیە. تواناکان بریتیین لە: پێکهێنەرە فیزیکییەکانی دەسەڵات، زیرەکی، یان توانایەکە، کە دەکرێت بۆ خستنەژێر کاریگەرییەوەی رەفتاری ئەوانی دیکە سودی لێوەربگریت.

1-1-2. بنەما و سەرچاوەکانی دەسەڵاتی نەتەوەیی

میللەتان داواکـاریـی، ئامانج و بـەرژەوەنـدی جیاجیایان هەیە، کە بەدیهێنانیان بەستراوەتەوە بەئاست و چۆنیەتی دەسەڵاتی نەتەوەییەوە، بە تایبەت لە پێوانەیە بە تێکڕای وڵاتان. ئەگەر وڵاتێك دەسەڵاتی نەتەوەیی زۆربێت، دەتوانێت خواستەکانی خـۆی بە بێ ئاستەنگ دابینبکات. هەندێك لە دەسەڵاتەکان نەك لە ئاستی جیهان و گۆی زەویدا تونای ئەوتۆیان هەیە، بەڵکو دەستییان بە ئەودیو سنورەکانی گـۆی زەویــش دەگــات. هەندێکیان بەچەشنێك لاوازن، توانای دابینکردنی پێویستیی و داواکارییە سەرەتاییەکانی خۆشیان نییە. پێویستە بوترێت لەنێوان دەسەڵاتی نەتەوەیی وڵاتێك و رادەی رۆڵگێڕی ئەو وڵاتە لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکاندا، پەیوەندیی راستەوخۆ هەیە. هەربۆیە، بـەردەوام دەوڵەتان بە پێی ئەندازەیان هەڵدەسەنگێندرێن. هەمیشە لە ئەدەبی سیاسەتی نێودەوڵەتیدا روبەڕوی چەمکەکانی وەك زلهێزەکان، دەسەڵاتە گەورەکان، دەسەڵاتە مامناوەندییەکان، دەسەڵاتە گچکەکان و دەوڵەتە ئەتۆمییەکان دەبینەوە. تایبەتمەندییەکانی وەك دانـیـشـتـوان، قـەڵـەمـڕەو و بەرهەمهێنانی ناپوختی نەتەوەیی، بنچینەی دەسەڵات و پۆلێنکاری دەوڵەتەکان پێکدەهێنن. هەرچەند ئەندازە، یان قەڵەمڕەوی وڵاتێك بە تەنیا دەوڵەتێك ناخاتە وتەزای

دەسەڵاتی گەورەوە، بەڵام ئەندازەی گەورە دەتوانێت پێگەیەکی بۆ هەبوونی دانیشتوانی زۆر، پیشەسازی گـەورە، سـەرچـاوەی سروشتی، خۆراکی پێویست و زۆروزەوەنــد هەبێت. ئەندازەی وڵاتێك قوڵایی ستراتیژیەت و بەرگری لە هاوسێکانی پێدەدات، وڵاتانی گچکە زۆر زیاتر لە پەلاماری نائاگایانە زەرەرمەند دەبن. سەرچاوەی سروشتی زۆریش نەك تەنیا توانای فراوانخوازی و بەدەستهێنانی سامان لەڕێگەی بازرگانییەوە دەدات بە دەوڵەتێك، بەڵکو توانای پێدەدات، تا ئاستێکی زۆر دەستی بە خۆبژێوی و خۆبەڕێوەبەری بگات. چەندی دەوڵەتێك زیاتر خۆبەڕێوەبەربێت، لەبەردەم هەڕەمەکانی فشاری کارەکتەرانی نێودەوڵەتیدا زیانهەڵگردەبێت. داهاتی ناپوختی نەتەوەییش پیتاکی کەموێنەی باش بۆ گەشەسەندنی ئابوریی نیشاندەدات، کە وڵاتێك چۆن و بە چ رادەیەك لە سەرچاوە سروشتی و مرۆییەکانی خۆی سودیوەرگرتوە. توانای ئابوری لەئاستی پیتاک و GNP تێکڕا، بژاردەیەکە لە توانای وڵات، کە بەوپێیە دەتوانێت سەرچاوەکانی خۆی بۆ توانا سەربازییەکان وەربگێڕێت و لە بنەڕەتەوە شێوەی هەڵبژاردنی خۆی فرەجۆربکات. هەربەو جۆرە، دەکرێت زۆری دانیشتوانیش، وەك روبەر و ئەندازەی فیزیکی، بۆ وڵاتێك مایەی دەسـەڵات، یان هەندێکجار لاوازیی بێت. پێویستە لەبارەی دانیشتوانەوە سەرنجمان

لەسەر پارامەترەکانی تەمەن، رەگەز، دابەشکردنی زەوی دانیشتوان و چۆنایەتی دانیشتوانیشەوە هەبێت، چونکە لە ئاکامی ئـەو پارامەترانەوە، دەسەڵاتی نەتەوەیی لە دانیشتوانەوە فۆڕمدەگرێت.

سەرچاوەکانی دەسەڵاتی نەتەوەیی لە سەدەی بیستویەکدا، لەڕوانگەی جوگرافیناسانەوە، پسپۆڕانی جیۆپۆلۆتیکەوە، پسپۆڕانی زانستە سیاسییەکان و پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان، ستراتیژدانەران و سیاسەتکاران و تەنانەت سەربازانەوە، کۆمەڵەیەکی تێکەڵە لە هۆکارەکانی دەسەڵاتی نەرم و دەسەڵاتی رەق، کە فاکتەرەکانی دەسەڵاتی نەرمی رۆڵی زیاتری لەبەرهەمهێنانی دەسەڵاتی نەتەوەییدا هەیە. دەبێت بزانین، کە تەنیا بوونی ئـەو سەرچاوانە، ناتوانن دەسەڵاتی نەتەوەیی زیادبکەن. ئەو هۆکارانە لە تەوەری سیاسەتی دەرەوەدا سەرکەوتو و کارامەن، کە دەسەڵاتی نەتەوەیی بەرهەمدەهێنن و زیادیدەکەن. لەبواری سیاسەتی دەرەوە و چۆنیەتی پەیوەندییەکانی بە دەسەڵاتی نەرمەوە، پێویستە سێ ئەرکی بنچینەیی بۆ دامـودەزگـای سیاسەتی دەرەوە پێشبینیبکرێت: هەڵکشانی ئاستی رەوایــەتــی سیستمی سیاسی لەڕوانگەی رایگشتی نێودەوڵەتییەوە، دەستەبەرکردنی جێمتمانەی نێودەوڵەتی و بەڕێوەبردنی رای گشتی.

2-2. جۆرەکانی دەسەڵات

تیۆرەکانی ڕەوتی سەرەکی لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکاندا، بەتایبەت شرۆڤە واقعیەکان، دەسەڵاتی مادی، گشتیتر لە سەربازی، ئابوری، یان هەردوکیان، گرنگترین سەرچاوەی تواناو دەسەڵاتی جیهانی و کاریگەر بەسەر سیاسەتی دەرەوە دەزانن. سەرەڕای، هەندێک لە تیۆرسینانی ڕەوتی سەرەکی، بەدەستنیشانکراوی لە کۆمەڵ، یان پارادایمی لیبراڵ، دەسەڵات تەنیا لەسەرچاوە مادییەکاندا سنوردار و قەتیس ناکەنەوە، بە جۆرێک کە ئەوان بەتەنیشت سەرچاوە داراییەکان بە تایبەت سەربازی، جۆرەکانی دیکەی دەسەڵاتیش دەخەنە ژێرسەرنجەوە. جۆزێف نای لە زانکۆی هارڤارد، یەکێک لە بەتواناترین و کاریگەرترین ئەو کەسانەیە. لە زنجیرەیەک وتار و کتێبدا، بەخستنەڕوی جۆرناسییەك، هەر دوو جۆری دەسەڵاتی نەرم و ڕەق، لە یەکتری جیادەکاتەوە. بە سەرنجدان لە ڕەواج و تێگەیشتنی کۆن لە دەسەڵاتی ڕەق، زیاتر لەسەر ماهییەت و گرنگی دەسەڵاتی نەرم قوڵبۆتەوە و جەختدەکاتەوە. ئەگەرچی پۆلێنکاری نای دەست لە جۆرێك ڕوخساری چوارلایەنەی دەسەڵات وەردەدات، لەگەڵ ئەوەشدا، بۆچونی بۆ چەمك و ماهیەتی دەسەڵات لە ئاستی نێودەوڵەتیدا، جیاوازە.

جۆزێف نای بەمجۆرە پێناسەی دەسەڵات دەکات: توانای کاریگەربوون بەسەر ڕەفتاری ئەوانی دیکەوە لەڕوی ئەنجامدان، یان نەدانی کارێك، کە بەپێچەوانەی

ویستیانە. پێیوایە، چەندین ڕێگە بۆ کاریگەربوون بەسەر کردە و ڕەفتاری ئەوانی دیکەوە هەیە. یەك، ناچارکردنییان بە هەڕەشە. دوو، ڕازیکردن و فریودانیان بە پێدانی پارە و پاداشت، سێ، لەڕێگەی ڕاکێشان، هاوبەش و هاوکاری کردن. کەوایە بەردەوام بۆ گەیشتن بە ئامانج بەکارهێنانی هێز، ناچارکردن، پارە و پاداشت، پێویست نییە، بەڵکو شێوە و ڕێگەی دیکەش هەیە. لە ئەنجامدا، لانیکەم پێویستە دوو جۆر دەسەڵاتی دەسەڵاتی ڕەق و دەسەڵاتی نەرمی لێکجابکەیتەوە.

1-2-2. دەسەڵاتی ڕەق

دەسەڵاتی ڕەق ئاوێتەی توندوتیژی زۆر و بە توانایی لە ناچارکردن پێناسەدەکرێت، لەسەر ئەو بنچینەیە، دەسەڵات بریتییە لەخاوەندارییەت و بوونی تواناگەلێك، یان پەیڕەوێك، کە دەتوانێت کاریگەری بەسەر دەرەنجامەکانەوە هەبێت. بە کارەکتەر، وڵاتی بە توانا و دەسەڵاتدار لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان ئەژماردەکرێت، کە دانیشتوانی زۆر، فراوانی خاك، سەرچاوە سروشتییەکان، توانا، پەرەپێدانی ئابوری و تەکنەلۆژیا، هێزی سەربازی، کۆمەڵایەتی نزیکەی زۆر و زەوەندی هەبێت. لە ڕاستیدا، دەسەڵاتی یەکسان و ئەڵتەرناتیڤ، بە سەرچاوەکانی بەرهەمهێنەری پێناسەدەکرێت، بە جۆرێك کە حاشاهەڵنەگر و ڕەق، شایانی ئەندازەگرتن و پێشبینیکردن دەبێت. پشتی بە هەڕەشە، یان پاداشت و هاندانەکان بەستوە. ئەو ئامڕازانەی، کە ئەوانی

دیکە دنە و ناچاردەکات بیر و رەفتارییان بگۆڕن، بەڵام ئەوجۆرە روانگەیە زۆر تێکەڵە بە توندوتیژی، تەنیا مادی و حاشاهەڵنەگر لە دەسەڵات ئەگەرچی سادە، بە چەند هۆیەك بەردەوام و لە هەموو شوێنێك کاریگەر و سودی نییە. یەکەم، ئەو کارەکتەر و وڵاتانەی، کە سەرچاوەی پێویستییان هەیە، بەردەوام ناتوانن دەستییان بە ئامانج و ئەنجامی خواستراوی خۆیان بگات. بۆ نمونە ئەمریکا وەك تاکە زلهێز دوای شەڕی سارد نەیتوانی بەر بە کارەساتی 11ی سێپتەمبەری 2001 بگرێت. یان هەر ئەو وڵاتە وێڕای بەکارهێنانی هێزی سەربازی زۆر و داگیرکردنی عێراق، نەیتوانیوە ئامانجەکانی خۆی لەو وڵاتەدا بەدیبێنێت، چونکە گۆڕینی سەرچاوەی مادی بۆ دەسەڵاتی کرداری و زیندو، بە مانای دەستگەیشتن بە ئەنجامی خوازاو، پێویستی بە ستراتیژی و رابەری باشترە. دووەم، بە واتای ئاکامی سەرکەوتوانەی دەسەڵاتی رەق، لەڕێگەی بەکارهێنانی یەکێك لە سەرچاوە مادییەکان، پەیوەندی بە هەلومەرجەکان، ناوەند و بارودۆخی بەکارهێنانییەوە هەیە، بەشێوەیەك، کە نەوت پێش سەردەمی پیشەسازی و یۆرانیۆم پێش بەرهەمهێنانی وزەی ناوکی و بۆمبی ئەتۆمی، بە سەرچاوەی ستراتیژی دەسەڵات ئەژمارنەدەکرا. بەمەش، سودمەندی لە سەرچاوە رەقە مادییەکانی دەسەڵات، وەك پێویست ئەنجامە ویستراوەکانی زامننەکردوە و توخمەکانی دیکە لە دەسەڵات پێویستدەبن، کە بە دەسەڵاتی نەرم دەزانرێت.

2-2-2. گۆڕانی دەسەڵات لە ڕەقەوە بۆ نەرم

لەگەڵ گۆڕانی ماهیەتی بابەتەکانی سیاسەتی جیهانی، توانای دەسەڵاتە گەورەکان بە سەرنجدان بە سەرچاوەی کۆنی دەسەڵات بەرەو نەمانە، کە بۆ هەژمونکردن بەسەر ناوەندی ژینگەی خۆیان لەبەر دەستییان دابـووە. بە دەربڕینێکی وردتر، هەرچەند سەرچاوەکانی دەسەڵاتی باو و هێزی تێکەڵ بە توندوتیژی زۆرکاریگەر دەبن، بۆ سەروکاربوون لەگەڵ نارونی سیاسەت، شتێکی ئەوتۆ پێویست نایەنەبەرچاو. دەسەڵات لەڕوانینی ئاساییدا، توانای ئەنجامدانی کارەکان، یان هەژمون بوون بەسەر ئەوانی دیکە و ناچارکردنیان بۆ ئەنجامدانی کارێك، سەرچاوەی دیاریکراویان لەبەر دەستە، سیاسەتکار و دیبلۆماتکارەکان، بە گشتی دەسەڵات بە بوونی دانیشتوان، خاك، سەرچاوە سروشتییەکان، فراوانی ئابوری، هێزە سەربازییەکان و سەقامگیری سیاسی دەناسێنن، بەڵام وردەوردە، سەرچاوەی نوێ و حاشاهەڵنەگری دەسەڵات، لە جـۆری توانای هێنانەئارای پەیوەندیی کارامە و فراوانکردن و بەکارهێنانی هێمای فرەلایەنە، توانای فۆڕمپێدان/ گۆڕینی بە باشتر زانین و ئەولەویەتەکانی ئەوانی دیکە، سەرنجڕاکێشییەکانی کەلتوری و هەتا زیاتر گرنگ بووە. پێشتر زاڵبوونی ناوکی و قەبارەی دەسەڵات، بە فاکتەری سەرەکی رابەری هاوپەیمانییەکان ئەژماردەکرا، بەڵام ئێستا، زاڵبوونی زانیاریی هۆکاری بنچینەییە. پێگەی دەسەڵاتی کارەکتەران لە بارودۆخی

نوێدا، لە گەورەیی ئەندازەی فیزیکی و رواڵەتی وڵاتدا، ئاڵوگۆڕبووە و لە سەربنەمای دروستبوونی کەشی مەجازی بۆ پێکهێنەرەکانی وەك کاڵکردنەوەی چڕی، جێگۆڕکێ، سڕینەوەی نێوەندگیری و بە پەلەپڕوزێ گۆڕاوە. دیاردەیەکە، تافلەرەکان وەك دەسەڵاتی کەمینە باسیدەکەن.

3-2-2. دەسەڵاتی نەرم

بە گشتی دەسەڵات بە مانای توانای دزەکردنە بۆ ناو رەفتاری ئەوانی دیکەوە، بۆ وەرگرتنی ئەنجامێکی ویستراو. رێگەی جیاجیا بۆ ئەو کاریگەربوونە هەیە وەك: هەڕەشە، رازیکردن بەهۆی پێدانی دارایی، یان سەرنجڕاکێشانی ئەوانی دیکە، هاوکاریکردنیان، بەڵام دەکرێت هەندێکجار بە بێ بڕیاردان لە رەفتاری ئەوانی دیکە، کاریگەری هەبێت و بە ئامانجی خۆی بگات. ئەگەر بتوانرێت ئەو باوەڕە ئەدا بکات، کە ئامانجی جێسەرنج رەوایە، دەتوانرێت بێ هەڕەشەکردن، دەستیپێبگات. ئەو میتۆدە ناڕاستەوخۆیە بۆگەیشتن بە ئامانجی جێسەرنج، کە لەڕاستیدا لەسەر دەسەڵاتێکی دیکە ئەژماردەکرێت، بەوجۆرەی باوە، پێیدەوترێت دەسەڵاتی نەرم.

پرۆفیسۆر مەولانا لە کتێبی (زانیاری و پەیوەندییە جیهانییەکان: سنورە تازەکان لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان) 1986، وشەی دەسەڵاتی نەرمی پێناسەکردوە و رونیکردۆتەوە. مەولانا لە پێناسەکردنی

دەسەڵاتی نەرم دا، سود لە وشەی دەسەڵاتی حاشاهەڵنەگر وەردەگرێت و ریشەی بە ئاین، وەرزش و باوەڕەکان، ئایدیۆلۆژیا و زانست دەناسێنێت. باوەڕیوایە دەسەڵاتی نەرم ژێرخانی دەسەڵاتی رەقە و ماهیەتەکەی دیاریدەکات. نای لەوتاری (دەسەڵاتی نەرم)دا، بۆخۆی سەرەڕای جەختکردنەوە لە تایبەتمەندی (توانای کۆنترۆڵکردنی رەفتاری ئەوانی دیکە)، وەك بەشی هاوبەشی هەردوو جۆری دەسەڵاتی رەق (سەربازی و ئابوری) و نەرم، رایدەگەیەنێت دەسەڵاتی فەرماندانە بە مانای توانای گۆڕینی ئەو شتەیە، کە ئەوانی دیکە ئەنجامیدەدەن و دەتوانێت لەسەر ناچارکردن، یان هاندان بینابکرێت، لە کاتێکدا دەسەڵاتی نەرم، یان قەناعەتپێکەر ئاماژەی بە توانای فۆڕمدان بەوەی ئەوانی دیکە دەیانەوێت کردوە و لەسەر سەرنجڕاکێشی کەلتور و ئایدیۆلۆژیا، یان توانای دەستکاریکردنی کارنامەی بژاردەی سیاسی جێگیربووە. نای لەوتارێکی دیکەیدا لەسەر بنەمای لێکجیاکردنەوەی دەەسەڵاتی رەق، توانای ئابوری و سەربازی لەڕوی کڕین، یان ناچارکردن و دەسەڵاتی نەرم توانای کێشکردنی بەشێوەکانی کەلتوری و ئایدیۆلۆژیا جەختدەکاتەوە، کە گەرچی هەردوو جۆری دەسەڵات پێویستە، لەسەردەمی زانیاری، دەسەڵاتی نەرم زیاتر لە هەر جۆرە دەسەڵاتێکی دیکە، قەناعەتپێکەرتر و سەرنجڕاکێشترە.

نای لەباسی بەکارهێنانی دەسەڵاتی نەرم لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکاندا، وەك دەسەڵاتی قەناعەتپێکەر ناوی دەسەڵاتی نـەرم دەهێنێت. مەبەستی لەدەسەڵاتی قەناعەتپێکەر لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان، توانای وڵاتێکە لە هێنانەئارای پێگەیەك، کە وڵاتانی دیکە پەیوەندییەکانی خۆیان بەوپێیە بەرەوپێش دەبەن، یان بەرژەوەندییەکانی خۆیان بە شێوازێك پێناسە بکەن، کە هاوشانی پەیوەندییەکانی ئەو وڵاتە و گونجاوبێت. ئەو دەسەڵاتە بەهەمانشێوەی بنەما و دامـەزراوەی رژێمە نێودەوڵەتییەکان، سەرچاوە لە کێشکردنی کەلتوری و ئایدیۆلۆژیاش دەگرێت.

دەسەڵاتی نەرم لە پێناسەیەکی گشتییدا، دەسەڵاتێکە بەسودلێوەرگرتنی دەبینەهۆی ئـەوەی ئەوانی دیکە لەڕوی رەزامەندییەوە، بەگوێرەی ویستمان رەفتاربکەن. بە دەستەواژەیەکی دیکە، بە سود وەرگرتن لە دەسەڵاتی نـەرم بەسەر بـژاردەکـان، یـان دزە بکەینە بە باشتر زانینەکانی لایەنی بەرامبەرو بەپێی ئارەزوەکانی خۆمان دەیانگۆڕین، کە لایەنی بەرامبەر هەست بە زۆرەملێیی بکات. دەسەڵاتی نەرم بەجۆر و شێوازەکانی دیکەی وەك (دەسەڵاتی مەدەنی)، (دەسەڵاتی یاسایی)، (دەسەڵاتی قەناعەتپێکردن)، (دەسەڵاتی پلان)، بۆتە ئەڵتەرناتیڤ. روی هـاوبـەشـی هـەمـوو ئـەوجـۆرە دەسـەڵاتـانـە، جەختکردنەوە لە کاریگەری و رۆڵی فاکتەر و توخمە نامادییەکان، یان نەرم لە دەسەڵاتی مادی و رەق زیاتر

نەبێت، لانی کەم بە هەمان ئاست جێگەی بایەخە.

کەوایە، دەسەڵاتی نەرم بە پێچەوانەوەی دەسەڵاتی رەق، بێ هەڕەشەکردن، هێز، ناچارکردن، پێدانی پاداشت و رازیکردن، بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ و حاشاهەڵنەگر بەکاردەهێنرێت. جۆزێف نایش دەسەڵاتی نـەرم بە دەستەبەرکەری داوا بەهۆی کێشکردنەوە دەزانێت، نەك بەهۆی هێز و رازیکردن، بە سەرنجدان بەو پێناسەیە، پێدەچێت دەســەڵات سێ جـۆر و شێوازی هەبێت: دەســەڵاتــی رەق، دەســەڵاتــی نیوە رەق، دەسەڵاتی نەرم. مەبەستی لە دەسەڵاتی رەق بەکارهێنانی هێز و دەسەڵاتی سەربازی بۆ سەپاندنی ئیرادە بەسەر ئەوانی دیکە و دەسەڵاتی نیوە رەقیش بە دەسەڵاتی ئابوری دەوتـرێـت. دەســەڵاتــی نــەرم لەسەر پەلکێشکردن و شایستەیی فۆڕمپێدان بە پەیوەندییەکانی ئەوانی دیکە لێکدەدرێتەوە. دەسەڵاتی نەرم تەنیا یەکسان و بەرامبەر نییە بەتوانا، چونکە توانا سەرباری دەسەڵاتی نەرم، دەکرێت لەسەر هەڕەشە و هاندانەکان، وەك دەسەڵاتی رەقیش بنیادبنرێت و پشتی پێببەسترێت. دەسەڵاتی نەرم لەسەروی هاندان و قەناعەت، یان توانای وروژاندنی ئەوانی دیکە بۆ ئەنجامدانی کار، یان ئیشێك لەڕێگەی بەڵگەهێنانەوەی پوختە، هەرچەند تواناو قەناعەت بە پێکهێنەر و توخمی گرنگی دەسەڵاتی نەرم ئەژماردەکرێن. سەرباری، ئەوەی باسکرا، بە هەمانجۆر توانای کێشکردن و سەرنجڕاکێشی تایبەت بە رەزامەندی و رازیبوونی ئەوانی

دیکە، توخمێکی دیکەی دەسەڵاتی نەرم پێکدەهێنێت.

ئەگەرچی دەسەڵاتی نەرم و رەق دوو جۆری جیاواز و لێکجان، کەچی پەیوەندی و مامەڵە لە نێوانیاندا هەیە، چونکە هەردووکیان، شیوە و رەهەندێك لە توانای دەستنەگەیشتن بە ئامانجی ویستراو بەهۆی کاریگەری بەسەر رەفتار و کردەی ئەوانی دیکەوەن، بەشێوەیەك کە هەندێکجار لە پێگە و بابەتەکان، دەسەڵاتی نەرم و رەق یەکتری تەواو، بەهێز دەکەن و جاروبارەش لە یەکتریدا بەشدارن. بەمەش، هەندێکجار دەسەڵاتی نەرم لەچوارچێوەی ناوبانگی و متمانەی وڵاتێك، سەرچاوەگرتو لە دەسەڵاتی رەق، هاوشێوەی هێزی سەربازی، یان توانای ئابوریی، بەڵام شێوەی دیارتر و جیاکەرەوەی تێکەڵ نەبوو بەتوندوتیژی، هێز و فەرمانانە نەبوون دەبێت، کە بە بێ پابەندی و ناچارکردن، ئەوانی دیکە بۆ خۆی رادەکێشێت.

شرۆڤـــەی چەمکەکانی سیاسەتی دەرەوە و ئامانجەکانی، نیشانەی ئەوەیە ئەو بابەتە، باڵادەستی و سەربەخۆیی وڵاتان، بە ئاشکرا لەگەڵ بەرژەوەندی نەتەوەیی و بەشێوەی حاشاهەڵنەگرتر لەگەڵ ئاسایش پێکەوەلکاون. کاتێك بەرژەوەندی نەتەوەیی بەدیدێت، کە وڵاتـــان لـەسـەرچـاوەی پێکهێنەری دەســەڵات و میکانیزمی گۆڕینی سەرچاوە خاوەکان، دەسەڵاتی نەتەوەییان هەبێت. بەگوێرەی ئەو پێناسانە، وڵاتانی گەورەی خاوەن سەرچاوەی جیاجیا، توانای بەرهەمهێنانی

دەسەڵاتییان زیاترە. سەرەنجام، لە سیستمی نێودەوڵەتیدا لە کاردا سەربەخۆن و لەبەرامبەردا وڵاتە گچکەکان، وەك وڵاتانی زیانهەڵگر پێناسەدەکرێن، بەڵام چەندینجار ئەو وڵاتە گچکانە لە سیاسەتی نێودەوڵەتی و ناوچەییدا بە باشی سودییان لە خاڵی بەهێزی تایبەتی خۆیان وەرگرتوە و کاریگەی جێگە سەرنجییان بەسەر بابەتەکانی ئێستای جیهانەوە هەبووە. براندسازی لە فۆڕمی دیبلۆماسی نیچەدا، ڕێگەیەکە وڵاتە گچکەکان بۆ مانەوە و سینگ دەرپەڕاندن لە سیستمی نێودولەتیدا هەڵیانبژاردوە، تەوەری بنچینەی ئەو توێژنەوەیە.

3. دیبلۆماسیەتی نیچە

بە سەرنجدان لە ئەندازەی وڵاتانی گچکە، زۆرجار لەلایەن کۆمەڵگەی نێودەوڵەتییەوە نابینرێن و نا ناسرێن. خەڵك لە سەربنەمای دەمارگیری و پێشداوەریی هەر دوو وتەزای چەندایەتی و چۆنایەتی، زانیاریی لەبارەی وڵاتانی گچکە بەدەستدێنن. بەمەش لەسەرەتای یەکەم، وڵاتان هەوڵی ڕاکێشانی سەرنجی نێودەوڵەتی دەدەن. لە کاتێکدا وڵاتانی گەورە لەئێستادا، بەهۆی بوونی بەردانگ و خستنەڕوی وێناو پێشبینی گەورە لەخۆیان، خۆیان وابەستە بەسیستمی نێودەوڵەتی نازانن، ئارەزودەکەن بۆ بەرگری لە سیاسەت و براندسازییان، لە دیبلۆماسیەتی خۆیاندا قوڵببنەوە. بە سەرنجدان بەو واقعیەتەیە، کە ڕەنگە وڵاتانی گچکە دواکەوتو بێنەبەرچاو. بۆ

قەرەبووکردنەوەی ئەو ناتەواوییە، سود لە دیبلۆماسیەتی نیچە وەردەگــرن. بۆ یەکەمجار گاریت ئیڤانس، کە وەزیری دەرەوەی ئوسترالیابوو (1983-1996)، وشەی دیبلۆماسیەتی نیچەی بەکارهێنا. لەڕوانگەیەوە دیبلۆماسیەتی نیچە وشەیەکە بۆخۆی پسپۆڕییە. لەو جۆرە دیبلۆماسیەتییەدا پێشنیازدەکرێت (چڕکردنەوەی سـەرچـاوەکـان لەسەر نـاوەنـدی تایبەتی، لەبارەی دابەشکردنی هەمان سەرچاوە لەهەموو ئاستەکاندا، باشتر دەتوانێت ئەنجامی گرانبەها و بەسود بەرهەمبهێنێت). وشەی گرانبەها، بابەتێکی دیکەیەو پێویستە سەرنجی لێبدرێت، کە کەمتر لەپوخەتەی پێناسەی ئیڤانسدا بـەرچـاودەکـەوێـت. ئـەو پێناسەیە تەنیا ئـامـاژە بە بەرهەمی ئاسایی (ئەنجامی ئاسایی) ناکات و مانای قوڵتری هەیە. لەشوێنکەوتنی ئامانجەکان، گرانبەهایی پێوەری جیاواز و باڵاتری سەبارەت بەوەی زۆرجار لە فەزای فەرمی سیاسەتی دەرەوەدا ئاماژەی پێدەکرێت، پێشنیازدەکات. ئەگەر وڵاتێك هەنگاو بۆ بەرژوەندییە نێودەوڵەتییەکان، یان تەنانەت هەنگاوگەلێك بنێت و بە (بەرژەوەندی گشتی جیهانی) ئەژماربکرێت، ئەوکاتە دەتوانرێت بوترێت ئەو وڵاتە بـەدوای شتێکەوەیە، لەودیو بەرژەوەندییە نەتەوەییەکانی خۆیەوە، شایستەی بەجیهانیبوونی هەیە. لەوانەیە هەندێکجار وڵاتێك زۆرباش هەنگاوی خێرخوازانەی هاوکاریکردنی وڵاتانی دیکە، بنێت. لەئەنجامدا، ئیعتوباری نێودەوڵەتی بۆ خۆی

دەستەبەرکردوە، تەنانەت گەر ئەوانی دیکە سەرزارەکی ڕێـزی لێبگرن. مانایەکی سەرەتایی وشـەی (نیچە)، پێگەی گونجاو یان باشە، کە وڵاتێك بەهۆی بوونی هەلومەرجەکان، یان پێگەی پەسند-وەك توانای تایبەتی، یان بەرهەمهێنانی ناوازە - لێی بەهرەمەندە. ڕەنگە باشییەکی وەهای بەدەستهاتو لە پێگەی جوگرافی وڵات، هۆکاری کۆن، لە سەربنەمای ڕەزامەندی هەردوولا، یان پێکهاتەیەك بێت لەو سێ بابەتە.

بەشێوەیەکی تایبەتی لەچواچێوەی دیبلۆماسیەتی نیچەدا، قوڵبوونەوەیە لەسەر بابەت و مەسەلە لەبەرچاوگیراوەکانی ڕەوتی کۆمەڵگەی مەدەنی جیهانیی. قوڵبوونەوە لەسەر دیبلۆماسیەتی نیچە بۆ دیبلۆماسیەتی گشتی، ڕێگە بە دەسەڵاتە گـەورە، مامناوەندەکان و سەرچاوە سنوردارەکانی دەسەڵاتی ڕەق دەدات، بە گیرۆدەبوون لەمەسەلەکانی پەیوەند بەکۆمەڵگەی مـەدەنـی، لەپانتایی و گۆڕەپانی دیبلۆماسیەتیدا سینگ دەرپەڕێنن. بەو جۆرە بەڵگەدەهێنرێتەوە، کە دیبلۆماسیەتی گشتی بۆ وڵاتانی گچکە و مامناوەند، خستنەڕوی دەرفەتێکە بۆ دەستەبەرکردنی دەسەڵات و فۆڕمدان بەکارنامە نێودەوڵەتییەکان، لەڕەوتێکی سەروتر لەچوارچێوەی سەرچاوەکانی دەسەڵاتی ڕەقییان.

ئەگەرچی زۆرجـار دیبلۆماسیەتی نیچە بە وڵاتانی گچکەوە لکاوە، زیاتر ئەو وڵاتانە بەکاریانهێناوە، کە ئـەنـدازەو ئامادەیی پێویستیان بۆرۆڵگێڕانی جێگە

سەرنجیان لەگۆڕەپانی نێودەوڵەتیدا هەیە، بەڵام ئەوەندە بەدەسەڵات نین، کە راو بۆچوون، یان چارەسەری خۆیان بسەپێنن، کەچی بە دەگمەن بڕیاردەدەن هێز بەکاربێنن. ئەگەرچی ئەو وڵاتانە بە پێی دەسەڵاتی سەربازی، یان فاکتەرە بنچینەییەکانی دیکەی دەسەڵات، یان بەگوێرەی پلەبەندی نێودەوڵەتی، تەنانەت بەبەشێك لە (دەسەڵاتە مامناوەندەکان)یش ئەژمارناکرێن. سەرەڕای هەندێك کات دەتوانن بەناوی نێوەندگیری، رەخساندنی هاوکاری و یارمەتییە داراییەکان، یان بەهۆی رێگە کورت و بەسودەکانی دیکە، رۆڵی گرنگ و جێگە سەرنج ببینن.

لە کەشوهەوای دوای جەنگی سارد، پاراستنی پێگەیەکی نیچەیی نەتەوەیی دەستنیشانکراو بۆ قۆناغێکی دورودرێژ، زۆر کێشەتر بووە. بەردەوام نیچە کۆنەکان لەجیهانی کامڵبوونی دارویندا دیارنامێنن و نیچە نوێیەکان لەدایکدەبن. ئەمڕۆ نیچەکان لەدەرەوە، یان بەهۆی هۆکارەکانی ئەودیوی هەژمونی نەتەوەیی دەستنیشانناکرێن، بەڵکو بە دیقەت و بەشێوەیەکی هەڵسەنگێنراو دێنەئاراوە. دیبلۆماسیەتی نیچە گوڕدەداتە وڵاتانی گچکە تا بەچڕبوونەوەی سەرچاوەکانی دەسەڵاتی نەرمی لە ناوەندە تایبەتییەکان، براندە نەتەوەییەکان بەرهەمبهێنن.

1-3. براندسازی نەتەوەیی

پێناسەیەکی سادەی براند، بەروبوم یان خزمەتگوزاری دیاریکراوی هەندێك لە تایبەتمەندیی

و خەسڵەتە جیاوازەکانە. براندسازی دەسەڵاتی خۆی بەدەستدەهێنێت، چونکە دەکرێت مافی براندسازی لە بەروبومی راستەقینەدا، بە دارایی کۆمپانیایەك پێشبینیبکرێت. لەسەرەتای شارستانیەتەوە، بەرهەمهێنەرانی کاڵا بۆ جیاکردنەوەی بەروبومی خۆیان سودیان لە براند، یان مارکەکانی بازرگانی وەرگرتوە. ئەو براندە بۆ بەکارهێنەران وەك ئامڕازی ناسین و دیاریکردنی بەروبومی خۆیان، بۆ سەرلەنوێ کڕینەوە، یان پێشنیازکردنیان بۆ تێکڕا دەبێت. براند بە درێژایی کات لە سێ شێوازی جیاوازدا گەشەیکردوە:

1.سیستمە یاساییەکان، وەك خاوەنداریەتی مەعنەوی لە شێوەی ئاماژەکانی بازرگانی، هێنانەئارای گەڵاڵەکان و کۆپی-رایت، سودیان لە چەمکی براند وەرگرتوە.

2. چەمکی براند بۆ بەروبومێك، بە بەهرەمەندی لە مافە یاساییەکانی پەیوەند پێیەوە گەشەیکردوە.

3. لە هەموان گرنگتر، قوڵبوونەوە لەشێوازی جیاوازو دیاریکردنی بەروبوم، یان خزمەتگوزارییە براندییەکان، لەگەڵ فاکتەرە حاشاهەڵنەگر و تایبەتمەندییەکانی بەروبوم، چۆنایەتی و نرخ دەبێت.

لە راستیدا، براند پێویستی بەجیاوازی و لێکجیاکردنەوەش هەیە، بەڵام ساختەیی پەنهانی ناوی، هەمان لێکجیاکردنەوە و جێگیرکردنیەتی لەزەینی بەرخۆردا. ئەوە بەرهەمهێنەر نییە، کە هاوکاری ئەو لێکجیاکردنەوەیە دەکات، بەڵکو تەنیا کاتێك بەرخۆر

تێبگات و باوەڕبکات ئەوە راستەکەیە، لێکجیادەکرێتەوە. پێویستە بوترێت زۆرجار جیاوازیی چەندایەتی نێوان بەروبومی براند، لە گروپێکی هاوشێوەدا هەیە. ئێمە لە دەیەکانی ئەو دواییە گەشەسەندنی براندسازیمان لە کۆمپانیاوە تا بەهاوباوەڕە کەلتورییەکان، بەتایبەت لەقوتابخانەکان، کڵێساکان، مۆزەخانەکان، نەخۆشخانەکان و لە سیاسەتدا بینیوە. براندسازی دامەزراوەبوونی سیاسی دیاردەیەکی ئەو دواییەی پۆست مۆدێرنەیە. ونهام بەمجۆرە باسیدەکات، کە براندێك لە باشترین دۆخدا، وەسفکردنی ئەندێشەی کڕیارە بۆ بەروبومێك، بەڵام براندسازی وڵاتێك بریتییە لە ئەندێشەکانی جیهانی دەرەوە لەبارەی وڵاتێکی تایبەت. ئەگەرچی تاڕادەیەک ئەو چەمکە نوێیە، لەناوەندی سیاسەتمەدارییەوە بۆ بابەتی ژیاری و پێویست گۆڕاوە. پترسۆن باسیکردوە، کە براندسازی وەك پشتیوانیی و دارایی، رکابەری جدی جیۆپۆلۆتیك و تێبینی باوی دەسەڵاتە. پێویستە وڵاتان بۆمانەوە لە گۆڕەپانی بازرگانی و نیشاندانی توانایان لە نێوان ئەوانەدا کە بەروبومی هاوشێوە دەخەنەڕو، لە نێوان تێکڕای وڵاتان و کۆمپانیا بازرگانییەکان، خۆڕاگربن.

ئەمڕۆ شۆڕشی فەرەنسییەکان، بەخاڵی دەستپێکی براندسازی نەتەوەیی دادەنرێت. فەرەنسییەکان بوون بۆیەکەمجار براندسازی نەتەوەییان بەشێوەیەکی واقعی و لەرێگەیەکی گـەورەوە دەستپێکرد. پێنج کۆماری فەرەنسا، دوو ئیمپراتۆریەت و تاڕادەیەك چوار پادشا،

بابەتێکی توێژینەوەیی سەرنجڕاکێش ئاڕاستەدەکات و تێیدا نیشاندەدرێت چۆن ئەفراندن و هێنانەئارای ناسنامەیەك، لە هێنانەدی ڕەوایەتی ناوخۆیی، پاراستنی دەسەڵات و دزەکردنەناو دراوسێکانەوە کاریگەرە.

براند لەخۆگری دوو چەمکی کۆمەڵگە و کەلتورەکانی ئەو کۆمەڵگەیە (وەك میتۆدی ژیان، هونەر، مۆزەخانەکان و تەنانەت ڕادەی داهێنانی تاکەکان). بەدەستەواژەیەکی دیکە، پڕۆسەی بەبراندکردنی وڵاتان، بەشێك لە پڕۆسەی بە بازرگانیکردن، کەلتور، کۆمەڵگەیە و لەبنەمادا لەبراندکردنی بەروبوم جیاوازە.

هەندێك وڵات لەگۆڕەپانی نێودەوڵەتی زۆر بە باشی بە براندەکانیان ناسراون: فەرەنسا بۆ کەلتور و خواردنی باش و پەنیر، یان سویسرا وەك پەناگەیەکی بانکی و وڵاتی بێلایەن. ناساندن و بوونی براند بۆ وڵاتان بە ئاسانی گونجاو نییە. پێویستە هەوڵی چەند هێندە بۆ هێنانەئارای براند ئەنجامبدەن، چونکە براندە باشترەکان زۆر ڕکابەریین. لەوانەیە کۆکاکۆلا گرنگترین و بەنرخترین براند بێت لە جیهان، پێویستە ناوی براندی خۆی هەمیشە لەبەرامبەر براندی پیپسی بپارێزێت. ڕەنگە براند وەك چەمکێك جێسەرنجی وڵاتانی خۆرئاوا بێت. چەمکەکانی وەك دۆستانە (خۆرئاوایی)، متمانەپێکراو (یەکگرتو)، پەلاماردەر (فراوانخواز)، یان متمانە پێنەکراو (دەوڵەتی یاخی). لە ئێستادا، کەشوهەوای جیاجیا هەیە، کە وڵاتان لەودا بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ و ئاشکرا ڕکابەری یەکتری

دەکەن. لە هەرکام لەو کەشوهەوایانە، هەم براوە و هەم دۆڕاو هەیە و هەر وڵاتێك لە گەڵاڵەڕێژی براندی نەتەوەیی خۆی لە پانتایی تایبەت و گشتی، یان سنورداردا کاردەکات. ئەو کەشوهەوایانە بریتین لە: هەناردەکردنی براند، سەرمایەگوزاری راستەوخۆی دەرەوە، گەشتیاری، وەرزش، هونەر، کەلتور، بانکداری، ئاشتبوونەوە، کاری خێرخوازی و هتد...

1-1-3. نێوەندگیری:

لەگەڵ گەشەسەندنی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان، ئارەزو، هاوکاری نێودەوڵەتی و ناوچەیی، بوارێکی تازە بۆ یەکلاکردنەوەی ئاشتیانەی گەنگەشە، کێشەکانی نێوان وڵاتان، نەتەوەکان دەرکەوت و دیبلۆماسیەتی وەك چارەسەرێکی لۆژیکی، جێی پەنابردنەبەر هێزی گرتەوە. سیاسەتی نێودەوڵەتی سەرباری گەشە و کامڵبوونی، هێشتا نەیتوانیوە کۆنترین کێشەی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان، یان شەڕ و خوێنڕێژییەکان بەتەواوی جڵەوبکات، ئاشتی، ئاسایش، دەست و دیاریبێت، کە بەدرێژایی مێژو ترسی دەوڵەت و نەتەوەکان بووە. لەو روەوە، دیبلۆماسیەتی شێوازی ئاشتییانە چارەسەری لێکدژیی و ناکۆکییە نێودەوڵەتییەکان، هەمیشە روبەروی چانس بۆتەوە. بەشێوەیەك، کە لەگەڵ زیادبوونی پەیوەندیی هەڵسوکەوتی میللەتان و دەوڵەتان لەلایەك و زیادبوونی ئاستی ئاگایی سیاسی لەئاستی نێودەوڵەتی

و گەشەی رایگشتی، کارامەیی شێوازە دیبلۆماسییەکانی زیادکردوە.

نێوەندگیری میتۆدێکی سەرەتایی جێگرەوەی یەکلاکردنەوەی کێشەکان و لەخۆگری بەشداریکردنی لایەنی سێیەم لە رەوتی گفتوگۆ بووە و رۆڵی نێوانگیر هاوکاری هــەردوولای کێشەکە دەبێت بە مەبەستی دروستبوونی پەیوەندی کاریگەر و دۆزینەوەی چارەسەری جێپەسندی هەردوولا. نێوەندگیری لەڕوانگەی سیاسییەوە لەڕوانینێکی گشتیدا دوو جۆر دەبێت. یەکەم، نێوەندگیری تەنیا رۆڵی ئاسانکاری هەیە و بواری پەیوەندییەکانی هــەردوولا دەڕەخسێنێت و لایەنەکانی کێشەکە، کۆنترۆڵی خۆیان لە سەرەنجامی بەرهەڵستی دەپارێزن. دووەم، نێوەندگیری رۆڵی کارا لە رەوتی گفتوگۆکاندا لە ئەستۆدەگرێت و بە پاڵنەری ئەرێنی و نەرێنی لە فۆڕمی هاندان و هەڕەشەدا، هەردوولای کێشەکە بۆ گەیشتن بە ئەنجامی جێگە سەرنج رێنماییدەکات.

دەوڵەتان کەمتر بە پاڵنەری جوامیرانە نێوەندگیری دەکەن، کە سەرچاوە لەبەرژەوەندیەکەیان دەگرێت. لەڕاستیدا، بە سەرنجدان لە سەرمایەدانانی جێسەرنج، کە لەڕوانگەی ئەخلاقی و سیاسییەوە ئەنجامیدەدەن و سەرچاوەی کانەکان و توانای گریمانەییە، کە نێوەندگیری پێویست دەدۆزێتەوە. دەکرێت هەر لەو روانگەیەوە پاساو بۆ مل لە چەقۆسون بهێنێتەوە، کە نێوەندگیرکار خۆی بەوە دەخاتە مەترسییەوە و بەمەش عەقڵانییە بوترێت

پاڵنەرەکانی نێوەندگیری بۆ پاراستنی بەرژەوەندییەکانی، لەپاڵنەرە مرۆییەکەی کەمترنابێت. ئامانجی دەوڵەتانی مامناوەند لە نێوەندگیری، زیاتر ئـارەزوی زیادکردنی تواناو باڵادەستی دەبێت. ئەو وڵاتانە هەوڵێکی زۆر بۆ نێوەندگیری لایەنەکانی کێشەدەدەن، بەڵام هەموو ئەو هەوڵانە بۆ زیادکردنی پێگەی نێودەوڵەتییانە بەهۆی رۆڵبینینی نێوەندگیری، چونکە وڵاتانی گچکە و مامناوەند بۆ زیادکردنی پێگەی نێودەوڵەتی خۆیان، ئەڵتەرناتیڤێکی کەمتریان هەیە. هۆیەکی دیکەی گرتنەبەری رۆڵی نێوەندگیری، لایەنگری یەکێك لە لایەنەکانی کێشەکە بکەن.

3-1-2. هەناردەکردنی براند:

پەیوەندی بە بەروبومی بازرگانییەوە هەیە و زیاتر بەناوی وڵاتێکەوە دەناسرێن. بۆ نمونە ئۆتۆمبێلی مارسیدیس، ئایودی، بی ئێم دەبلیو ئەڵمانین، هەربۆیە ناوی ئەڵمانیا هاوشانی ئۆتۆمبێلەکانە. لەکاتێکدا لە ئەڵمانیا بەروبومی بازرگانی دیکەی وەك: شمەکەکانی جوانکاری و بەروبومی کەسی -لنکستەر و نیڤا- هەیە، کە جەخت لە رەسەنی ئەڵمانی خۆیان ناکەنەوە، چونکە بۆ بازرگانی خۆیان بەزیانبەخشییان دەزانن. کەوایە ئەگەر براندەکانی باڵادەست بەسەر وڵاتدا، بەدەوری پانتایی چالاکی سنورداردا بەرنامەڕێژی کرابن و هۆی گەشەی براندی سەرەکی دەبن، بەڵام دورنییە لە بەشە جیاجیاکان، هۆکاری دژواری ژیان بێت بۆ براندەکانی دیکە.

3 - 1 - 3. سەرمایەگوزاری راستەوخۆی دەرەوە:

پەیوەستی زۆروزەوەنـــدی ژینگەی جیهانی بەو مانایەیە، کە کۆمپانیاکان بۆ دۆزیــنــەوەی شوێنی هەرزانتری خەرجی بەروبومەکانیان، پێویستە سەیری سنورەکانی دەرەوەی وڵاتانی خۆیان بکەن. بۆ نمونە، ژاپۆن وڵاتێکە، وەبەرهێنانێکی زۆری لەوڵاتانی دیکەدا کـردوە، بەشێوەیەك، کە بە وڵاتێکی وەبەرهێنەری دەناسن. هەڵبەتە لە ئاستێك، ئەو جۆرە سیاسەتەی وەبەرهێنان لەژێر رەوایەتی ناوخۆیی، کەمکردنەوەی باج، وەبەرهێنانی ناوچەیی، ئاستی خوێندنی کرێکاران، تێڕوانینی حکومەتی خۆماڵی و ناوەندی، هەڵگرتن و گواستنەوە، نێودەوڵەتییە، بەڵام لە ئاستەکانی دیکەدا، بۆ بابەتی (پەیڕەویکردن لە رابەریەتی من) دەگەڕێتەوە. واتە وڵاتی وەبەرهێن رۆڵی سیاسی جێسەرنج لەکاری ناوخۆیی وڵاتی سەرمایەپەسەنددا دەبینێت. مۆدیلیش وەك هەرشتێکی دیکە، رۆڵی بەرچاو، بەڵام دەستنیشان نەکراو لەوەبەرهێنانی راستەوخۆی دەرەوەدا دەبینێت و ئـەوە بەومانایەیە، کە وڵاتانێك بەوشێوەیە نین، ژێردەستەیان بکەن.

4-1-3. گەشتیاری:

چوارەمین پیشەسازی گەورەی جیهان بە گەشەی ساڵانەی لە 9% دەبێت، گرنگی چەندهێندەی هەیە. هەندێك لە وڵاتـان بۆ داهاتەکەیان، تائاستێکی زۆر

پەیوەستن بە گەشتیارییەوە و گەشەیان بە ژێرخانی گەشتیاری پیشەیی داوە. بۆ نمونە، بەشێکی زۆری داهاتی وڵاتی نیوزلەندا، پیشەی گەشتیارییە.

5-1-3. دیبلۆماسیەتی وەرزشی:

پییەر بۆردیۆ (1930 - 2002)، کەسایەتی ناسراوی زانستە کۆمەڵایەتییەکان، باوەڕیوایە کاری کۆمەڵایەتی واقعیەتێکی جیانەکراوەیە و ناتوانرێت تەنیا لە روانگەیەکی سەرەتایی و ئامڕازەوە شرۆڤەی بکەیت، بەڵکو پێویستە پێکهاتەی دینامیکی لە روانگەی سۆسیۆلۆژیا، مرۆڤناسی، دەروناسی، ئابوری و سیاسی ئاشکراو میتۆدەکانی پێوانەیی متوربەی میتۆدی راڤەیی و چۆنایەتی بکەیت. بۆردیۆ، کاری وەرزشی، کە بە رواڵەت ناسیاسییە، بە پانتایی و گۆڕەپانێك بۆ ململانێ لەسەر دەسەڵات دەزانێت. بە وتەی ئەو، خەڵك ئارەزومەندانانە چۆتەناو ناوەندەکانی وەرزشییەوە و لەڕێگەی رکابەری، توندوتیژی خۆیان بەتاڵدەکەنەوە. حکومەتەکانیش ناوەندەکانی وەرزشی بە فەرمی دەناسن تا لەو رێگەیەوە لە ئامادەسازی کۆمەڵانی خەڵك و سەرکەوتنەکانیان بکۆڵنەوە و بە سودوەرگرتن لێی، هەنگاو بۆ بەهێزکردنی پەیوەندییەکانیان لەسەرانسەری جیهان بنێن. لەڕوانگەی مێژوییەوە لە وەرزش و سەرنجڕاکێشیەکەی وەك میتۆدێك بۆ بەرەوپێشبردنی بەرنامە سیاسییەکان، سودوەردەگیردرێت. لێکۆڵینەوەکان نیشانیدەدەن

بەدرێژایی مێژو یارییەکانی ئۆڵۆمپی، سودوەرگرتنی سیاسی بۆ بەرەوپێشبردنی سیاسەتە نێودەوڵەتییەکان هەبووە. وڵاتانی جیاجیا سودی سیاسییان لە یاریەکانی ئۆڵۆمپی و یاری یاریزانانێك کردوە و دەیکەن. سەرباری، وەرزش لە زۆربەی وڵاتان وەك براندێکی نەتەوەیی بۆتە جێگەی سەرنج. بۆ نمونە بەرازیل ئەگەرچی وڵاتێکی بەرەو گەشەی ئابورییە، بە وڵاتی تۆپی پێ ناسراوە. هەروەها یانە گەورەکانی تۆپی پێ وەك: ریاڵ مەدرید، بەرشەلۆنە، مانچستەر یونایتد، کە سەرەڕای قازاجییان، ناوی وڵاتەکەیان بەرجەستە کردوە.

3-1-6. دیبلۆماسیەتی میدیایی:

بەهاتنەناوەوەی میدیا گشتییەکان لە سەدەی بیستویەك بۆ گۆڕەپانی نێودەوڵەتی، بەتایبەت دوای جەنگی دووەمی جیهانی، روخساری دیبلۆماسیەتی کۆن بەتەواوی گۆڕاوە. روبەڕوی دیاردەیەکی دیکە بەناوی دیبلۆماسیەتی میدیایی دەبینەوە، کە لە مێژودا لەو جۆرە بێپێشینەیە، چونکە میدیاکان بە تایبەت تۆڕەکانی سەتەلایتی وێنەیی، لەکاردا، بەهێزتر، کاریگەرتر، کارامەتر لەوەزارەتی دەرەوە و دەستەی دیبلۆماسیەتی کاردەکەن. بە لەبەرچاوگرتنی رۆڵی میدیای گشتی لە دیبلۆماسیەتی و سیاسەتی دەرەوەدا، دەکرێت کارایی جیاجیا بەشێوەی کۆنترۆڵکەر، سنوردارکەر، دەستێوەردەر، ئامڕازی، یان تێکەڵاو،

لەڕوانگەی پەیوەندی نێوان دیبلۆماسیەتی و میدیاکان، لەبەرچاوبگریت.

میدیاکان بە رەنگدانەوەی روداوەکان و گەیاندنی زانیاری راستەقینە بەخەڵك و پاڵاوتنی روانگە گشتییەکانی دەرەوە، هاوکاری شەفافکردنی سیناریۆکان دەکەن. بەشرۆڤە و لێکۆڵینەوە لە دراوەکان و هەڵسەنگاندنی بڕیار و جێبەجێکردنەکان، جۆرێك مامەڵە لەسیاسەتی دەرەوەی وڵاتان دێننەئاراوە. هەروەها میدیاکان وەك نوێنەری دامەزراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی، رێکخراوە ناحکومییەکان، کۆمپانیا فرەنەتەوەکان و رایگشتی، رۆڵـی بەرچاو لەزیادکردنی شەفافیەتی گۆڕەپانی سیاسەتی دەرەوەدا دەبینن. ئەوان چاوی چاودێرانی ئەو گروپانەی سەرەوە و ئامڕازی بەکارهێنانی فشارن بەسەر سیاسەتکاران، بە مەبەستی ناچارکردنیان بە وەڵامدانەوە. سازدانی کۆنگرەی رۆژنامەوانی و کۆنفرانسەکان، بەجۆرێك کاریگەربوونی ئـەو بـوارە بۆ میدیاکان دەرەخسێنن.

جـۆزێـف نـای، بەکارهێنانێکی میدیای گشتی لەمشتومڕدا، بە نمونەیەکی دەسەڵاتی نەرم دەزانێت، کە دەتوانێت جێگەی فشاری سەربازی بگرێتەوە. دەڵێت: (لەمەودوا بەکارهێنانی هێزو زۆرەملێیی نابینین، بەڵکو قەناعەتپێکردنی رایگشتی لەڕێگەی جەنگی میدیاییەوە ئەنجامدەدرێت).

بەشی دووەم
لەبارەی قەتەرەوە

دەسەڵاتی نەرم لە سەدەی بیستویەك بایەخێکی ئەوتۆی پەیداکردوە، کە وڵاتانی گەورەی وەك ئەمریکا، روسیا، چین و ئێرانیش وەبەرهێنانی زۆرییان لەو بەشەدا کردوە، لەکاتێکدا سەرچاوەی دەسەڵاتی رەقان زۆرە. دەسەڵاتی نەرم بۆ ئەو وڵاتانە وەك فاکتەری هاوکاری، شانبەشانی دەسەڵاتی رەق سودی لێوەردەگیردرێت، بەڵام دەسەڵاتی نەرم بۆ وڵاتانی گچکە، کە سەرچاوەکانی دەسەڵاتی رەق بنەمای دەسەڵاتیان نییە، بەهۆکاری ژیاری لەقەڵەم دەدرێت. بۆ تێگەیشتن لەو خاڵە، کە بۆچی قەتەر بەرەو سودوەرگرتن لە دەسەڵاتی نەرم رێیکردوە، پێویستە زیاتری لەبارەوە بزانین.

1. هەڵکەوتەی جوگرافی

روبەری قەتەر 11,437 کیلۆمەتر چوارگۆشە، دانیشتوانی نزیکەی 1,600,000 کەسە، وڵاتێکی گچکە و

تازە دامەزراوی کەنداوە. کەشوهەوای لەهاویندا گەرم و شێدارە و گەرمییەکەی لەنێوان 20 تا 46 پلەی سانتیگراد لەگۆڕاندابووە و ساڵانە رادەی باران بارینی نزیکەی 5 ئینجە. ئاوی ژێر زەوی بەهۆی بوونی بڕێکی زۆری مادەی کانزایی بۆ خواردنەوە و کشتوکاڵ گونجاو نییە. بەشی زۆری ئاوی بەکارهێنراوی رۆژانە لە قەتەر، دەزگای پاڵاوتنی ئاو دابینیدەکات. دەوحە، پایتەختی قەتەرە و ناوەندی حکومەت، ئیدارەی حکومەت و دامەزراوە داراییەکانی ئەو وڵاتەیە و کەوتۆتە ناوەڕاستی کەناری خۆرهەڵاتی نیمچەدورگەی قەتەرەوە.

بە کورتی زەوی قەتەر پان و تەخت و زیخەڵانە. لەگەڵ ئەوەشدا، چەندین گردۆلکە و بەرزایی لمینی هەیە، کە بەرازاییەکەیان لە بەشەکانی باکور و خۆرئاوای وڵات، دەگاتە 400 مەتر بەرز لە ئاستی دەریاوە. ناوچەی باکور و ناوەندی بەهۆی پیتوبەرەکەتی، بە باشترین ناوچە کشتوکاڵییەکان ئەژماردەکرێت. لە ئاوەکانی خۆرهەڵات و خۆرئاوای قەتەر چەند دورگەیەك هەیە، کە (فشت ئەلدیبل و حوار)، گرنگترینیانن. ئەو دورگانە بەهۆی پێگەی ستراتیژی و سەرچاوەکانی نەوتی دۆزراوە لەم ساڵانەی دواییدا، بایەخێکی زۆریان هەیە. (حوار) لەهەمویان گەورەترە و کەوتۆتە بەرامبەر وڵاتی بەحرەینەوە و هۆی ناکۆکی و قەیرانی ئەو دوو وڵاتەیە. بەندەری بازرگانی دەوحە، بە باشترین بەندەرەکانی قەتەر دادەنرێت و کەوتۆتە تەنیشت شاری دەوحەوە.

دوو بەندەری گرنگی دیکەی بریتییە لە (زکریەت) لەکەناری خۆرئاوا و (ئوم سەعید) لە خۆرهەڵاتی ئەو وڵاتەن، کە دوای دۆزینەوەی نەوت گەشەیان سەندوە.

2. مێژوی قەتەر

ناوی نێودەوڵەتی قەتەر (کەتەر) یان (کتر)ە. (کت) لە زمانی فارسی کۆن واتا شار، دێ، شارۆچکە و وڵات، (ار)یش بە مانای گەورەیی، پایەبەرزی، بەها و رێزگرتنی مەعنەوی و زانستە ئاسمانییەکان. پێکەوەلکانی ئەو دوو وشەیە بەشێوەی (کتر)، کە ئەمڕۆ بۆتە قەتەر، لەوانەیە ئاماژە بەشوێنی نیشتەجێبوون و زێدی خەڵکانی زۆر کۆن بێت، کە لە رۆژگاری خۆیان بەهاو پێگەیەکی ئەوتۆیان بەدەستهێنابوو، جەخت لە زانست و گەورەییان کراوەتەوە. قەتەر تا کۆتایی حکومەتی ساسانییەکان، بەشێك بووە لەئێران و پاشان بۆتە بەشێك لە خەلافەتی ئیسلامی. ئەو ناوچەیە لە 1517ی زاینی، پرتوگالییەکان داگیریانکردوە. لەسەردەمی شا عەباسی یەکەمی سەفەوی، بە تێکشکانی پرتوگالییەکان، دووبارە ئەو وڵاتە، کە بەشێك لە کۆمەڵە دورگەکانی بەحرەین بووە، ئێرانییەکان داگیریانکرد. لە 1555ی زاینی عوسمانییەکان قەتەریان داگیرکرد و ساڵی 1566 قەتەر و سعودیەیان بە بەشێك لە ئیمپراتۆریەتی عوسمانی راگەیاند. مێژوی نوێی قەتەر لە 1776 دەستپێدەکات. ئەو کاتە ئالخەلیفە و ئالجەلاهیمە کوەیتیان بە ئامانجی (زوبارە) لەکەناری

خۆرهەڵاتی قەتەر، بەجێهێشت و کۆچەرنشینێکیان دامەزراند. زوبارە یەکسەر بووە ناوچەیەکی راوکردنی مرواری. بەچونەدەری ئالخەلیفە لە قەتەر، ئالی دووەم جڵەوی دەسەڵاتیان گرتەدەست. باپیرانی ئالی دووەم و ئامۆزاکانیان لە کۆتایی سەدەی حەڤدەیەم، یان سەرەتای سەدەی هەژدەیەم لەئەشیقەر کۆچیانکردوە و لە زوبارە، لە باکوری قەتەر نیشتەجێبوون. دوای مردنی ئالی دووەم، کوڕەکەی محەمەد جێگەی گرتەوە. بە نیشتەجێبوونی ئال خەلیفە لە بەحرەین، قەتەر نەیتوانی حکومەتێکی هاوتای کوەیت و بەحرەین پێکبهێنێت. پال گریۆ، کە ساڵی 1863ی زاینی سەردانی قەتەری کردوە، بەمشێوەیە باسی ژیانی قەتەر دەکات: (چەندین کیلۆمەتر و کیلۆمەترەکان تەپۆلکەی وشك و زەوی بەیار، روتەن و هەتاوسوت و تەنانەت بێ تاقە دارێك... . لە بەرامبەرەکەی دیکەی ئەو دیمەنە خەماوییە، لێرە و لەوێ و تابڵێی لێکدور، ژمارەیەك کەوێڵی پەرپوت، کە لە لقەکانی دارخورما دروستکراون، بەرچاو دەکەوێت. کەوێڵکی تەسک و تاریك، زۆر ناشیرین و نزم، گوندەکانی.... قەتەرن). لەو کاتەوە تا سەربەخۆیی قەتەر، بەردەوام بابەتی کێشمەکێشی زۆری نێوان خانەدانەکانی سعودیە، عوسمانییەکان و بەحرەین بووە. دوای سەقامگیری حکومەتی عەبدولعەزیز لە سعودیە 1764ی زاینی، قەتەر لە لایەن حکومەتی نەجدەوە داگیرکرا. پاشان ئیبراهیم پاشای میسر لە

1818ی زاینی پەلاماری نەجدی داو کۆتایی بە قۆناغی یەکەمی حکومەتی ئال سعود هێنا. ئەو روداوە وایکرد شێخەکانی بەحرەین یەکسەر بەهێزی سەربازی دەست لە قەتەر وەربدەن و داگیریبکەن. بە دووبارە ژیان تێزانەوەی حکومەتەکەی ئال سعود لە نەجدی سعودیە، جارێکی دیکە سعودییەکان قەتەریان داگیرکردەوە، بەڵام ئەوەندەی نەبرد، کە ناکۆکی لەسەر جێگرەوەی فەیسەڵ وایکرد حکومەتەکەی ئال سعود لەرزۆك بێت. ئەو کارە وایکرد ئالخەلیفە قەتەر داگیربکاتەوە. گرژییەکانی نێوان ئالخەلیفە و خەڵکی قەتەر لە 1867ی زاینی، بووەهۆی دەستتێوەردانی بەریتانیا و بڕینی دەستی بەحرەین لە قەتەر. بەریتانیا بە بەستنی پەیمانێك لە 1868 لەگەڵ شێخ محەمەد ئالی دووەم، فەرمانڕەوای قەتەر، دورگەکەی گێڕایەوە ژێر رکێفی خۆی و وەك جێگری حکومەتی قەتەر دیاریکراو هێزێکی عوسمانیەکانی لێجێگیرکرد. شێخ محەمەدی دووەم لە 1878 مردو کوڕەکەی، شێخ جاسم جێگەی گرتەوە. دامەزرێنەری ئەمارەتی سەربەخۆی ئالی دووەم بوو، کە لەژێر چاودێری عوسمانییەکان لە قەتەر دامەزرا. شێخ جاسم لە 1913 مرد و کوڕەکەی عەبدوڵلا جێیگرتەوە. لە جەرگەی قەیرانی باڵکان (1913-1912)، حکومەتی عوسمانی پەیماننامەیەکی لەگەڵ بەریتانیا واژۆکرد و لە ماددەی 11دا، سەربەخۆیی قەتەری پەسەندکرد. لەگەڵ دەستپێکی جەنگی یەکەمی جیهانی، عوسمانیەکان

باکوری کەنداو و قەتەریان جێهێشت و بەریتانیەکان شێخ عەبدوڵڵا بن جاسم ئال دووەمییان وەك شێخی قەتەر بە فەرمی ناسی و ساڵی 1916، پەیمانێکیان لەگەڵ شێخی قەتەر واژۆکرد، کە تا سەربەخۆیی قەتەر لە 1971، چاودێر و باڵادەستبوو بەسەر پەیوەندییەکانی هەردو وڵاتدا. بە پێی ئەو پەیمانە، شێخی قەتەر قبوڵیکردبوو، بێ مۆڵەتی بەریتانیا، هیچ جۆرە پەیوەندییەك لەگەڵ وڵاتانی بێگانە نابەستێت و هیچ بەشێك لەخاکی قەتەر نەداتە بێگانەکان، لەجیاتی، بەریتانیا داکۆکی لە حکومەتی قەتەر بکات. دۆزینـەوەی نـەوت لە قەتەر ساڵی 1939، گرنگی زیاتری بەو شێخنشینە دا. شێخ عەبدوڵڵا لە قازانجی منداڵەکەی، شێخ عەلی بن عەبدوڵڵا ئالی دووەم لە دەسەڵات دورکەوتەوە. شێخ عەلی بن خەلیفە ساڵی 1949، وەك میری قەتەر ناسرا. لە سەردەمی حکومەتەکەیدا بەرهەمهێنانی نەوت زیادیکرد، هەروەها هەنگاو بەرەو گەشەسەندن نرا. شێخ عەلی ئالی دووەم ساڵی 1960، وازی لە حکومەت هێنا و کوڕەکەی، شێخ ئەحمەد ئالی دووەمی لەشوێنی خۆی دانا. بە چونەدەرەوەی بەریتانیا لە کەنداو، قەتەر هەوڵیدا لەگەڵ بەحرەین و ئیمارات لە فدراسیۆنێکدا یەکبگرێت. بە شکستهێنانی گفتوگۆی یەکگرتن یان ئیماراتی کەنداو، قەتەر لەسەرەتای ئەیلولی 1971، کاتێك فەرمانڕەواکەی نازناوی ئەمیری بۆخۆی هەڵبژارد، بەتەواوی سەربەخۆیی وەرگرت. دوای ئەو وەرچەرخانە،

پەیمانی 1916 جێگەکەی خۆی بە پەیمانێکی نوێی دۆستایەتی لەگەڵ بەریتانیا دا. لە 22ی شوباتی 1972، کودەتایەکی بێ خوێنڕشتن بە رابـەری شێخ خەلیفە بن حەمەد، شازادە و سەرۆك وەزیـران، ئەنجامدرا و شێخ ئەحمەد، ئەمیری قەتەر، لەکاتی نیشتەجێبوونی لەدەرەوەی وڵات، لە دەسەڵات لابرا. پاشان شێخ خەلیفە بە پاڵپشتی خانەدانی پاشایەتی و هێزە چەکدارەکان، خۆی وەك ئەمیر راگەیاند و پۆستی سەرۆك وەزیرانی بۆ خۆی هێشتەوە. شێخ خەلیفە نزیکەی 20 ساڵ وەك فەرمانڕەوای بێکێشە حوکمی بەسەر قەتەردا کرد، بەڵام بە زیادکردنی رۆڵی شازادە، لە دەسەڵاتی کەمکرایەوە. سەرەنجام دوای چوار مانگ ناکۆکی توندی نێوان ئەمیر و باڵی شازادە، لە 27ی حوزەیرانی 1995، لە کاتێکدا شێخ خەلیفە سەفەری بۆ دەرەوەی وڵات کردبوو، رادیۆی دەوڵەتی قەتەر رایگەیاند شێخ حەمەد، ئەمیری نوێ، جڵەوی دەسەڵاتی لە قەتەر گرتۆتە دەست. حکومەتی ئەمیر حەمەد، سەرەتای گەشە و پەرەپێدانی قەتەر بوو. لەسەردەمی ئەمیر حەمەد، قەتەر توانی بە چڕکردنەوەی سەرچاوەکانی خۆی لە بەشەکانی دەسەڵاتی نەرمی دا، دەسەڵاتی پەلوپۆبهاوێت و لەو رێگەیەوە ئاسایشی خۆی بپارێزێت. ئەمیر حەمەد لە تەموزی 2013، دەسەڵاتی بۆ کوڕەکەی شێخ تەمیم گواستەوە. تەوەری ئەم توێژینەوە، لێکۆڵینەوەیە لە دەسەڵاتی نەرمی قەتەر لە سەردەمی شێخ حەمەد دا.

3. ستراکتۆری سیاسی قەتەر

بە سەربەخۆیی قەتەر لە ساڵی 1971، کابینەی نوێ بۆ ئیدارەدانی کاروباری قەتەر ناسێندرا. کابینەی نوێ بە ئەندامییەتی 10 وەزیر و سەرۆکایەتی سەرۆك وەزیران، ئەمیر هەڵیاندەبژێرێت. ئەو وڵاتە لە 1972وەوە دەستوری کاتی هەبووە، کە بەوپێیە ئەمیر دەسەڵات و بژاردەیەکی فراوانی هەیە و فەرمان و بڕیارەکانی حکومەت دەردەکات. بەگوێرەی دەستوی قەتەر ئەو وڵاتە، حکومەت و وڵاتێکی سەربەخۆی عەرەبییە، ئیسلام ئاینی فەڕمی و شەریعەت (یاسا ئیسلامیەکان)، سەرچاوەی سەرەکی یاسادانانی دەبێت. پێکهاتەی حکومەت بریتییە لەهەرسێ دەسەڵاتی ڕاپەڕاندن، دادوەری و یاسادانان. دەسەڵاتی ڕاپەڕاندن، یان ئەنجومەنی وەزیران، باڵاترین کۆڵەکەی جێبەجێکردنی وڵاتە، کە سەرۆکایەتییەکەی لەئەستۆی ئەمیرەو سەرۆك وەزیران بەڕێوەیدەبات. ئەو دەستەیە، چاودێری و هەماهەنگی نێوان وەزیر و ئۆرگانەکانی حکومەتی لە ئەستۆیە. ئەمیری قەتەر کارنامەکانی حکومەتی دەرکردوە و پەسندکراوەکانی ئەنجومەنی وەزیران واژۆدەکات. ژمارەی وەزیرەکان 16 وەزیرە و بە پێی مادەی 13ی دەستوری قەتەر، دانان و لابردنی وەزیر بەدەست ئەمیرە.

4. ئابوری قەتەر

قەتەر نیمچە دورگەیەکی ناکشتوکاڵییە، زەویەکانی بەهۆی سوێری و خیزەڵانی بۆ کشتوکاڵی گونجاو نەبووە، هەربۆیە ئابوری ئەو وڵاتە لە رابردودا بە پێی ئاژەڵداری و چادرنشینی، راوەماسی و راوکردنی مرواری بووە. بە پێی وتەی محەمەد ئالی دووەم بۆ پال گریو: لە باشترین تا نزمترین، کۆیلەی ئاغایەك، واتا مرواری بوون. دۆزینەوەی نەوت لە 1939، ئابوری ئەو وڵاتە و بە سەرنجدان بە رادەی مامناوەندی داهات، بۆ دەوڵەمەندترین وڵاتی جیهانی گۆڕیوە. بۆ نمونە، داهاتی سەرانە لە قەتەر لەساڵی 1980، بڕی 28.950 دۆلار بووە. داهاتی نەوتی لە ناوەڕاستی 1988 بۆ 9.920 دۆلار دابەزیووە، بەڵام لە 1989 بۆ 150.220 دۆلار و لە 1990 بۆ 15.860 دۆلار زیادیکرد. بە گشتی، ئامارەکانی بانکی جیهانی، لە نێوان 1980 تا 1990، داهاتی سەرانەی قەتەر بۆ 4.11% لە ساڵدا کەمبۆتەوە. گۆڕانکارییە ئابورییەکان، کە لەم ساڵانەی دوایی لە قەتەر ئەنجامدران، بەهۆی ئاستی جێگە سەرنجی کۆچی کرێکاری بووە. 1983 ژمارەی ئەو هاووڵاتیانەی عەرەب نەبوون و کارییان پێدراوە، بۆ لە 13% گەشەیکردوە و گەیشتۆتە 55.703 کەس. هاووڵاتی وڵاتانی عەرەبی دانیشتوی قەتەریش لە 8.511 بۆ 10.239 کەس زیادیکردوە. ساڵی 1984 تێکڕای هێزی کار، زیاتر لە 104.700 کەس بووە. ساڵی 1985 یاسای نوێ راگەیەنرا، بەپێی ئەو یاسایە چالاکی کەسانێک بۆ بازرگانی و

پیشەسازی بەرتەسکدەبێتەوە قەتەری نەبوون، بەڵام ئاکامی ئەو کار و هەنگاوانە، ئاستی وابەستەیی قەتەری بۆ هێزی کاری دەرەکی نەگۆڕی.

سیاسەتی فرەجۆرپێدان بە سەرچاوەکانی داهات سەرریکێشایە ئەوەی، کە لە نێوان 1979 و 1983 کێرڤی وابەستەیی بە داهاتی نەوتی لە 93% بۆ 80% دابەزێت. تێکڕای داهاتی نەوتی قەتەر لە 1986، نزیکەی 11.720 ملیۆن دۆلار، بە بەراورد بە 30.68 ملیۆن دۆلار لە 1985 بووە. 1984 پشکی بەشی نەوت لە بەرهەمهێنانی ناپوختی ناوخۆ GDPزیاتر لە 45% بووە، کەچی ئەو ژمارەیە لە 1988، بۆ نزیکەی 27% دابەزیوە. دەوڵەتی قەتەر بە پێشبینی زۆر دابەزینی بەرهەمهێنانی نەوت دوای 2010، لەو وڵاتەدا، دوای هەشتەکان هەنگاوی بۆ نوێکردنەوەی ژێرخانی ئابوری و جێبەجێکردنی بەرنامەیەك بۆ بە پیشەسازیکردنی ئابوری نا. هەر لەو پەیوەندییەدا، بەرنامەی بە پیشەسازیکردن بە پێی داهاتی ئەژمارکراوی ئێستای سەرچاوەگرتو لە سەرچاوەگازییەکانی ناوچەی باکور بەرنامەڕێژی کراوە. بە کۆتاییهاتنی شەڕی عێراق لەگەڵ ئێران لە ئابی 1988، بـارودۆخـی بازرگانی لەناوچەکە باشبووە و پیشەسازییە هەناردە ناوخۆییەکان بە تایبەت لەبواری پیشەسازی نەوتی گەشەیسەند. 1990 یەکەم قۆناغ لە بەرنامەی پەرەپێدانی ناوچەی باکور لەتەواوبووندا بووە، بەڵام داگیرکردنی کوەیت لە لایەن عێراق لە دووی گەلاوێژی هەمانساڵ، پەلیکێشایە

هەڵپەساردنی پڕۆژە سەرەکییەکان. ئەگەرچی قەتەر لەو ساڵەدا زیاتر لە 2.500 ملیۆن دۆلار داهاتی هەبووە، ئەو قەیرانە بووە هۆی کاڵبوونەوەی چالاکی ئابوری لەو وڵاتەدا. دوای ئازادکردنی کوەیت لە شوباتی 1991، قەتەر بەرنامەی پڕۆژە پیشەسازییەکانی خۆی زیندوکردەوە، کە تێچونی بە زیاتر لە 8 ملیار دۆلار مەزەندەکراوە. بەرهەمهێنانی گازی باکور لەسێی ئەیلولی 1991، هاوکات بە بیستەمین ساڵوەگەڕی سەربەخۆیی تێکڕای قەتەر دەستیپێکرد و بانگەشەکراوە، کە ئەو سەرچاوانە، قەتەری بەرەو دامەزراندنی توخمێکی پیشەسازی نوێ جوڵاندوە (http://www. Mofa.gov.qa).

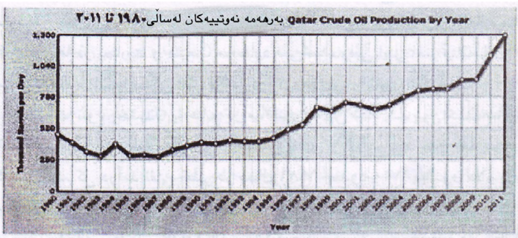

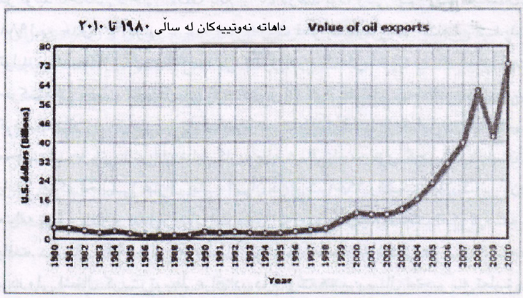

سەرچاوە : http://www.imf.org

5. تایبەتمەندییە کۆمەڵایەتی، کەلتوری و ئاینییەکان

پێکهاتەی کۆمەڵایەتی قەتەر بەهۆی کەمی مێژو، پێشینەی کۆڵۆنیالیستییەکەی و بوونی جێسەرنجی جۆرەها هاووڵاتی بێگانە، جیاوازە. بۆیە پێویستە کۆمەڵگەی قەتەر، بە پێکهاتەیەك لە کەلتورە جیاوازەکانی بزانی. بارودۆخی ژنان لە کۆمەڵگەی قەتەر، بەرەو باش بوونە. بۆ نمونە، زۆربەی زۆری خوێندکارانی زانکۆی قەتەر کچن. سەرەڕای، ناوەندی خوێندنی تایبەتی بۆ کچان کراوەتەوە، کە بۆ چوونە بازاڕی کار ئامادەیاندەکات. ئاستی زانستی زانکۆی قەتەر بە بەراورد بە دەیەکانی دوای سەربەخۆیی، پێشکەوتنی بەرچاوی بەخۆوە بینیوە. گەرچی وەزارەتی خوێندن و پەروەردەی قەتەر لە 1959 (پێش سەربەخۆیی) دامەزراوە، گەشەسەندنی ناوەندەکانی خوێندن و وەرچەرخانی خێرا لە هەمو ئاستەکانی خوێندن لە 1990 بووە. خزمەتگوزاری تەندروستی، گرنگترین رۆڵی بەرنامەی پەرەپێدانی قەتەر و بەرەوپێشبردنی خۆشگوزەرانی کۆمەڵایەتی لەئەستۆیە. چاودێرییە تەندروستییەکان، تێکڕای وڵاتی گرتۆتەوە و بناغەکەی بە خستنەڕوی خزمەتگوزاری تەواوی چارەسەرکردنی بێبەرامبەر بۆ گشت هاووڵاتیانی قەتەر، بێگانەی دانیشتویەتی و لەکاتی پێویستی بەچارەسەر لە دەرەوەی وڵات، حکومەت پارەی هاووڵاتی قەتەری دابیندەکات. لە ئێستادا، زیاتر لە 100 نەخۆشخانە،

ناوەندی تەندروستی و کلینیکی حکومەت (عیادەی خارجی) لە قەتەر هەیە. دانیشتوانی قەتەر بەگوێرەی سەرژمێری 2009، 1.600.000 کەس دەبێت، کە کەمتر لە 30%ی قەتەری و ئەوانی دیکە کۆچبەری بێگانە پێکیدەهێنن. نزیکەی 20.000 ئێرانی بە گشتی کرێکار لە قەتەر نیشتەجێن.

(www.iranembassy.org.qa)

6. هێزە سەربازییەکانی قەتەر

پێش سەربەخۆیی، هێزەکانی بەریتانیا قەتەری دەپاراست. دوای سەربەخۆیی، زیاتر هەوڵی بەهێزکردنی هێزە سەربازییەکان درا. خەلیفە دوای گرتنەدەستی جڵەوی دەسەڵات لە 1972، دوو بنەما وەک کلیلی گەشەسەندن لەبواری هێزە سەربازییەکانی قەتەر کاری لەسەر کرا: یەکەم، پشتبەستن بە هاووڵاتییانی قەتەری و دووەم، چەکوچۆڵ و کەلوپەلی سەربازی مۆدێردن بوو. هەربۆیە، زۆر زوو فەرماندە بەریتانییەکانی پۆلیس و سوپای قەتەری لەسەر کار لابرد. گەشەسەندنی پیشەسازی نەوت لەو وڵاتە، دەرفەتێکی بۆ پۆشتەکردنی سوپا رەخساند. بەدرێژایی 1980، سوپای قەتەر بە چەکی بەریتانی و فەرەنسی تەیارکرا. قەتەر لە 1990 چەند گرێبەستێکی بۆ کڕینی چەك لە ئەمریکا واژۆکرد و بووە یەکێك لەبەرچاوترین کڕیارانی چەکی ئەو وڵاتە. بودجەی بەرگری قەتەر لە 1991، زیاتر لە 3 ملیار و

چوارسەد ملیۆن ریاڵی قەتەری بوو. لە ئێستادا، هێزە چەکدارەکانی قەتەر نزیکەی 11.800 کەسە. 8.500 لە هێزی وشکانی، 1.800 لە هێزەکانی دەریایی و 1.500 لەهێزە ئاسمانییەکان (www.en.wikipedia.org).

کەلوپەلی سەربازی قەتەر		
ناوی یەکەکان	جۆری کەلوپەل	ژمارە
هێزی وشکانی	ژمارەی دەبابەکان	44
	نەفەرهەڵگری زرێپۆش	112
	راکێشەری تۆپ	172
	تۆپی خۆراکێشەر	12
	سەکۆی رۆکێتی فرەمەبەست	28
هێزی ئاسمانی	شەڕکەری پەلاماردەر	418
	فڕۆکەی بارهەڵگر	6
	هێلیکۆپتەری سەربازی	12
	تێکرای هێلیکۆپتەرەکان	12
هێزی دەریایی	ناوچەی هاویشتنی موشەک	3
	تێکرای پاپۆڕە شەڕکەرەکان	4

سەرچاوە:www.hvm.ir

بەشی سێیەم
دەسەڵاتی نەرمی قەتەر

وڵاتــی گچکەی قەتەر، لە کاتی سەربەخۆییەوە (1971) تائێستا کێشەی هەبووە، هەموو وڵاتان روبەڕوی بوونەتەوە. دابینکردنی ئاسایش و هەوڵ بۆ مانەوە، ترسی سەرەکی هەموو وڵاتانە، کە لەو پێناوەدا هەمو جۆرە هەوڵێك دەدات، چونکە گەشەی سیاسی، ئابوری و کەلتوری، تەنیا لە سێبەری ئاسایشدا دێتەدی. ئاسایش تا کۆتاییهاتنی جەنگی سارد، زیاتر بە پێناسەی دەسەڵاتی رەق دەناسرا. هەربۆیە، زۆربەی وڵاتان بۆ رزگاربوون لە مەترسییەکان، کە ئاڕاستەی یەکپارچەیی خاک و دەسەڵاتی نەتەوەییان بوو، بەرەو دەسەڵاتی دەسەڵاتی رەق، بە تایبەت زیادکردنی توانای سەربازی رێیاندەکرد. شۆڕشی زانیاری و پەیوەندییەکان و گەشەی تەکنەلۆژیای ئاڵۆز، سنورە نەتەوەییەکانیان کاڵکردۆتەوە و ئاسایشی

وابەستە بە دەسەڵاتی رەق خۆی، بۆ بەشەکانی ئابوری، دەرونی، کەلتوری، و... بەگشتی کرد. ئەو گۆڕانکاریە سەرسوڕهێنەرە، رەهەندێکی نوێی لە دەسەڵات ناساند، کە وڵاتە گچکەکان پێشوازییەکی گەرمییان لێکرد. ئەو روخسارەی بەناوی (دەسەڵاتی نەرم)، بووە ئامڕازێکی گرنگی دابینکردنی بەرژەوەندی نەتەوەیی وڵاتان.

روبەر و دانیشتوانی کەم، قەتەری خستۆتە ریزی وڵاتانی گچکەوە. لاوازی سەرچاوەکانی دروستکردنی دەسەڵاتی دەسەڵاتی رەق وایکرد قەتەر بۆ گەیشتن بە بەرژەوەندی نەتەوەیی و سەقامگیری سیاسی خۆی بەرەو سودوەرگرتن لەدەسەڵاتی نەرم بڕوات، بەڵام دەسەڵاتی نەرمیش وەك دەسەڵاتی رەق، سەرچاوەی پێکهێنەری خۆی هەیە و تەنانەت پێویستە لە بەشەکانی نیوە سوتەمەنی، وەك ژێرخانی سودوەربگرێت. بێگومان گەشە و دەستەبەرکردنی دەسەڵات، بە بێ پشتیوانی دارایی و سیاسی رابەران ئاسان نییە. بە گەشەسەندنی سەرچاوەکانی نەوت و گاز، سەرانەی داهاتی قەتەر زیادیکرد و سەرچاوەی دارایی پێویستی، بۆ پێگەخوازییەکانی قەتەر رەخساند. لە لایەکەی دیکەوە، کودەتا بێ خوێنڕێژییەکەی ئەمیر حەمەد لە 1995، سیاسەتی ناوخۆ و دەرەوەی قەتەری گۆڕی. پێدەچێت بیری نوێگەرانە، بە پشتیوانی دارایی بەهێز، دەرفەتی دابێتە قەتەر لە فۆڕمی دیبلۆماسیەتی نیچەدا، سەرچاوەکانی خۆی لەسەر قەڵەمڕەوەکانی دەسەڵاتی

نەرمی چڕو پێگەی قەتەری لە سیستمی نێودەوڵەتیدا بەرزکرۆتەوە. ئەو دیبلۆماسیەتییە وێنایەکی نوێی ئەو وڵاتەی لە سیستمی نێودەوڵەتی دا خستۆتەڕو، کە قەتەری بە براندی جیاواز بە جیهان ناساندوە. براندەکانی، ئاشتی، نێوەندگیری، تۆڕی ئەلجەزیرە، وەرزش، شای ئێڵ ئێن جی، فڕۆکەکانی قەتەر، لایەنگری خۆرئاوا. وێنای نوێی قەتەر دەرەنجامی سودوەرگرتنی ئەو وڵاتە لە دیبلۆماسیەتی نیچە و قوڵبوونەوەی سەرچاوەکانی لە قەڵەمڕەوەکانی جێسەرنجە. قەتەر بۆ جێبەجێکردنی سیاسەتە نوێیەکانی توشی کێشە بووە. یەکەم، ئەو قەڵەمڕەوانە گۆڕەپانی رکابەری وڵاتانی دیکەیە، کە قەتەر تێیدا بە براندسازی هەنگاوی بۆهاویشت، بە تایبەت وڵاتانی دراوسێی قەتەر. دووەم، قەتەر نەیدەتوانی لە جەرگەی ئاڵۆزی و گرژییەکانی کەنداودا، تاکە دەسەڵات بێت. سێیەم، بۆ براندسازی پێویستی بە پارەیەکی زۆرە. ئەوەی دەیتوانی بەسەر ئەو کێشانەدا زاڵیبکات، سیاسەتی دەرەوەی سەرکەوتو و کارامە بوو، کە پاڵپشتی نێودەوڵەتی و ناوخۆیی کاریگەری هەبووە.

1. سیاسەتی دەرەوەی قەتەر

دەکرێت سیاسەتی دەرەوەی هەر وڵاتێك بە بەرەنجامی کۆمەڵە پێکهێنەرەکانی ناوخۆ و ناوەندی، واتە نێودەوڵەتی و ناوچەیی ئەژماربکرێت. بە دەستەواژەیەکی دیکە، سیاسەتی دەرەوەی وڵاتان لەژێر کاریگەری توانا و

شایستەیی، یان زیانهەڵگری ناوخۆ لە لایەك، گونجان و دەرفەتەکان، یان هەڕەشە ناوچەیی و نێودەوڵەتییەکان لە لایەکەی دیکەیەوە. سیاسەتی دەرەوەی وڵاتان پەیوەندی راستەوخۆی بە دەسەڵات و گونجانی جیاجیایانەوە هەیە. هەرچەند توانا و دەسەڵاتی رێژەیی وڵاتان زیادبکات، بەدوای گەشەپێدانی دەسەڵاتیان لەگۆڕەپان و ناوەندی دەرەوە دەکەون و پێناسەی فراوانی بەرژەوەندییەکانی خۆیان دەخەنەڕو. لەسەر ئەو بنچینەیەی، کە ریالیزمی بەرژەوەندییەکان لەسەر بنەمای دەسەڵات پێناسەدەکرێت. لەگەڵ ئەوەشدا، بەنۆرەی خۆیان دەتوانن زیانهەڵگری بەئاڕاستەی پێچەوانە تواناکان و رەفتاری جیاواز بەسەر وڵاتاندا بسەپێنن و بەتایبەت بەرەو پارێزی و دوربینی زیاتر لەسیاسەتی دەرەوە ناچاریان بکەن، کە لێرەدایە پێکهێنەرەکانی دەسەڵات لە جیاکردنەوەی نێوان دەوڵەتانی گچکەی وەك قەتەر، لەگەڵ دەسەڵاتە گەورەکان لەرەفتاری سیاسەتی دەرەوە شایانی تێگەیشتنە. پێدەچێت گرنگترین خاڵی دەرککردنی سیاسەتی دەرەوەی قەتەر و شرۆڤەکردنی بنەما و بونیادە سەرەتاییەکانی، دیقەت لە چین بەندی ئەو وڵاتە، وەك وڵاتێکی گچکەی گۆڕەپانی نێودەوڵەتی و تایبەتمەندی تایبەتی ئەو جۆرە دەوڵەتانەیە. ئەو تایبەتمەندییە تایبەتە هۆکاری مانەوە و پاراستنی ئاسایشی ژێرخانی سیاسەتی دەرەوەی ئەو وڵاتە گچکەیە بێت. قەتەر وەك تەواوی وڵاتان، بۆدابینکردنی ئاسایش و پاراستنی مانەوەی،

ڕووبەڕووی کێشەی تایبەت بۆتەوە. لە 1760 تا 1971، قەتەر سەرنجی پێویستییەکانی بۆ پارێزەرێکی فەرمی لەناو دەسەڵاتە جیاجیاکانی وەك: ئالخەلیفەی بەحرەین، سوڵتانی مەسقەت، ئێرانییەکان، سعودیە، عوسمانییەکان و بەریتانییەکان بوو. هەرچۆنێکبێت، زۆرجار ئەو دەسەڵاتانە بەردەوام نەبوون. قەتەر لەڕوانگەی جوگرافییەوە وڵاتێکی گچکە و زیانهەڵگر، کە بۆ خۆڕاگری لەبەردەم فاکتەرە هەڕەشەزاکانی ناوچەکە، پێویستی بە هاوپەیمانیکردنە لەگەڵ وڵاتە بەتواناکان. سەرەڕای هەڕەشەی دەرەکی، پارێزگاری لە دەسەڵات لەبەرامبەر بانگەشەکارانی ناوخۆش جیگەی بایەخە. دوای کودەتاکەی ئەمیر حەمەد دژی باوکی 1995، گروپەکانی ناوخۆ و دەسەڵاتەکانی دەرەوەی وەك سعودیە، هەوڵێکی زۆریان دا شێخ خەلیفە بۆ دەسەڵات بگەڕێتەوە. بەتەنیشت ئەو هەڕەشانەوە، نیشانە جیۆپۆلۆتیکەکانی وڵاتانی گچکە لەبارەی وڵاتانی مامناوەند و گەورە، لە بەرامبەر قەیرانە ئابوری-سیاسییەکان، زیاتر زیانهەڵگر دەکات.

قەتەر تا 1995 بۆ دابینکردنی لانیکەمی ئاسایش، بەزۆری پشتی بە دەسەڵاتەکانی دەرەوە دەبەست. ئەو ڕوانگەیە، بۆ سیاسەتی کۆنی سەرۆکەکانی دەگەڕایەوە. ئەمیر حەمەد، شازادەی لاوی شێخ خەلیفە و نەوەی نوێی خانەدانانی پاشایەتی، دەیانەویست سیاسەتی دەرەوە و ناوخۆی وڵات بگۆڕن. بۆ بەرنامەی چاکسازی خۆیان و دابینکردنی ئاسایشی لانی زۆر، پێویستیان بە سەرچاوەی

دارایی و پاڵپشتی سیاسی-سەربازی هاوپەیمانانی بەتوانا بوو. وەبەرهێنان لەبەشی نەوت و گاز، داهاتی زۆرکرد. 2011، سندوقی نێودەوڵەتی دراو زانیاری بڵاوکردەوە، کە نیشانیدەدات قەتەر دەوڵەمەندترین وڵاتی جیهانە. بەشێوەیەك، سەرانەی هەر تاکێکی قەتەری زیاتر لە 88.000 دۆلارە، کە بەوپێیە هاووڵاتیانی قەتەری لە شاری لۆکسامبۆرگ و تەنانەت دوو هێندەی هاووڵاتیانی ئەمریکی دەوڵەمەندترن. ئەو ئاستەی سامان، یان نرخی گەشەی ساڵانە، لە 16% دەریدەخات، قەتەر وڵاتێکی زۆر دەوڵەمەندە. سەرچاوە گازییەکانی قەتەر بە قەبارەیەکی زیاتر لە 400 ملیۆن پێ چوارگۆشە، لەڕوی گەورەییەوە پلەی سێیەمی جیهانە و قەتەر هەوڵدەدات بۆ گەیشتن بە ئامانجە بەرزەفرانەکەی، سەرچاوەکان بکاتە پارە. داهاتی خەملێندراوی پاشەکەوتی گازی سروشتی شلی قەتەر لە 2012، بەزیاتر لە 50%ی ساڵی پێشتر زیادیکردوە. وریایی ئەمیر حەمەد لە وابەستەبوونی بە قازانجی نەوتی دورخستەوە. کە کەسانی لاو و راوێژکارانی خوێندەوار دەوریان دابوو، بەرنامەیەکی ماوەدرێژی دانا، تا ئابوری خۆی لە نەوت جیابکاتەوە. لە 42%ی بودجەی قەتەری تا ئەمساڵ (2016)، تایبەتکردوە بە بوژاندنەوەی پرۆژە گەورەکانی ژێرخان. ئەو پرۆژانە بریتین لە بوژاندنەوەی فرۆکەخانەی نێودەوڵەتی بەبودجەی 11 ملیار دۆلار، بەندەری ئاوی قوڵ بە بودجەی 5.5 ملیار دۆلار و تونێڵی هەڵگرتن و گواستنەوە لە دەوحە بە بودجەی 1 ملیار دۆلار

و بوژاندنەوەی ڕێگە نوێیەکان بە بودجەی 20 ملیار دۆلار دەبێت. ئەمیر ئەکادیمییەکانی دەرەوەی بانگهێشتکرد تا بە بودجەی 100 ملیار دۆلار، هۆبە لە دەوحە بکەنەوە. سەرەڕای بودجەیەکی زۆری بۆ پەرەپێدانی ژێرخانەکانی وەرزشی و تەندروستی خەرجکرد بەشێوەیەك، کە وەرزش وەك دیبلۆماسیەت، کەوتە بەردەستی قەتەر. زیادبوونی سەرچاوە داراییەکان هاوشانی ئیرادەیەك، کە خوازیاری زیادبوونی چۆنایەتی ژیانی کۆمەڵگەی قەتەربوو، وایکرد ڕەزامەندی ناوخۆ ببێتە پاڵپشتێکی تۆکمە بۆ سیاسەتی دەرەوە. ئامانجی سەرەتایی سیاسەتی دەرەوەی قەتەر وەك هەموو وڵاتـان، دابینکردنی ئاسایشە، کە تەنیا لەسێبەری دەسەڵاتی نەتەوەییدا بەدیدێت. کەمبوونی سەرچاوەکانی دەسەڵاتی ڕەق پێکهێنەری دەسەڵات، تێڕوانینی قەتەری بۆ سەرچاوەکانی دەسەڵاتساز گـۆڕی. هەلومەرجی تـازە لەگۆڕەپانی تەکنەلۆژیا و سیاسەت لە دەیەکانی کۆتایی سـەدەی بیستویەك، دەسەڵاتی نەرم و فاکتەرە پێکهێنەرەکانی لەبەرچاوی بڕیاردەرانی قەتەر بەرجەستەکرد. دیبلۆماسیەتی گشتی ئامرازی جێبەجێکردنی سیاسەتی نوێ بووە، کە لەسەر دیبلۆماسیەتی نیچە و براندسازی قوڵبۆتەوە. بە پێی دیبلۆماسیەتی نیچە، پێویستە قەتەر سەرچاوەی کەمی خۆی لەو ناوەندانە چڕبکاتەوە، کە هۆی بەرهەمی براندبێت. ناوەندەکانی جێ هۆگری قەتەر، نێوەندگیری، وەرزش، کەلتور و هونەر، هەڵگرتن و گواستنەوە،

گەشتیاری، میدیا، یارمەتی دارایی بوو. بڕیاری قەتەر، نەخشەڕێگە، سەرچاوەکانی دارایی پێویست و ناوەندە دیاریکراوەکان بەتەنیا ناتوانن ئامانجەکانی قەتەر بهێننەدی. ناوەندەکانی قەتەر رکابەری ناوچەیی، جیهانی زۆرە و لەڕوانگەی جیۆپۆلۆتیکییەوە لە هەلومەرجێکی زۆر باشتر دابوون. سەرەڕای ئەوەی قەتەر لەناوچەیەکی پڕگرژی دابــوو، لەگەڵ دراوسێکانی کێشەی زەوی هەبوو. قەتەر بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی، نیازیوابوو، نەك تەنیا وەك وڵاتێك لایەنگری ئاشتی و دۆستایەتی بکات، بەڵکو زلهێزەکان پشتگیریبکەن. دەسەڵاتدارانی قەتەر باوەڕیانوابوو سیاسەتی ئاشتی و دۆستایەتی وادەکات وڵاتانی دراوسێی قەتەر، سیاسەتی نوێی ئەو وڵاتە بە هەڕەشە وەرنەگرن. هەروەها لەڕوانگەیانەوە هاوپەیمانیبوونی وڵاتانی وەك ئەمریکا، سەربەخۆیی قەتەری دابیندەکرد.

2. دیبلۆماسیەتی ئاشتی و سازان و هاوپەیمانیکردنی زلهێزەکان

وڵاتــانــی گچکە، هەمیشە لەبەرامبەر فاکتەرە دەرەکییەکانی پەیوەست بە کاروباری نێودەوڵەتی زەرەرمەندبوون. پەلاماری عێراق بۆ سەر کوەیت لە 1990 و روداوی یەکەم شەڕی کەنداو و بەدرێژایی شەڕ نەوت گـوازەرەوەکـان وانەیەکی بەنرخ بوون بۆ وڵاتانی پەراوێزی کەنداو. بەدڵنیاییەوە مەترسی سعودیە،

بەحرەین و بانگەشەکارانی ناوخۆی خێزانی پاشایەتی، هەڕەشەیەکی بچوك نییە بۆ قەتەر. لەڕوانگەی ئەمیر حەمەدەوە، زیانهەڵگری لەبەرامبەر هەڕەشەکانی ناوخۆ و نێودەوڵەتی، گەورەترین کێشە بووە، کە پێویستە بەڕێگە چارەسەرێک دەکرد. گرژی نێوان دەوحەو ریاز، یەکەمجار لە 1992 بە دەستدرێژی سعودیە بۆ سەر قەتەر دۆخی جدی بەخۆوەگرت. جارێکی دیکە گرژی سنوری لە 1994 سەریهەڵدایەوە. بەدوایدا، قەتەر ڕێککەوتنی سنوری 1965 لەگەڵ سعودیە هەڵپەساردو وەك نارەزایی، کۆبوونەوەکانی ئەنجومەنی هاوکاری کەنداوی بایکۆتکرد. سعودیە بانگەشەی خاوەنداریەتی 23 میل لە کەنارەکانی باشوری خۆرهەڵاتی قەتەر دەکات. گرژییە لەمێژینەکانی قەتەر لەگەڵ بەحرەینیش لەسەر دورگەکانی حوار، بە بڕیاری دادگای نێودەوڵەتی لاهای، ساڵی 2001 بە قازانجی بەحرەین چارەسەرکرا. هەڕەشە دەرەکییەکان بوونە هۆی ئەوەی قەتەر بە ستراتیژییە تەواوکارەکانی وەك پشت بە پارێزەرانی بەتوانا لەبەرامبەر هاوسێی گەورەتر و سودوەرگرتن لە ستراتیژیەتی نیچە ببەستێت. تا ساڵی 1970، قەتەر لە مشتومڕ لەگەڵ سعودیە پاڵپشتی بەریتانیای هەبوو. ئەوەندە درێژەینەکێشا، کە قەتەر هەستیکرد ئەمریکا دەتوانێت جێگرەوەیەکی زۆرباشی بەریتانیا بێت. باڵوێزخانەی ئەمریکا ساڵی 1973 لە قەتەر کرایەوە. لەگەڵ ئەوەشدا، پەیوەندییەکانی قەتەر لەگەڵ ئەمریکا تادوای جەنگی کەنداو لە 1991، بەرهەمێکی

نەبوو. قەتەر لە شەڕی کەنداو ڕێگەی بە هێزەکانی هاوپەیمانان دا بۆ پەلاماردانی عێراق سود لە خاکەکەی وەربگرێت. دوای شەڕی کەنداو، سعودیە لە وەڵامی رەخنەکانی ناوخۆی، فشارێکی زۆری کردە سەر ئەمریکا تا بنکە سەربازییەکانی لەخاکی سعودیە بباتە دەرەوە. 2001، قەتەر ڕێوشوێنی ئەنجامبەخشی بۆ گواستنەوەی بنکەی هێزەکانی ئەمریکا بۆ بنکەی ئەلعەدیدی قەتەر ئەنجامدا، کە بۆ چاودێریکردنی ناوچەی دژەفڕینی باشوری عێراق دامەزرابوو. بنکەی ئاسمانی ئەلعەدید لە قەتەر، بە تێچونی بڕی 100 ملیۆن دۆلار بەهیوای راکێشانی ئەمریکییەکان دروستکرا و وەك ئامرازێك بۆ ئامانجی سەربازی هەم لە ئەفغانستان، هەم لەعێراق بەدەست وڵاتە یەکگرتوەکانی ئەمریکاوە بوو. لەکاتێکدا زۆربەی سعودیەکان نەیاندەویست تێکهەڵچوون، یان تەنانەت پاڵپشتی لەشەڕانگێزی ئەمریکا بکەن. ئەو بنکە ئاسمانیانە بە فەرماندەیی باڵای وڵاتە یەکگرتوەکان، کە پەلامار و داگیرکردنی ئەفغانستان، عێراقی ئیدارەدەدا و وەك ئامرازی دابینکردنی هێزەکانی وڵاتە یەکگرتوەکان بۆ هەردوو ناوچەی شەڕ، سودی لێوەرگیرا. حکومەتی ئۆباما لە 2010، جارێکی دیکە داوای 60 ملیۆن دۆلاری کرد، بۆ نۆژەنکردنەوە و تەیارکردنی زیاتری ئەو بنکەیە. ئەو بنکەیە درێژترین باندی ئاسمانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستی هەیە. دوای شەڕی کەنداو، ساڵی 1992 قەتەر لەگەڵ ئەمریکا ڕێککەوتننامەی ئاسایشی واژۆکرد. بەگوێرەی

ئەو ڕێککەوتننامەیە هەردوو وڵات لە ناوەڕاستی 1990، زیاتر لە ملیارێك دۆلاریان بۆ پەرەپێدان و دروستکردنی بنکەی ئەلعەدید خەرجکرد. پێدەچێت نزیکبوونەوەی سەربازی قەتەر لە ئەمریکا و جێکردنەوەی بنکەی سەربازی ئەمریکا لەخاکەکەیدا، بەهۆی ترس لەنەخشەی سعودیە بێت. ئەمیر حەمەد دەیویست لە سعودیە زیاتر بۆ ئەمریکا وەفادارتربێت. پشتیوانی ئەمەیکا وایکرد قەتەر لە ناوەڕاستی 1990، بەسودوەرگرتن لەسامانی خۆی، پێگەیەکی سەربازی بێ هەڕەشە و جڵەوکردنەکانی وەك: جێبەجێکردنی ڕۆڵی نێوەندگیری بۆ خۆخستنەناو مشتومڕی ڕوداوەکـان لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و لە دەرەوەی وەك وڵاتێکی کارا لەگۆڕەپانی سیاسی دەرەوە دەرکەوێت. قەتەر بۆ پاراستنی دەستکەوتە سیاسییەکانی، نەك هەر لەوردترین ئاماژەی سیاسی، کە دراوسێکانی ئەنجومەنی هاوکاری کەنداو و خۆرهەڵاتی ناوەڕاست نـاڕازی بکات دوردەکـەوێـتـەوە، بەڵکو هەوڵدەدات پەیوەندییەکانی لەگەڵ ئەو وڵاتانە باشبکات.

پەیوەندی ئاشتییانە لەگەڵ ئێران بۆ قەتەر ژیارییە و لە کاتێکدایە، کە قەتەرییەکان خانەخوێی هێزەکانی ئەمریکان لە بنکەی ئەلعەدید و پەیڕەوی لە ستراتیژیەتی وڵاتانی ئیسلامی ناکەن لە هەمبەر ئیسرائیل. قەتەر پێویستی بەپاراستنی پەیوەندییەکانییەتی لەگەڵ ئێران، چونکە گەورەترین پاشەکەوتی گازی قەتەر لە باکور، هاوبەشە لەگەڵ ئێران و ئێران دەتوانێت بە ئاسانی

بەر بەدەستەبەرکردنی داهاتی قەتەر بگرێت. پاراستنی پەیوەندی لەگەڵ ئێران بۆ قەتەر کلیلییە، چونکە داراییەکانی قەتەر فاکتەری سەرەکی لە نەرمی زیاتر و میتۆدی داهێنەرانەی سیاسەتی دەرەوەیە. ئەگەر ئەمان بیانەوێت زیاتر سود لە پاشەکەوتی گازی وەربگرن، پێویستە هەردوو وڵات بۆ ماوەیەکی زۆر هاوکاری یەکتری بکەن. بەردەوامی دەرهێنان و سودوەرگرتن لەو بوارەدا، چاڵە گازییەکانی لێکنزیك، نزیکتر و لەئەنجامدا گریمانەی مشتومڕی سنوری توند دەکات. ئێران هەمیشە لەسیاسەتی وزەی قەتەر نیگەران بووە. قەتەر بەهۆی تەکنەلۆژیا باڵاکەی، زیاتر سود لەگازی هاوبەشی گۆڕەپانی گازی وەردەگرێت. لەکاتێکدا کێشە زۆر توندەکانی دارایی ئێران بەو مانایەیە، کە ئێران توانای دابینکردنی بودجەیەکی زۆری وەبەرهێنانی نییە، بۆ بەرهەمهێنانی گازی. جێگەی سەرنجە قەتەر گەورەترین هەناردەکاری گازی سروشتی شلە. قەتەر بەردەوام بە هاوکاری وڵاتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا، هەوڵیداوە باشتر ژێرخانەکانی وزەی بپارێزێت. پەیوەندیی باش و ئەژمارکراوی لەگەڵ ئێران، بۆ بەڕێوەبردنی گۆڕەپانە هاوبەشەکانی نەوت و گاز نییە. قەتەر بێ پاڵپشتی ئێران، ناتوانێت بە ئاسانی ئامانجەکانی سیاسەتی دەرەوەی بەدیبێنێت. لە لایەکەی دیکەوە، قەتەر باش تێگەیشتوە، کە مانەوەی زیاتری ئەمریکا وابەستەیە بە ئێران، ئەگەرچی پەیوەندی هەردوو وڵات لە ڕەوتی بەهاری

عەرەبی کەمێك لێڵبوو. قەتەر لە کاتی نائارامییەکانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، وەك جێگرەوەی کارەکتەرانی بان ناوچەیی دەرکەوت. ناکۆکی هەردوو وڵات لە قەیرانی سوریا و بەحرەیندا توندتربوو. قەتەر لە بەحرەین رژێمی ئالخەلیفەی پاراست، کە شۆڕشگێڕانی شیعە بە توندی سەرکوت و لە سوریا بەوپەڕی توانای هاوکاری دارایی، سەربازی و سیاسی تیرۆریستەکان دەکات. سەرەڕای، قەتەر هەوڵیداوە ئاستی پەیوەندییەکانی لەگەڵ ئێران بپارێزێت. قەتەر بەکۆنترۆڵکردنی چۆنایەتی و چەندایەتی خۆی لەگەڵ ئێران، ئیدارەی پەیوەندییەکانی دەدات لەگەڵ سعودیە.

پەیوەندییەکانی سعودیە و قەتەر یەکگرتویی، دورکەوتنەوە، یەکێتی و ترس لەخۆدەگرێت. وابەستەیی نەتەوەیی-ئاینیی بۆ سعودیە و نەبوونی پێشینەی مێژوویی-کەلتوری، کەمبوونی سەرچاوەکانی دەسەڵاتی رەق و فراوانخوازییە زەوییەکانی سعودیە، وایکردوە پەیوەندییەکانی قەتەر-سعودیە هەرچەند بە رواڵەت دۆستانەیە، لەناخەوە بێمتمانەیی بێت و بەشی گرنگ لە پەیکەری سیاسەتی دەرەوەی قەتەر پێکبهێنێت، بەشێوەیەك کە قەتەر ناچاربووە لە ئەمریکا نزیکبێتەوە و سیاسەتی هاوسەنگی نەرێنی نێوان ئێران و سعودیە بگرێتەبەر.

بەرپرسانی قەتەر باوەڕیانوایە، پێویستە وڵاتەکەیان لەبەرامبەر سعودیە بپارێزن. ریاز، قەتەری وەك ناوەندی

دەسەڵاتی خۆی ئەژمارکردوە و دەوحە لەو مەسەلەیە دڕدۆنگە، کە دەسەڵاتدارانی سعودیە ئەگەر دەرفەتیان هەبێت، بۆ پەیوەست و لکاندنی قەتەر بە وڵاتەکەیانەوە ئاوی لێناخۆنەوە. تا سەربازانی وڵاتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا بنکەیان لە قەتەر بێت، ئـەو گریمانەیە سەرناگرێت، دەڵێن دیواری ئەو بێمتمانەیە نارِوخێت، چونکە سعودیە بـەردەوام لەڕێگەی پشتگیریکردنی لە ئەندامانی پـارێـزەری سعودییەکان لە بنەماڵەی پاشایەتی، هەوڵیداوە دزە بکاتەناو سیاسەتی دەرەوەی قەتەرەوە. گرژی نێوان هەردوو وڵات لە 1995 زیادیکرد، کاتێك ئەمیری نوێی قەتەر هەوڵیدا قەتەر لەژێر دەسەڵاتی هاوسێ و پارێزەرە بەتواناکانی بهێنێتەدەر. کاریگەرترین ئامرازی توانای ئەمیرحەمەد لەوبارەیەوە، کەناڵی سەتەلایتی ئەلجەزیرە بوو، کە بە بودجەی حکومەت لە 1996 خرایەگەڕ. ئەلجەزیرە زۆر زوو بووە یەکێك لە بەناوبانگترین و خۆشەویستترین تۆڕی گەیاندنی هەواڵ و زانیاریی. ئەلجەزیرە بە رۆژنامەوانی پرۆفیشناڵ و سەردێڕی هەواڵەکان، کە ئەنجومەنێك بوو بۆ خستنەڕوی دەنگە نارِازییەکان، دەوحـەی لە شارێکی گچکەی نـاسراو، بۆ ناوەندی بەرجەستەی سیاسی ناوچەکە گۆڕی. تارِادەیەك هەموو رژێمەکانی جیهانی عەرەب هەوڵیاندەدا تا لانیکەم بەشێوەیەکی کاتی، یان نارِەزایی دیبلۆماسیەتی، داخستنی نوسینگەی کەناڵەکە لە ناوخۆی، یان بەهۆی ئازار و ئەزیەتدانی

ڕۆژنامەنوسانەوە، کە لەو بوارەدا چالاکییان دەکرد، ڕێ لە ڕاپۆرتەکانی ئەلجەزیرە بگرن. بە تایبەت سعودیە بەبڵاوکردنەوەی بۆچوونی نەیارانی حکومەتی سعودیە لەلایەن ئەلجەزیرەوە، نیگەرانبوو. قەتەر بـەردەوام لەکاردانەوە بە ناڕەزایی دووبارەبووەوەکان ڕایگەیاندوە، تۆڕی ئەلجەزیرە پەیوەندی بە حکومەتەوە نییە.

کاتێك دەوحـە هەستیکرد توندی دژایەتییکردنی ئێران و پەیوەندییە باشەکانی لەگەڵ سعودیە، پێویست دەنوێنێت، پەیوەندی قەتەر لەگەڵ سعودیە لە 2008 و 2009 باشبوو. لەپڕ ڕەخنەگرانی ڕژێمی سعودیە، پێدانی متمانەیان بە ئەلجەزیرە بەلاوە زەحمەت بوو. لەگەڵ دەستپێکردنی شۆڕشەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، هەژمونی زۆری حکومەت بەسەر تۆڕی ئەلجەزیرەدا دەرکەوت. لەڕوماڵکردنی هەواڵی ڕاپەڕینی بەحرەین و سوریا، ئەلجەزیرە پشتی لە حکومەت کرد و لەبەرامبەر هەر گۆڕانکارییەکی سیاسی، کاردانەوەی نیشاندا. پاشان دەرکەوت، کە لەوبارەیەوە لەناو تۆڕەکەدا، بەرهەڵستی و بەرەنگاری ئەنجامدرا، کە سەریکێشایە زیادبوونی کۆنترۆڵی حکومەت بەدرێژایی 2011. هەنگاوێك کە نرا، جێگرتنەوەی شوێنی بەڕێوەبەری خاوەن پێشینەی کاری دورودرێـژ، بە ئەندامێکی بنەماڵەی پاشایەتی. باشبوونی پەیوەندییەکان لەگەڵ سعودیە بەدرێژایی 2008 بۆ 2009، گەورەترین گۆڕانکاری بوو، کە قەتەر لەمساڵانەی دوایی لە سیاسەتی دەرەوەیدا کردبووی. ئەو

پەیوەندییانە خستنەڕوی بنەماگەلێك بوو بۆ ڕوانگەی چالاکانەی قەتەر لەبارەی بەهاری عەرەبییەوە (جێگرتن لەڕەوتی هاوئاهەنگی لەگەڵ سعودیە).

سەرەڕای ئەوە، لەڕوانگەی سیاسەتداڕێژەرانی قەتەرەوە، پەیوەندییەکانی ئەژمارکراو لەگەڵ ئەمریکا، سعودیە و ئێران بە تەنیا بۆ قەتەر گرێکەرەوە نییە. گەمەی سیاسەتی دەرەوەی قەتەرییەکان، پێویستە لەخۆیدا جێی کارەکتەرەکانی دیکە بکاتەوە. تورکیا لەسەردەمی عوسمانیەکانەوە، دەسەڵاتی خۆی بەسەر دنیای عەرەبدا پاراستوە و بەهاتنەسەرکاری پارتی دادوگەشەپێدان، پەیوەندییە مێژویی-کەلتورییەکانی خۆی لەگەڵ عەرەبەکان تۆخترکردۆتەوە. لەم چەند ساڵەی دواییدا، قەتەرییەکان پەیوەندی سیاسییان لەگەڵ تورکیا زۆر باش بووە، چونکە پێیانوایە تورکیا دەتوانێت ڕەوایەتی بە هەنگاو و داوکارییە نێودەوڵەتییەکانی قەتەر بدات. بەهێزبوونی پەیوەندییەکانی ئەنکارە-دەوحە سەرەڕای بەرژەوەندی هاوبەش، پەیوەندیی ئایینیشە و قەتەر بێمەیل نییە، کە تورکیا لەجیاتی سعودیە، ڕابەری جیهانی عەرەب بکات. لەگەڵ دەستپێکی جوڵانەوەکانی بێداری ئیسلامی، پەیوەندییەکانی هەردوو وڵات لەجاران باشتربوو. ڕابەرانی تورکیا بە هەڵە، وەرچەرخانی نوێیان بە دەرفەتێکی گونجاو بۆ زیندوکردنەوەی ئیمپراتۆریەتی عوسمانییان لەقەڵەمدا. وەرچەرخانی نوێ بۆ قەتەریش دەرفەتێکی گونجاوی کارەکتەری ڕەخساند. لەئەنجامدا،

سیاسەتی دەرەوەی هەردوو وڵات هاوهەنگاو بوو، قەتەر بەتەنیشت تورکیاوە جێیگرت. بێگومان تورکیا بەتوانایە و مەترسی لە سعودیە کەمترە. لوتکەی پەیوەندییەکانی هــەردوو وڵات لە قەیرانی سوریادا گەشەیکرد، کە هەردوو وڵات بەوپەڕی توانای خۆیانەوە پشتیوانییان لە تیرۆریستان و ئــاژاوەگـێـڕان کــرد. لێکۆڵینەوەی جیۆپۆلۆتیکی، مێژوی سیاسی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست و توانای دەوڵەتی گچکەی قەتەر نیشانیدەدات، کە ئامانجی سەرەکی کارەکتەری قەتەر لەوەرچەرخانی عــەرەبــیــدا، روبــەڕوبــوونــەوەی تـــەوەری جــیــاواز و کەمکردنەوەی دەسەڵاتی ئێرانە. پەیوەندییەکانی قەتەر لەگەڵ ئیسرائیل، زیاتر ئەو گریمانەیە دەسەلمێنێت.

ئەگەرچی ئیسرائیل لای رایگشتی جیهانی ئیسلام بێزراوە، کەچی نەبۆتە ئاستەنگی بەردەم هاتنەئارای پەیوەندیی ناڕاستەوخۆی قەتەر لەگەڵ ئیسرائیل. هەرچەند قەتەر دەیتوانی وەك هەندێك وڵاتی ئیسلامی بێلایەن بێت، بە باشی زانی پەیوەندیی گەرموگوڕتری لەگەڵ ئیسرائیل و هاوکات پشتگیری لە حەماس و حزبوڵڵا بکات و پەیوەندی ئاماڵ دۆستانەی لەگەڵ ئێران هەبێت. ئەوان باش دەزانن، کە گەیشتن بە پێگەی جێهۆگری ئەمیر لەسیستمی نێودەوڵەتی بە بێلایەنی، یان دوژمنایەتیکردنی ئیسرائیل بەدەستنایەت. ئەگەرچی هیچ پەیوەندییەکی دیبلۆماسیەتی فەرمی لە نێوان قەتەر و ئیسرائیلدا نییە، لە گفتوگۆی ئاشتی عەرەب-ئیسرائیل، قەتەر رۆڵی رابەری

هەبووە و لەو ڕێگەیەوە پەیوەندییە ئابوریەکانی لەگەڵ ئیسرائیل گەشەپێدا. قەتەر و ئیسرائیل لە 1996، پەیوەندی بازرگانی هێمنانەیان دەستپێکرد. هەر لەو ساڵەدا قەتەر یەکەمین دامـەزراوەی خۆی لە فەلەستین دامەزراند و ئیسرائیلیش دووەمین نوسینگەی بازرگانی لەکەنداو، لە دەوحە کردەوە. پاشان شیمۆن پرێس، سەرۆکی وەزیرانی ئەوکاتی ئیسرائیل، یەکەم بەرپرسی پلەبەرزی ئیسرائیل بوو، کە سەردانی ئەو وڵاتە نیمچە دورگەییەی پەراوێزیی کەنداوی کرد. یەکەم گروپی نوێنەرانی ئیسرائیلی، کە سەردانی نوسینگەی دەوحەیان کرد، پەیوەندی بازرگانی خۆیان لەبواری بانکداری، پەیوەندییەکان و کشتوکاڵی خستەڕو. هەرچۆنێکبێت، سەرەڕای پاشەکشەی گفتوگۆی عەرەب-ئیسرائیل بە هەڵبژاردنی حکومەتی ناتانیاهۆ لە1997، قەتەر هەمانساڵ خانەخوێی وەزیری بازرگانی ئیسرائیل بوو، لەچوارەمین کۆنگرەی ساڵانەی ئابوری خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و ئەفریقیای باکور لە دەوحە. هەڵبەتە بەردەوامی پەیوەندیی بازرگانی لەگەڵ ئیسرائیل، زۆر دژی دەوڵەتانی عەرەبی وەك میسر بوو، کە داوای بایکۆتکردنی دوبارەی ئابوری لەگەڵ ئیسرائیل، لە وڵاتانی عەرەبی دەکـرد. ئەو گردبوونەوە ئابورییە، سـەرەڕای دژایەتی وڵاتانی: سعودیە و ئێران بەسترا. دوای دوو ساڵ، وەزیری دەرەوەی قەتەر لە چاوپێکەوتنێکی لەگەڵ کۆهن، جەختی لە بەڵێنی وڵاتەکەی بۆ گەشەپێدانی پەیوەندییەکانی لەگەڵ ئیسرائیل کـردەوە لەکاتێکدا،

قەتەر دوای عـەمـان، تاکە وڵاتێك بـوو، پەیوەندی دیبلۆماتیکی لەگەڵ ئیسرائیل هەبوو. ئەو جوڵەیە بە ئاقاری ستراتیژیەتی ئەمریکا بۆ ئاسانکاری رەوتی ئاساییکردنەوەی پەیوەندی ئیسرائیل لەگەڵ وڵاتانی عەرەبی بوو، کە دوای پێنج دەیە، سەرکەوتنێکی ئەوتۆی بەدەستنەهێنابوو. لەکاتی کۆبوونەوەی هەزارەی سێیەمی سەرۆکی وڵاتان لە نیویۆرك، بۆ یەکەمینجار ئەمیری قەتەر و یەهود باراك، سەرۆك وەزیرانی ئیسرائیل، لە بەردەم کامێراکانی تەلەفزیۆنی و هەواڵنێران، بە گەرمی دەستی یەکترییان گوشی. سەرەتای راپەڕینی مەسجد ئەلئەقسا و کوشتاری فەلەستینییەکان، قەتەری ناچارکرد ئاستی پەیوەندییەکانی لەگەڵ ئیسرائیل کەمبکاتەوە. سازدانی کۆنفرانسی سەرانی ئیسلامی لە 2000 لە دەوحـە، وایکرد قەتەر بەهۆی فشاری ئێران و وڵاتانی ئیسلامی، پەیوەندییەکانی لەگەڵ ئیسرائیل ببڕێت.

لە تەموزی 2001، وەزیری دەرەوەی قەتەر بەنهێنی سەردانی ئیسرائیلی کرد و لەبەرامبەردا لویی لوبرانی، بەرپرسێکی ئیسرائیلی، سەردانی دەوحـەی کـرد. لە نیسانی 2001، وەزیـری دەرەوەی قەتەر، بە فەرمی داوای لە شـارۆن و عەرەفات کرد لەدەوحە چاویان بەیەکتر بکەوێت. هەر لەو مانگەدا، هەواڵنێری فەرەنسا لە راپۆرتێکدا رایگەیاند: ئالی ئەویدار و میشێل ئۆیۆ، سەرۆك و یاریدەدەری نوسینگەی بازرگانی ئیسرائیل لە دەوحە، درێژە بە کارەکانیان دەدەن.

له کاتی هەوڵە دیبلۆماسییە بوێرەکانی قەتەر، بۆ هێنانەئارای میانڕەوی پەیوەندییەکانی نێوان ئیسرائیل و عەرەبەکان، قەتەر بەردەوام نێوەندگیری ئاشتی ئیسرائیل و هاوسێکانی بووە. لە سەرەتای 2003، وەزیرانی دەرەوەی ئیسرائیل و قەتەر یەکتریان بینیوەو لەبارەی بەرەوپێشبردنی ئاشتی لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، گفتوگۆیان کردوە. دوای ئەو کۆبوونەوەیە ئەمیر حەمەد رایگەیاند، قەتەر بیر لە پەیمانی فەرمی ئاشتی لەگەڵ ئیسرائیل دەکاتەوە. ئەمیر حەمەد دوای دەستخۆشی لە ئاگربەستی ئیسرائیل-غەزە لە 2005 رایگەیاندبوو (پێویستە وڵاتانی عەرەبی بۆ نیشاندانی وێنەیەکی رون لە سەردەمی دوای غەزە، هەوڵبدەن هەنگاوێك بەرەو ئیسرائیل بهاون...).

هەرچۆنێکبێت، هەوڵەکانی قەتەر بۆ پەیوەندی نزیکی لەگەڵ ئیسرائیل، لێکدژییەکی دیکەی هەبووە لە بارەی دەوڵەتی قەتەرەوە، کە تێگەیشتن لە دیبلۆماسیەتی نیچەیی قەتەر ئاڵۆزدەکات. لە لایەك، ئەو کارە پێویستی بە رەزامەندی وڵاتە یەکگرتوەکانە لە قەتەر و لە لایەکەی دیکەوە، کاریگەری خراپی بەسەر روی پارێزەر و سەرپەرشتیئاسای قەتەرەوە هەیە. پێویست بە بیرهێنانەوە ناکات، کە بەستنی پەیوەندی لەگەڵ ئیسرائیل مەترسیی سیاسی و کۆمەڵایەتی لەگەڵە، لەشوێنێك، کە ئارەزوی توند و قوڵی دژە ئیسرائیلی، وادەکات قەتەر وەك میللەتێکی عەرەبی جیاواز لە ناوچەکە خۆی

دەربخات. بە دەربڕینێکی دیکە، قەتەر بە نزیکبوونەوەی لە ئیسرائیل، دەتوانێت پشتگیری و پارێزگاری ئەمریکای هەبێت. یوزی رابی، مامۆستای زانکۆی تەلئەڤیو، دەڵێت: (قەتەر رۆڵی پاڵەوانی سەرکەوتو لەناوچەکەدا دەبینێت، لەکاتێکدا وڵاتانی دیکە شکستیانهێناوە.... توانای قەتەر بۆ قەناعەتپێکردنی هێزە نەیارەکانی حزبوڵڵا و حزبە عەرەبپارێزەکان لە ئاشتییکردن لەسەر بابەتە گرنگ و ئاڵۆز و ئاساییکردنەوەکان و نەهێشتنی هەڕەشەکانی لە سەربنەمای توندوتیژی توندڕەوی، سەرنجێکی زۆری لەسەر بابەتی توانای رو لەگەشەی قەتەر لەناوچەکە، بەخۆی تایبەت کردوە. لەکاتێکدا رابەری سیاسی دەسەڵاتخوازانەی قەتەر هەم بۆ عەرەبەکان، هەم بۆ ئەوانەی عەرەب نین بیزراو و زەقە. رۆڵی بێلایەنەی قەتەر وایکردوە ئەو وڵاتە رەزامەندی ئێران، سوریا، حزبوڵڵا، حەماسی پەلکێشکردوە و هەنگاوی نێوەندگیرانە و لەسەرویەوە لەبارەی کێشەکانی دیکە بۆ وڵاتانی ناوبراو ئاشکرابێت).

پەیوەندییەکانی دەرەوەی قەتەر لەدەیەکانی رابردو، هیچ چوارچێوەیەکی نەبووە و پەیوەندی بە جوڵانەوە و گروپە سیاسییەکانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستیشەوە هەبووە. بە تاوتوێکردنی پەیوەندی قەتەر لەگەڵ وڵاتانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست و زلهێزەکان و بە بەراورد بە پەیوەندی ئەو وڵاتانە، بە گروپەکانی وەك ئەلقاعیدە، تاڵیبان، حەماس، حزبوڵڵا و ئیخوان موسلمین، دەتوانێت

لە دیبلۆماسیەتی ئاشتی، سازش و سیاسەتی گەمەیی، لە هەموو سەلیقە و بیروڕاکانی بگات.

لەڕوانگەی سیاسەتمەدارانی قەتەرییەوە، پەیوەندییە جیاجیاکانی قەتەر لەگەڵ وڵاتان و گروپەکان، کە هەندێکیان دوژمنی یەکدین، دەرەنجامی تێگەیشتن لەو بابەتە دەبێت، کە سیستمی نێودەوڵەتی لە چارەسەرکردنی گۆڕان و دەسەڵاتەکانی دیکەی هاوشێوەی پێشو سەنتراڵ نییە. هەربۆیە پەندوەرگرتنیان لە گۆڕانکاری سیستمی نێودەوڵەتی لە رابردو، بۆ هێنانەئارای فرەجۆری لە وابەستەییبوون بە ئاسایشی خۆیانەوە، تەنانەت بەدوای گرەنتییەکەوە بوون لەلایەن هندەوە. لە تشرینی دووەمی 2008، دوای سەردانەکەی سەرۆك وەزیرانی هند بۆ قەتەر، پەیوەندییەکانی هند و قەتەر پتەوتر و نزیکتربووەوە. ئەو پەیوەندییانە بریتییە لەتوانای هاوکاری سەربازی هند بۆ قەتەر لەسەر داوای قەتەر. لەڕاستیدا ئەو رێککەوتنە سەربازییانە جۆرێك بەرەڤانی دەسەڵاتی رەق، کە لە ناوکی ئاسایشی قەتەر دایە و پێویستە بوترێت لایەنێکی بنچینەیی و پتەوی سیستمی ئاسایشی قەتەرە. ئەو ئاسایشەی دەسەڵاتی رەق بەهۆی سیاسەتەکانی، کە بەهێزکەری ئاسایشی دەسەڵاتی نەرمی قەتەرە تەواو دەبێت.

سیاسەتی دەرەوەی قەتەر بێ پاڵپشتی راستەوخۆ و ناڕاستەوخۆی وڵاتانی باسکراو، بارودۆخی ئەمڕۆی نەبووە کە کاریگەری جیۆپۆلۆتیکی تایبەتی ئەو

وڵاتــەی بــەســەرەوەیــە. ئەمیری قــەتــەر بــۆ ئــەوەی سێبەرێکی گەورەتر لە سێبەری راستەقینەی قەتەر نیشانی کۆمەڵگەی جیهانی بدات، پێویستە سیاسەتی دەرەوەی قەتەر لەسەر پێکهێنەرەکانی دابنێت، جگە لە سەرچاوەکانی دەسەڵاتی رەق. هەربۆیە، قەتەر بەهۆی سودوەرگرتن لە دیبلۆماسیەتی نیچە هەنگاوی هەڵگرتوە و هەمو سەرچاوەکانی خۆی لە ناوەندی دەسەڵاتی نەرمی چڕکردەوە تا دەرەنجامی باشتر وەربگرێت.

3. براندسازی

دیبلۆماسیەتی نیچە، بەهەمانشێوە، کە پێشتر ئاماژەیپێکرا، ستراتیژییەتێکی گونجاوە بۆ وڵاتانی گچکە و مامناوەند، تا بە چڕبوونەوەی سەرچاوەکانیان لە ناوەندی تایبەتی، ئەنجامی باشتر وەربگرن. ئەمیری قەتەر، هەوڵی فرەکۆشیارانەی بۆمەبەستی ئامادەکاری، هەلومەرجە ستراتیژیەکانی نیچەی بەکارهێنا تا وڵاتی گچکەی قەتەر زیاتر بێتەبەرچاو. لایەنگیری ستراتیژی قەتەر بەشێوەیەکی گشتی پەیوەست بە خۆرئاوا و بەتایبەت ئەمریکا، مەسەلەیەکی لەوە گرنگترە. خستنەڕوی وێنەیەکی ئەرێنی قەتەر وەك وڵاتی مۆدێرنیزە بە هزری گەورە لەناو وڵاتانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا، سەرنجی زیاتری خۆرئاواییەکانی بۆخۆی راکێشا. پێویستە سەرنج لەو خاڵەش بدەین، کە قەتەر لە سیاسەتی ناوچەیی، وەك هەرەمێك سود لە ستراتیژیەتی نیچەیی وەردەگرێت. جۆزێف نای دەڵێت:

(قەتەر بەدوای دیبلۆماسیەتی نیچەیی نێوان خۆرئاوا و رەوتی ناسیۆنالیستی عەرەبەوەیە، کە بە هاوکاری سەرچاوە داراییەکانی جێسەرنجی، سەرەتاکانی ئەو کارەی دەرەخسێنێت، کە وایکردوە قەتەر ئەو جۆرە دیبلۆماسیەتە بگرێتەبەر، هەڵسەنگاندنی دەرونی خۆی و تێگەیشتنە لە وەرچەرخانەکانی سیستمی نێودەوڵەتی. قەتەر باش دەزانێت، جیۆپۆلۆتیك و دەسەڵاتی وڵاتەکەی رێی خۆتێهەڵقورتان لە هەموو پەیوەندیی و سیاسەتە نێودەوڵەتییەکانی نـادات و وزەی قەتەر بەهەدەر دەدات. بۆیە قەتەر بۆ ئەوەی بتوانێت لەکۆمەڵگەی جیهانی بێتەبەرباس و لە سیستمی نێودەوڵەتیدا پێگەی ئەرێنی هەبێت، پێویستە سەرچاوەکانی لەو ناوەندانە قوڵبکاتەوە، کە بۆ ئەو وڵاتە براند بەرهەمدەهێنن.

براند، باشترین وێنای بەروبومە، کە لەزەینی کڕیاردا فۆڕمدەگرێت. کڕیار لە گۆڕەپانی سیاسەتی دەرەوەدا، بیرۆکەو سیستمی نێودەوڵەتین و بەروبوم، کردەی وڵاتێکە لەو سیستمەدا. براندسازی بۆ وڵاتانی گەورە، جۆرێك رکابەرییە لە گۆڕەپانی سیاسەت، بازرگانی و کەلتور، بەڵام بۆ وڵاتانی گچکە، گواستنەوەیە لەپەراوێزەوە بۆ ناوەرۆکی سیستمی نێودەوڵەتی. هەوڵدەدەن بە براندسازی لە رایگشتی جیهاندا بەرجەستەبن. قەتەر وەك دەوڵەتێکی گچکە، بۆ کەمکردنەوەی هەڕەشەکانی دەرەوەو زامنکردنی مانەوەی، هەوڵدەدات لەگۆڕەپانی نێودەلەتیدا، وێنەسازییەکی گونجاوی هەبێت و کێرڤی

ناوبانگی خۆی لە ئاستی جیهاندا بەرزبکاتەوە. پێشینەی سەرەتایی قەتەر بۆ بەدواداچونی سیاسەتی براندسازی و وێنەسازی نێودەوڵەتی، دەتوانێت بەجیاوازی نێوان خۆی و وڵاتانی دیکەی عەرەبی بزانێت.

زۆر پێویستە قەتەر ستراتیژییەتی براندسازی تەواوی لەزەینیدا هەبێت. هاتنەئارای براندی نوێ، پرۆسەیەکی زەحمەت، دورودرێژ، هەڵبەتە خەرج و بودجەی دەوێت. قەتەر وەك هەناردەکارێکی نەوتی کەنداو و دەوڵەتێکی گچکە، بەدوای بەدواداچونی پێشینەی خۆیەوەیەتی بۆ هێنانەئارای جیاوازیی. ستراتیژیەتی لەسەر بنەمای (منیش هەروەها)، بە ئەگەرێکی زۆر سەرکەوتوانە نابێت. بەقسەیەکی دیکە، پێویستە براندی قەتەر لەهەموو هاوسێکانی جیاوازبێت. روداوە وەرزشییەکان، هێڵە ئاسمانییەکان، فیستیڤاڵی کەلتوری، رەنگە سەرنجراکێشی قەتەر فراوانبکات، بەڵام بۆ هێنانەئارای براندی نوێ بەسنییە. پێویستە بەروبومی قەتەر بۆ هێنانەئارای پێشینەیەك بە ناوبردنی، زیاتر پێ لەبەرەی خۆی تێپەڕێنێت. بەشێوەیەکی چونییەکی، ناساندن، یەکەم هەنگاوی براندسازییە. پێویستە قوڵبوونەوە لەودیو پەیوەندییەکانی براند بۆ بەدەستهێنانی پێگەی گفتوگۆ بێت. لە براند، بناغە لەسەر راستگۆیی و لە قۆناغی داهاتو متمانەیەو سەرەنجام، دواهەنگاو گەشەی براندە. باشییەکانی براندسازی بەشێوەیەکی لۆژیکی ئاشکرایە، چونکە باڵادەستی و متمانەی وڵاتێك زیاددەکات. دەکرێت

براند بۆ قەتەر، بە فەرمی ناسینی بێت. قەتەر دەتوانێت بە براندسازی گونجاو، بۆ شوێنێکی تەلار مۆدێرن و ناوەندی کڕینی بەرچاو بگۆڕێت. بەسەرەوە بوونێکی بنەڕەتی دڵنیابوونە، لە ڕەوایەتی دەوڵەتێکی گچکە. کەوایە مەسەلەی گرنگی ئاگایی زۆر لەڕەوایەتی بۆ قەتەر لەهەلومەرجی ناوخۆیی و دەرەوەو زیادبوونی دورنوێنی مانەوەی دەوڵەتە. هەر ئەوکاتە، لەوانەیە بیربهێنرێتەوە، کە براندسازی خەوش، یان چوارچێوەی هەیە. کێشە، بە دەستهێنانی جیاوازییە. دەبێت بوترێت قەتەر و هەموو هاوسێکانی جگە لە نەوت و زۆرجار گاز، لە روانگەی دیکەوە سەرچاوەی هەژارن و بەمەش کێشەی جدییان بۆ بەدەستهێنانی جیاوازی هەیە. دیدگای نەتەوەیی قەتەر لە 2030، وێنایەکی جیاواز لە قەتەر دەخاتەڕو، کە گەشەی هەمەلایەنەی مرۆیی، کۆمەڵایەتی، ئابوری و ژینگە لەخۆدەگرێت. قەتەر لەودیو رکابەرانی ناوچەیی هاوشێوەی: بەحرەین، ئەبوزەبی و دوبەی، کە ئەوانیش لەبڕینی ئەو پڕۆسەیەدان، دەیەوێت براند بۆ خۆی دروستبکات. بێلایەنی لەکێشەکان، هەڵوێستی تاڕادەیەك بێلایەنی قەتەر لەئەنجومەنی هاوکاری کەنداو لەبەرامبەر سعودیە، خانەخوێی کۆنفرانسە نێودەوڵەتییەکان و زیادبوونی بەشداری لە ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان، خستنەڕوی وەك وڵاتێکی گرنگی بەرهەمهێنانی گاز و بە تایبەت ئێل ئێن جی، خانەخوێی یارییەکان و کێبڕکێی وەرزشی نێودەوڵەتی وەك یارییەکانی جامی جیهانی

2022، هەنگاوی کەلتوری و خوێندن، گەشەپێدانی تۆڕی تەلەفزیۆنی ئەلجەزیرە و نێوەندگیریکردنی قەیرانە ناوچەییەکان، هەوڵەکانی دەوڵەتی قەتەرە بۆ وێنەسازی و براندسازیی، لە ئاستی نێودەوڵەتیدا.

3-1. گەشەی ئابوری لەژێر رۆشنایی گەشەی پیشەسازی گاز (LNG) دا

گەشەی پیشەسازی گازی قەتەر وایکردوە ئەو وڵاتە بە پاشای ئێڵ ئێن جی لە جیهاندا، ناوبانگی دەربکات. قەتەر چواردەیەمین وڵاتی نەوتی جیهان و سێیەمین وڵاتی گازییە دوای روسیا و ئێران. ئەو وڵاتە لە 2008، دوای تێپەڕاندنی ئیندۆنیزیا، بۆتە گەورەترین وڵاتی بەرهەمهێنەری گـازی شل لە جیهاندا. ساڵی 2010، 77ملیۆن تەن گازی بەرهەمهێناوە. ئەو سەرکەوتنە وایکردوە پیشەسازی گازی قەتەر (Qabco) بۆ ئەو وڵاتە، بە براندی نێودەوڵەتی ئەژماربکرێت. قەتەر لە 2008، ریکۆردێکی تازەی لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست تۆمارکرد و بووە خاوەن زۆرترین گەشەی ئابوری. مامناوەندی نرخی گەشەی ئابوری ئەو وڵاتە لە پێنج ساڵی رابردودا، 65% بووە. داهاتی تاکی قەتەر لە 2008، 720969 دۆلار و لە 2010، 880559 دۆلار بووە، کە بەرزترین داهاتی تاکە لەجیهاندا. گەشەی ئابوری تەنانەت بە دابەزینی نرخی نەوت لە 130 دۆلار بۆ نزیکەی 40 لەکۆتایی 2008 بەردەوامبوو. بە پێی ئاماری بانکی ناوەندی قەتەر،

بەرهەمهێنانی ناپوختی ناوخۆی قەتەر نزیکەی 11%
لە 2009 بە بەراورد بە 9.40 لە 2008 لەگەڵ داهاتی
تاکی بەرهەمهێنانی ناپوختی ناوخۆ 7.936 دۆلار بووە.
جێگیری ئابوری ئەو وڵاتە، وایکردوە قەتەر لە راکێشانی
سەرمایەی دەرەوە سەرکەوتوبێت. بەشێوەیەك كە
لە 2006–2007، لە نێوان 141 وڵاتی جیهان، لە پلەی
دەیەم دابووە. سەرەڕای کێشکردنی سەرمایە، ئەمیری
قەتەر توانی بە وەبەرهێنانی فـراوان لە بوارەکانی
دارایــی، تەکنەلۆژیا، ئەو بابەتانەی کە ئەو وڵاتە لە
بارودۆخی وڵاتێکی تاك پیشەسازی بباتەدەر، سامانی
70 ملیار دۆلاری خۆی بگەیەنێتە 100 ملیار دۆلار. ئەو
وەبەرهێنانە لە هەر بوارێك لە کۆمپانیای دروستکردنی
ئۆتۆمبێلی پورشە و ڤۆلکس واگنەوە بیگرە تا وەبەرهێنان
لە بانکی کشتوکاڵی چین، فرۆشگاکانی هـارۆدس لە
لەندەن، بانکێکی بەرازیلی، پاڵاوگەی نەوتی چین،
تیمەکانی یاری ئیسپانیا، ماڵی مۆدیلی فەرەنسا، قەتەری
بۆ هێزی داینەمۆی نێودەوڵەتی گۆڕیوە.

ئەو وڵاتە بەهۆی ئابوری بەهێزەوە، توانیویەتی
خۆی بگرێت و بە باشی پێگەکەی تائاستێك پتەو بکات.
لەڕاستیدا، پاشەکەوتی سروشتی، ئامرازی دیبلۆماسیەتی
نیچەیە بۆ زیادکردنی پێڕستی نێودەوڵەتی قەتەر. سامانی
زۆری نەوت لەسەرانسەری ئەو قەڵەمڕەوە پاشایەتییە،
باش پەلوپۆی هاویشتوە و حکومەتی پاشایەتی رەها
بەهێزدەکات. سامان و پێکهاتەی باڵادەست، ئەو دۆخەی

خوڵقاندوە، کە هیچ نەیارێکی ناوخۆیی تێدا نییە. کەوایە، قەتەر لە شوێنکەوتنی سیاسەتە نا ئاساییەکانی لە دەرەوەی وڵات، بێ نیگەران بوون لە فشاری داچڵەکێنەری ناوخۆ، ئازادانە شوێن هەنگاوە جێسەرنجەکانی خۆی دەکەوێت. سەرەڕای سیاسەتی دەرەوە، ئابوری رو لەگەشە، بۆ گەیشتن بەگەشەی بەردەوامی وڵات، توانا دەداتە بەشی تایبەتی تا رۆڵی ژیاری و پێویست ببینێت، لەڕێگەی گەشەی پیشەسازی و خزمەتگوزاری، گەشەکردنی چالاکییە ئابوریەکان، پسپۆڕبوونی قەتەر بە قوڵبوونەوە لەنوێگەری، باشتر لەخوێندن و فێرکردن، ژێرخانەکانی ئاست جیهانی، حکومەتی شەفاف.

2-3. کەلتور، هونەر و خوێندنی باڵا

ئەمیر حەمەد دوای کودەتاکە، وڵاتی هەژار و بە گشتی کەم خوێندەواری بەدەستهێنا. ئەو وێنایەی ئەمیر بۆ داهاتوی قەتەر هەیبوو، بە بێ کەلتورێکی دەوڵەمەند، هونەر و هاووڵاتییانی خوێندەوار مسۆگەرنەبوو، بەڵام ئەوەی قەتەر بەرەوئامانجی خۆی ئەنجامیدا، لەدەستگەیشتن بە کۆمەڵگەیەکی خوێندەوار، کەلتوری عەرەبی- خۆرئاوا زۆر زیاتربوو، دەیانویست زیاتر ستاندارد بن. هەرئەو ئامانجە باڵایە وایکرد خوێندنی باڵا، هونەر و کەلتور، ببێتە بوارێك بۆ براندسازی. بۆ نمونە، قەتەر هەوڵدەدات ببێتە ناوەندی بۆرسی خوێندن لە کەنداو، کە ناوەندی برۆکینگزی دەوحە لەسەرویەتی.

هەربەو ئاقارەدا، ژورێکی فکر لە شوباتی 2008 بە پشتیوانی دارایی ئەمیری قەتەر، وەك بەشێك لە ناوەندی برۆکینگز کرایەوە. ناوەندەکانی بۆرسی خوێندن و چالاکی خوێندن لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، نمونەیەکی دیکەن، کە ئەو وڵاتە گچکە بۆگەیشتن بە مۆدێل و سیمبولی ناباو لەدیبلۆماسیەتی نیچە، گەشەی پێداون. زۆربەی چالاکییە خوێندنییەکان بە پاڵپشتی دامەزراوەی قەتەرە، کە لە شاری خوێندن چڕبوونەتەوە. شاری خوێندن لە لایەن دامـەزراوەی قەتەرەوە بۆ گۆڕینی قەتەر، بە پێشەنگ و رابەر لە خوێندن و لێکۆڵینەوەی داهێنەر و نوێگەریانە سەقامگیر بووە. ئەو کۆمەڵەیە، خانەخوێی کۆلێژی پزیشکی ویل کۆرنێل (2000)، زانکۆی جۆرج تاون (2005)، لقی زانستی زانکۆی A & B تەکساس (2003)، زانکۆی کاڕەنگی هەمەڕەنگ (2004)، قوتابخانەی بەرژەوەندی هاوبەشی هونەری ڤێرجینیا (1997)، زانکۆی پارکی زانست و لێکۆڵینەوەی قەتەر (2009). ئەو نوێگەریانە، بە ئامانجی پەلکێشی کۆمپانیاکان و کارخولقێنانی نێودەوڵەتی بۆ گەشە و دەستپێکی بازرگانی تەکنەلۆژیا لە قەتەر ئەنجامدراوە.

هەروەها پێشنیازی بەرزەفڕانە بۆ گەشەپێدانی ژمارەیەك لە مۆزەخانەکانی هەیە، تا قەتەر بخاتە نەخشەی هونەری جیهانییەوە. سەرهەڵدان و ئاشکراکردنی ئەو نەخشانە، بەم دواییە کردنەوەی مۆزەخانەی هونەری ئیسلامی قەتەر بوو، کە ستایش و ئافەرینێکی زۆری

بەدوادا بوو. کتێبخانەی نەتەوەیی و مۆزەخانەی مێژوی سروشتیش، لایەنێکی دیکەیە. مۆزەخانەی وێنە و جلوبەرگ و پارچەی کۆن، مۆزەخانەی عەرەبی هونەری مۆدێرنیش لەو وڵاتە بەرنامەڕێژی کراون. میوانداری لە فیستیڤاڵی فیلمNew Yorks Trabuco و دامەزراندنی تەلاری مزایەدەی Sotheby لە دەوحە جێگەی سەرنجە. سیاسەتکارانی قەتەری باوەڕیانوایە وەبەرهێنانی فراوان لە بەشەکانی خوێندن، کەلتور و هونەر، رەوایەتی بە قەتەر دەدات و تێڕوانین بۆ مانەوەی قەتەر لە داهاتودا زیاددەکات.

3-3. گەشتیاری

گەشەپێدانی گەشتیاری و ئوتێل، سەرچاوەیەکی بە براندکردنی قەتەرە، لەم ساڵانەی دوایی ئەو وڵاتە بۆ بەهێز و زیاد کردنی وێنای وەك ئامانجی گەشتیاری، چەند هەنگاوێکی نـاوە و بەهۆی هەوڵەکانی لەو رێگەیەدا، بۆ 2009 نیۆیۆرك تایمز دەستخۆشیلێکرد و ناونیشانی ئامانجی کەلتوری بۆخۆی دەستەبەرکرد. ستراتیژیەتی گەشتیاری قەتەر لەسەر بنەمای خستنەڕوی ئـەو وڵاتــە، وەك ئامانجێك لـە ریــزی جیهانی بۆ خزمەتگوزاری چۆنایەتی بەرز، بۆ شوێنی گەشتیار زۆرە. شایانی وتنە پیشەی گەشتیاری، پێکهێنەری گرنگە لە ئابوری مۆدێرنی قەتەردا. رێکخراوی گەشتیاری قەتەر (QTA)، وەك بەشە کۆمەڵەی وەزارەتـی گەشتیاری،

رۆڵی گرنگی لەپڕۆسەی براندسازی قەتەردا هەیە. بۆ ئەو هەنگاوە چوار کار ئەنجامدەدەن: ئۆرگانیزەکردنی قـەتـەر وەك چەمکێکی گشتی - قوڵبوونەوە لە دەسەڵاتی رکابەری قەتەر، کۆکردنەوەی جوانی قەتەر بۆ هەڵبژاردن (ئەمڕۆ گەشتیاری کاڵایەکە، کە بۆ سەرنجڕاکێشانی گەشتیاران پێویستە بەباشترین شێوە کۆبکرێتەوە)، داهێنانی پیشەسازی بازرگانی دەگمەن، بۆ گەیشتن بەئامانجەکانی خۆیان وەبەرهێنانێکی زۆرزیاد لەبەشی سەرچاوەکانی هێنانەدی (ئەو سەرچاوانەی، کە پێویستە بیهێنێتەدی، وەك ژێرخانەکانی گەشتیاری) ئەنجامیانداوە، چونکە قەتەر سەرچاوە کەلتوری و سروشتیەکانی نییە. 17 ملیار دۆلاریان لە گەشەپێدانی ژێرخانەکانی گەشتیاری وەبەرهێنانکردوە، تا قەتەر سەرنجڕاکێشەرتر بێتەبەرچاو. هەروەها هەوڵیانداوە میوزیك، کەلتور و پیشە دەستییەکانی قەتەری بکەنە ئیلهامبەخشی هونەرمەندان، پیشەکاران و ئەندازیارانی مۆدێرن. بۆ نمونە، دەتوانرێت کاریگەری مـرواری، یـان کەپرەکانیان لە ستادیۆمێکی گــەورەدا، کە بۆ جامی جیهانی دروستدەکرێت ببینی. هەوڵیانداوە وەرزش، بازرگانی، پیشەسازی فڕۆکە و گردبوونەوە و کۆنفرانسە گرنگە نێودەوڵەتییەکان، بە پیشەی گەشتیاری ببەستنەوە. فڕینی گەشتیاران بە جۆرێك رێنماییدەکەن، کە بۆ ماوەیەکی کەم لەدەوحە بمێننەوە. هەروەها سود لەفەزای پێشەنگایی و هۆڵە گەورەکانی کۆنفرانسی

قەتەر وەردەگرن و دەوحە بەهۆکاری سازدانی پێشەنگاو کۆبوونەوە نێودەوڵەتییەکان دەناسێنن. بەرنامەکانی دیکەی ڕێکخراوی گەشتیاری قـەتـەر، کە ژمـارەی گەشتیاران بە 1.5 ملیۆن کەس لە ساڵێکدا بگەیەنێت و ماوەی مانەوەیان لە ڕۆژێك و نیو بۆ چوار ڕۆژ زیادبکات. ڕێکخراوی گەشتیاری قەتەر لە بانگەشەی نێودەوڵەتیشدا بزۆزە. ئەو ڕێکخراوە 50 تاکسی لە لەندەن جێگیرکردوە، کە بە ناساندنی سەرنجڕاکێشییەکانی گەشتیاری قەتەر، بە شەقامەکاندا دەسوڕێنەوە. لەناوخۆی قەتەریش کارێکی وەها ئەنجامدراوە. هەروەها تۆڕی ئەلجەزیرە فیلمێکی زۆری لەبارەی پیشەی گەشتیاری قەتەر بەرهەمهێناوە و پەخشیدەکات. بەرنامەڕێژییەکی فراوان لەسەر ئابوری گەشتیاری، بە بێ بوونی ئوتێلی رازاوە بۆ گەشتیاران، هیچ مانایەکی نییە. هەربۆیە وەبەرهێنانێکی زۆریان بۆ دروستکردنی کۆمەڵێك ئوتێل کردوە. دراو و ئامارەکان زیادبوونی ژمارەی ئوتێلەکانی سێ، چوار، پێنج ئەستێرەیی لە 2008 تا 2009، دەردەخەن. بەرپرسانی گەشتیاری لە قەتەر، ئەو زیادکرنە بە داوای بازاڕی ناوخۆیی و هەوڵی وەبەرهێنەرانی قەتەری و دەرەکی، بۆ ڕاکێشانی زنجیرەی ئوتێلەکانی، متمانەی نێودەوڵەتی دەدەنەپاڵ. ژمارەی ژوری ئوتێلەکان لە 2005، 3503 ژور بوو، بەڵام ئەو ژمارەیە لە 2009 تا 8405 ژور زیادیکردوە. سەرەڕای تێچونی زۆری ژورەکان، ئاستی جێگەگرتنیان لە 2008 تاڕادەیەك بەرچاو بوو. بە پێی راپۆرتی دەسەڵاتدارانی گەشتیاری،

نرخی بەکرێگرتنی ئوتێلەکان لە 2009 تا 6.3 کەم بۆوە و داهاتی بەدەستهاتو لە ئوتێلەکانی چوار، پێنج ئەستێرەیی زیانیبەرکەوت. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەو کەمبوونەوەیە لە داهاتەکانی ئوتێل درایەپاڵ فاکتەری دیکە، لەوانە: نرخی نزمتری بەکرێگرتنی ئوتێلەکان و زیادبوونی ژمارەی ئوتێلەکان بە کوالێتی بەرز، کە سەریکێشایە تێچون و نرخە زیاتر رکابەرییەکان. بە درێژایی 2006 تا 2009، زیادیکرد. لەناو سەرنجڕاکێشییەکانی گەشتیاری قەتەری، سەرنجڕاکێشی کەلتوری، بە تایبەت مۆزەخانەکان، بەشی گرنگ لە ستراتیژی گەشەسەندنی شاری قەتەرین و بەدوای ئامانجی ئابوری گرنگەوەن. گەشەسەندنی ژمـارەی مۆزەخانەکان لە جۆری جیهانی، قەتەری لە نەخشەی هونەری جیهانی داناوە. مۆزەخانەی نەتەوەیی قەتەر، لەو مۆزەخانانەیە، کە تەلارسازی فەرەنسی، جین نۆڤڵ، پەرەیپێداوە. مۆزەخانەکان بریتین لە: مۆزەخانەکانی چەکوچۆڵ، ئەلکراە، ئەلخۆر، بەرنامەڕێژی و دروستکردنی کەشوهەوایەك وەك: کتێبخانەی نەتەوەیی، گـەلـەری، مۆزەخانەی عەرەبی هونەرە مۆدێرنەکان، کردنەوەی مۆزەخانەی هونەری ئیسلامی لە 2008، پڕۆژەیەکی دانسقەی دیکەی قەتەرە. ساڵی 2004، ژمارەی سەردانیکارانی مۆزەخانەکان لە قەتەر 12.496 کەس بۆ 31.903 لە 2006 زیادیکردوە. لە 2008، ژمارەی سەردانیکارانی مۆزەخانەکان بەشێوەیەکی بەرچاو، بۆ 2.639 کەمبۆوە. ئەو زۆر کەمبوونەوەیە بەهۆی داخرانی

مۆزەخانەی نەتەوەیی قەتەر بوو، بۆ پاراستن و مانەوەی. لە 2006، 16.284 کەس سەردانی مۆزەخانەی نەتەوەیی قەتەریان کردوە. ئاماری ئەو گروپە نزیکەی لە 51%ی تێکڕای ژمارەی سەردانیکاران بوو. لەنێوان ساڵەکانی 2004 تا 2006، ژمارەی سەردانیکاران لە قەتەر تا 113% زیادی کردبوو. بە گوێرەی وتەی بەرپرسانی گەشتیاری لە قەتەر، ژمارەی سەردانیکارانی ئەو وڵاتە لە 2007، بە بەراورد بە 2006، لە 2% زیادیکردبوو. پێویستە ئەو بابەتە سەرنجی لێبدرێت، کە قەتەر بەهۆی لەدەستدانی سەرنجڕاکێشییەکانی هۆگرانی نێودەوڵەتی، لەئێستادا، زۆربە وەك ئامانجێك بۆ بازرگانی ماوە کورتی گەشتیاران لێی دەڕوانێت.

4-3. هەڵگرتن و گواستنەوەی ئاسمانی

ستراتیژی براندسازی بریتییە لەئامانجی ئابوری. دروستکردنی هێڵی ئاسمانی قەتەر، بەشێك بووە لەو ئامانجانە. هێڵی ئاسمانی فڕینی فڕۆکەکان بەناوی قەتەرەوە لە فڕۆکەخانەکانی سەرانسەری جیهان، بۆ بانگەشە نیشاندەدات. 95%ی گەشتیارەکان بە ئامانجی بازرگانی، یان بەشداریکردن لە کۆبوونەوە و کۆنفرانسە نێودەوڵەتی، یان پێشەنگاکان سەردانی قەتەر دەکەن. قەتەر وەبەرهێنانێکی زۆری لەژێرخان، شوێنی گەشتیاری، کۆبوونەوە، کۆنفرانس و پێشەنگاکان ئەنجامداوە. لە پڕۆژە ژێرخانە بەرچاوەکان، کە 2012 کرایەوە، فڕۆکەخانەی

نێودەوڵەتی نوێی دەوحە، بەشێك لە ستراتیژییەکانی براندسازییەتی. وەك شوێنێکی نوێ بۆ هێڵی ئاسمانی قەتەر، دەتوانێت ساڵانە خزمەتگوزاری پێویست بۆ 12 ملیۆن گەشتیار، دابینبکات. چاوەڕێدەکرێت ببێتە دەروازەیەکی نێودەوڵەتی بۆ هاتنەناوەوەی ناوچەکە. هەروەها رێگە ئاسمانیەکانی قەتەر، یەکێک لە شەش رێگەی ئاسمانی جیهان و پلەی پێنج ئەستێرەیی بۆ پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری، وەرگرتنی پلەی باڵایە لە رێکخراوی بێلایەنی چاودێر بەسەر هەڵگرتن و گواستنەوەی ئاسمانیی.

3-5. دیبلۆماسیەتی وەرزشی

دیبلۆماسیەتی وەرزشی بە مانای سودوەرگرتن لە وەرزش بۆ ئامانجی سیاسی و دابینکردنی قازانجی نەتەوەییە. ئەمڕۆ رکابەرییەکی زۆر بۆ میوانداری کێبڕکێی وەرزشی نێودەوڵەتی و جیهانی نێوان وڵاتان هەیە. قەتەر بەبڕیاری فدراسیۆنی فیفا ئەو چانسەی هەبوو، کە میوانداری زۆربینەرترین روداوی وەرزشی دنیابێت. قەتەر بووە براوەی دیبلۆماسیەتی وەرزشی، کە تاڕادەیەك لەدوو دەیەی پێشتر دەستپێکردبوو. لەوکاتەوە ئەمیر حەمەد لە 1995 جڵەوی دەسەڵاتی گرتەدەست، ئەو بیرۆکەیەی لەمێشکی دابوو تا هاوڕێکی ئەندازەی گچکەیی ئەو نیمچە دورگە عەرەبییە، بگاتە رێنسانسی جیهانی. پەیامی قەتەر لەبردنەوەی مزایەدەی

جامی جیهانی ئەوەبوو، کە (ئێمە دەمانەوێت روانینی نەرێنی بۆ وڵاتانی گچکەی دانیشتوان سنوردار، بۆ ئەرێنی بگۆڕین). سەرەڕای ئەوە، قەتەر میوانداری یارییەکانی جامی جیهانی 2022ی بردەوە، بە فەرمی بۆ میوانداری یارییە ئۆڵۆمپییەکانی 2020یش، هەنگاوینا و بەشداری مزایەدەکەی کرد. قەتەر بۆ میوانداری یارییەکانی ئاسیایی 2006یش، بڕی 2.8 ملیار دۆلاری خەرجکرد. میوانداری سەرکەوتوانەی یارییەکانی ئاسیایی، هۆکاری پەرەپێدانی ئاسانکاری نوێی وەرزشی بوو. بە میوانداری قەتەر لەیارییەکانی ئاسیایی، دەوحە یەکەم شار لەناوچەکە و لە خۆرئاوای ئاسیا دووەمین بوو، میوانداری یارییەکانی ئاسیایی دەکات. سەرچاوەیەکی دیبلۆماسیەتی لە دەوحە دەڵێت: پارە هێزی داینەمۆی سیاسەتی دەرەوەی قەتەر نییە و تەواوی ئەو خەرجییانە بۆ بەردەوامی زیاتری قەتەر ئەنجامدەدرێت و ئەگەر ئەوە ئەنجامبەخش نەبێت، قەتەر ئیدی هیچ پارەیەك خەرجناکات. بەم روانینە، میوانداری زۆربەی کێبڕکێی وەرزشی: تۆپی پێ، فۆرمۆلە1، تێنس، گۆڵف، ئەسپسواری و وەرزشە پاڵەوانییەکان بووە. سەرەڕای، قەتەرییەکان وەبەرهێنانێکی زۆریان لەوەرزشی ئەوروپادا کردوە، لەوانە: خەرجکردنی 60 ملیار دۆلار بۆ کراسی تیپی بەرشەلۆنە. قەتەر لەم چەند ساڵەی دواییدا نزیکەی 225 ملیار دۆلاری بۆ پڕۆژەکانی ژێرخانی خەرجکردوە، کە بەشێکی بۆ جامی جیهانی خەرجدەکرێت، لەوانە: 3

ملیار دۆلار بۆ ئامادەکاری زەوی کێبڕکێکان و 17 ملیار دۆلاری دیکە، کە بۆ دروستکردنی ئوتێلەکان لەبەرچاو گیراوە.

هـەر لـەو بـــوارەدا، قەتەرییەکان لە ستادیۆمە نەخشەکێشراوەکان بـۆ سـازدانـی ئـەو کێبڕکێیانە ڕێنوێنییانکردوە تا بەشداربووان لەو ڕوداوە گەورەیە، ئەزمونی پاکیان لەتەکنەلۆژیای نوێی بـواری وزەدا هەبێت. ئەو ستادیۆمانە بە وزەی خۆر کاردەکەن و بە یەکەم ڕوداوی وەرزشی فەزای کراوە لە قەڵەمیدەدەن، کە لە ئاووهەوای گەرمی بیاباندا، سیستمی هەواگۆڕکێیان هەیە. بڕیارە جامی جیهانی قەتەر لە 5 ستادیۆمی نەخشەسازی دەگمەندا سازبدرێت. پۆشەری دەرەکی یەکێکیان نمایشی هەیە، کە بۆ پەخشی ڕاستەوخۆی کێبڕکێکە سودی لێوەردەگیردرێت. یەکێکی دیکە لەو ستادیۆمانەش بە پەتی ڕەنگاوڕەنگ داپــۆشراوە، کە لۆگۆی تیمەبەشداربووەکان و نیشانەی دۆستایەتی، پێکەوەهەڵکردن، ڕێزگرتنە لە جامی جیهانی قەتەر. ستادیۆمی سێیەم، ناوی ئەلخورە، کە بۆ نەخشەکێشانی، ئیلهام لە سەدەفەکانی دەریا وەرگیراوە و وەك چاوێکی گەورە نەخشەی کێشراوە. لایەنگران و بینەرانی تیمەکان دەتوانن لەژێر سێبەری بنمیچێکی بزۆك و لاستیکییەکەی دابنیشن و لە کەشی سەوز و باخەکانی دەوروبـەری چێژوەربگرن. بۆ نەخشەکێشانی ستادیۆمەکانی دیکەش، کۆمەڵێك وەرزشی ئاوی لەبەرچاوگیراوە. دەرگای چوونە

ژورەوەی یەکێکی دیکە لەو ستادیۆمانەش بە پردی دۆستایەتی نێوان بەحرەین و قەتەر بەستراوەتەوە. ئەوپردە، بە دورگە دراوسێکەی دەبەستێتەوە و یەکێك لە سەرسوڕهێنەرەکانی دنیای عەرەبە. تەکنەلۆژیای بەکارهێنراو لەو ستادیۆمانە، هەوای گەرمی ناو ستادیۆکە لە 28 پلەی جێگیر دەهێڵێتەوە، کە لە هەوای گەرمی قەتەردا، جێگەی سەرنجە.

جگە لەدووگۆڵی، یاری تێنسی قەتەریش لەو وڵاتە سازدەدرێت. کێبڕکێی ماستەرزی قەتەر و ئەنجومەنی گۆڵفبازانی پرۆفیشناڵی ئەوروپی و ئاسیاسییش، لە 1998 فۆڕمیگرت. هەروەها ئەو وڵاتە خانەخوێی رالی نێودەوڵەتییە، کە ساڵانە سازدەدرێت. خولی پاسکیلسواری قەتەریش، کە هەمو ساڵێك لە مانگی شوبات ئەنجامدەدرێت، ئامادەکارییەکی باشی لەڕوانگەی کەشوهەوا بۆ بەشداربووان لەکێبڕکێی ئەوروپی دەڕەخسێنێت. هەڵبژاردنی قەتەر بۆ سازدانی یارییە ئاسیاییەکان لە 2006، بە سێیەمین روداوی نێودەوڵەتی گرنگی وەرزشی دوای جامی جیهانی و یارییەکانی ئۆڵۆمپیك ئەژماردەکرێت و بۆ یەکەمجار وڵاتێکی عەرەبی میوانداریيەکەی دەگرێتەئەستۆ، گرنگیی تایبەتی هەبوو. بە وتەی شێخ ئالی دووەم (تۆ کە لە کۆمیتەی نێودەوڵەتی ئۆڵۆمپی بەفەرمی ناسراوبیت، لەڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتوەکان گرنگیت زیاترە، چونکە هەموان رێز لە بڕیارەکانی CIO دەگرن)، بەڵام پڕۆژەی راستەقینەی

قەتەر، خستنەڕوی وڵاتەکەیەتی لەئاستی جیهانیدا. ڕۆژنامە و چاپەمەنییەکانی وەرزشی لاپەڕەی زۆریان بۆ قەتەر تەرخانکردوە، یان بابەتی لەبارەوە بڵاودەکەنەوە. ئال مەولا، سەرۆکی پەیوەندییەکانی قەتەر، فەلسەفەی سەرۆکانی قەتەری بە دروست دەخاتەبەرباس (وەرزش بەسود و خێرا بۆ ناساندن و ناردنی پەیام و بانگەشە بۆ وڵاتەکەمان ئەژماردەکرێت. کاتێك باسی ڕۆژهەڵاتی نـاوەڕاسـت دەکرێت، یەکسەر بیر لە (تیرۆریست) دەکەنەوە، هەر لەبەرئەوە بەرپرسانی وڵات دەیانەوێت قەتەر لەجیهاندا بەناوبانگ و خۆشەویست بێت).

براوەبوونی قەتەر لە مزایەدەی جامی جیهانی، ماستێکی بێ مو نەبوو. هەندێك وڵات قەتەریان بەوە تۆمەتبارکرد، کە بۆ بردنەوە بەرتیلێکی زۆری داوە. داوای سەرلەنوێ دەنگدانیان کردەوە. ئەو نارەزایەتییە بۆ کاندیدبوونی بن هومامی قەتەری و دەستەبەرکردنی سەرۆکی فیفاش بوو. لەناو هەموو رەخنەکان هاوشانی سەرسوڕمانی میدیایی، ڕۆژنامەی یەهودیەت ئەخرۆنوت، بەڵگەیەکی بڵاوکردەوە، کە بەوپێیە وڵاتە یەکگرتوەکان گرەنتی دەداتە دەوڵەتی قەتەر، کە پشتگیری میوانداری قەتەر بۆ جامی جیهانی 2022 دەکات بەمەرجێك، کە دەوحە وەڵام، یان داواکارییەکانی واشنتۆن قبوڵبکات. بە شرۆڤـەی سایتی هەواڵێکی شیکاری میدڵ ئیست ئۆنلاین، لەو بەڵگەیەدا، کە بە ئاڕاستەی هیلاری کلینتۆن، وەزیـری دەرەوەی ئەمریکا نـوسراوە، هاتوە: کاتێك

میوانداری جامی جیهانی تایبەت بە ئەمریکاو قەتەر بوو، واشنتۆن تێگەیشت دەرفەتێك هاتۆتەپێش دەتوانێت فشاربخاتە سەر ئەمیری قەتەر، کە هەوڵدەدات ببێتە خاوەنی پێگەی سعودیە، وەك بەهێزترین وڵاتی عەرەبی کەنداو لە جیهانی عەرەب، کارەکان بە پێی ئارەزوی ئەمریکا دیاریبکات. هەر بۆیە، وڵاتە یەکگرتوەکان لە میوانداری جامی جیهانیدا بە قازانجی قەتەر، بەوپەڕی نهێنی دەکشێتەوە، بەمەرجێك ئەم خاڵانەی خوارەوە بەدیبێنێت:

1. پـڕۆژە تایبەتییەکانی دروستکردنی ستادیۆمە وەرزشییەکان، بە ئامانجی ئامادەبوونی قەتەر بۆ میوانداری جامی جیهانی 2022، تەنیا بدرێتە کۆمپانیا ئەمریکییەکان.

2. وڵاتە یەکگرتوەکان مافی خۆیەتی بە ئاسانکاری زۆرەوە لە پیشەسازی نەوت و وزەی قەتەر دا وەبەرهێنان بکات، کە دەوڵەتی قەتەر دەیخاتە بەردەستی.

3. وڵاتـە یەکگرتوەکان ڕێپێدراوە بە بێ هیچ پێشمەرجێك لە 2020، تا کاتی سازدانی کێبڕکێی جامی جیهانی، قۆرخکارانە مافی پەخش و کەلوپەلەکانی دیکەی میدیایی، وەك بانگەشەی کێبڕکێ بگرێتەدەست.

لە درێژەیدا ئەمریکا داوا لە قەتەر دەکات بەڵێن بە واشنتۆن بـدات، کە پەیوەندی بە کێبڕکێی جامی جیهانییەوە نییە، بەڵکو زیاتر سیاسییە و هەر لەو بەڵگەیەدا هێنراوەتەوە. ئەو بەڵێنە پەیوەندی بە

زیادبوونی ڕۆڵـی قەتەر لەڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستەوە دەبێت، کە بە ئاڕاستەی بەرنامە و ئامانجەکانی ئەمریکایە و پەیوەندی راستەوخۆی بە ئێران، سوریا، تورکیا، لوبنان و سعودیەوە هەیە.

3-6. ئاشتیکاری بێلایەن

یەکێك لەگرنگترین ئامڕازەکانی براندسازی قەتەر، هەوڵەکانییەتی بۆ ئاشتیکاری. لەدنیای پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکانی ئەمڕۆ، پەلاماردانی وڵاتێکی دیکە زۆر دژوار و سەختە، بە تایبەت ئەگەر وڵاتی پەلاماردراو وەك ئاشتیکاریش لە زەینی گشتیدا بێت. بەمەش، هەڵکشانی هەرچی زیاتری (برانەوەی ئاشتیکاربوون)، نیمچە دورگـەی قەتەر لە بـەردەم دەستدرێژیی و هەڕەشەکان دەپارێزێت. هەمان روانگە وایکردوە قەتەر خۆی بەوڵاتێکی مۆدێرن، بێلایەن، ئاشتیکار و سەرنجڕاکێش، براندسازی بکات. بەردەوام هەوڵیداوە خۆی، هەڵبەتە بە سەرکەوتنی رێژەیی، بەجۆرێك بچێتە کێشە نێودەوڵەتییەکانەوە. قەتەر هەوڵگەلی زۆری نێوەندگیرانەی لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و دەرەوەی، بۆ نمونە، یەمەن، کەناری خۆرئاوا، دارفـوڕ، جەزائیر، ئەسیوبیا، ئەریتریا، سۆماڵ و ئیندۆنیزیادا هەبووە. قەتەر گفتوگۆیەکی زۆری لەگەڵ گروپە فەلەستینیەکانی وەك حەماس، فەتح، بەرپرسە باڵاکانی فەلەستین، حزبوڵڵا، بەرپرسە باڵاکانی لوبنان، ئێران هەبووە. لە کاتێکدا

به گشتی بێلایەن نییە، لەگەڵ ئەوەشدا لەگەڵ هیچ پەیکەر و گروپێك سەروی نەتەوەیی، یان هاوشێوەی پەیوەندی نییە و ئەوکارە وایکردوە لە کێشە جیهانییەکان کەسایەتییەکی بێلایەن، ناوبژیوان و قبوڵکراو بناسرێت. پاڵنەری قەتەر بۆدەرکەوتن وەك ئاشتیکارێك لە گرژیی و کێشە ناوچەییەکان، شتێکی ئەوتۆ لە پاڵنەری تێکڕای وڵاتانی بەدوای ناوبانگی لە گۆڕەپانی جیهانی، جیاواز نییە. هەوڵە نێوەندگیرەکانی قەتەر شوێن ئامانجێکی دیکەی تایبەتیش دەکەوێت، کە براندسازی قەتەرە. قەتەر هەوڵدەدات وێنایەك لەخۆی وەك نێوەندگیرێکی بە ئەزمون و پێشینە سەلمێنراو، دەسەڵاتی ناوخۆیی لە بواری دیبلۆماسی ناوچەیی، ناوبژیکاری راستگۆ، وڵاتێکی ژیر، کامڵ، هۆگری باسەکانی ئاشتی و سەقامگیری، هەم لە جوغزی هاوسێکانی، هەم لە دەرەوەی ناوچەکەیە. پڕوپاگەندەی هاوشانی نێوەندگیرەکانی قەتەر، کە خستنەڕوی وێنایەکی ورد لە وڵات، تا چەند بۆ قەتەر گرنگ دەبێت. رەفتاری قەتەر لەبارەی کێشەی سوریا، براندی بێلایەنی و نێوەندگیری قەتەری خستۆتە بەردەم مەترسییەکی گەورەوە.

3-7. نێوانگیکری لە کێشەکاندا

لە کاتی رودانی کودەتای بێ خوێنڕشتن، سەریکێشایە هاتنەسەرکاری ئەمیر {پێشو}ی قەتەر، حەمەد بن خەلیفەی ئالی دووەم لە 1995، قەتەر بەسیاسەتی

دەرەوەی هەمیشە لەگەشەکردندا هەنگاوی ناوە و سەرەتاکانی راپەڕینی ناوچەیی و نێودەوڵەتی ئەو وڵاتەی بینیوە. تایبەتمەندی کلیلی سیاسەتی دەرەوەی قەتەر، رۆڵبینینی وەک ئاشتی و گفتوگۆکار لە ژمارەیەك پێکدادان لە ناوچەکانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و شوێنەکانی دیکەی وەك ئەفغانستان، ئەسیوپیا، عێراق، فەلەستین، لوبنان، سودان و یەمەن. لە هەریەك لەو پێگانە، قەتەر شانازی و فەخر بە پێگەی خۆی دەکات لەگەیاندنی باڵەکانی دوژمن بە رێککەوتن و ئاشتبوونەوەی سیاسی و رەخساندنی یارمەتی مرۆڤدۆستانە، بڕیاردانی باڵادەست بەسەر هەڵسوکەوتکردنی قەتەر لەوجۆرە گرژی و کێشمە کێشانە زۆر چەقگیرە. بڕیاردەرانی سەرەکی لە قەتەر: ئەمیری ئەو وڵاتە، جێگرەوەی شێخ تەمیم بن حەمەد ئالی دووەم (کە لە 2013 بە فەرمی جڵەوی دەسەڵاتی رادەستکرا)، سەرۆك وەزیران، وەزیری کاروباری دەرەوە شێخ حەمەد بن جاسم ئالی دووەمن. تایبەتبوونی بڕیاردان بەو بازنە گچکەیە واتا، بڕیاردانەکانی سیاسەتی ناوخۆ و دەرەوە خێرا دەگیردرێنەبەر و ئەو شێوازە رێگە بە بەرپرسانی قەتەر دەدات، یەکسەر بە پێشنیازی نێوانگیرانە لە بەرامبەر تێکهەڵچوونە تازە سەرهەڵدراوەکان، کاردانەوە نیشانبدەن. بە کورتی، پاڵنەری گرنگ و قوڵ لەسیاسەتی نێوەندگیری قەتەردا هەیە.

یەکەمین پاڵنەر، پاراستنی ئاسایش و سەقامگیری قەتەرە. قەتەر کەوتۆتە نیمچەی دورگەی عەرەبییەوە و لە

ناوچەیەکی پڕ لە رکابەری سیاسی و سەربازی دایە. قەتەر مەبەستییەتی بە زیادکردنی رەهەندە نێودەوڵەتییەکانی، خۆی لە بەرامبەر مەترسییەکانی بەردەم دەوڵەتە گچەکە و زیانهەڵگرەکانی وەك: مەترسییەك بپارێزرێت، کە وڵاتێکی وەك کوەیت لە 1990، ئازار بە دەستییەوە دەکێشێت. بە گیرۆدەبوون لە نێوەندگیریکردنی نێوان باڵە لێکدژ و دوژمنکارەکانی حوسی و دەوڵەتی یەمەن، یان نێوەندگیری حزبوڵڵا و هاوپەیمانان لەلایەك و باڵی 14ی ئازار لە لایەکەی دیکەوە، قەتەر هەوڵدەدات بەر بە تەشەنەسەندنی ئەو قەیرانانە بگرێت بۆ سنورەکانی خۆی.

دووەمین پاڵنەر، روبەڕوبوونەوەی توانای ئێرانە. قەتەر گەورەترین گۆڕەپانی گازی لەگەڵ ئێران دابەشکردوە و ئاگای لە ئامانجەکانی سیاسەتی دەرەوەی ئێرانە. بۆ نێوەندگیریکردنی کارەکتەرانی نادەوڵەتی، بە پاڵپشتی ئێران و رکابەرەکانیان، قەتەر لە هەوڵدایە روبەڕوی توانای ئێران ببێتەوە لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست بە گشتی و کەنداو بەتایبەتی. لە کاتێکدا قەتەر خوازیارە پەیوەندییە دۆستانەییەکەی لەگەڵ ئێرانیش بپارێزێت. کەوایە، سەرەڕای تێبینی و نیگەرانییەکانی ئاسایش، دەکرێت رۆڵی ئێران لە ناوچەکە، وەك پاڵنەرێکی خۆیی و پشت پەردەی ناوبژیکردنی قەتەر لە کێشەکانی رۆهەڵاتی ناوەڕاست وەربگیردرێت.

سێیەمین پاڵنەر، گۆڕانە بۆ کارەکتەری ناوچەیی

له بەرامبەر سعودیەدا. پاشای سعودیە بەشێوەیەکی کۆن ڕۆڵی پێشەنگی لە کێشمەکێشەکانی سەرانسەری ناوچەکەدا بینیوە، کە شەڕی ناوخۆی لوبنان نموونەی بـوو، بـەڵام نێوەندگیریکردنی سعودیە لەم ساڵانەی دواییدا، بەهۆی تێنەگەیشتن لە بێلایەنی و کارەکتەری کارا لە نەیاری، یان نێوەندگیریکردنی بێلایەن، لاواز بووە. پەیوەندی نزیکی سعودیە لەگەڵ گروپی 14ی ئـازار بە ڕابەرایەتی سەعد حەریری، بابەتێك بوو، قەتەر بە گرژییەك لە پەیوەندی نێودەوڵەتی عەرەب تێیگەیشت و هەوڵیدا، بەقازانجی خۆی یەکلای بکاتەوە. دەستتێوەردانی قەتەر لە پێکدادانەکانی سەرانسەری ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، هەوڵی ئەو وڵاتە بە مەبەستی خۆنمایشکردنی وەك ئەڵتەرناتیڤ و جێگرەوەی گونجاو بۆ سعودیە و ڕابەری نوێی بەزەبر لەخۆرهەڵاتی ناوەڕاست، نیشانبدات. ئەو ڕۆڵە بە ئەندامبوونی قەتەر لە ئەنجومەنی ئاسایشی ڕێکخراوی نەتەوەکان لە 2006–2007 بەهێزبوو، بەهێزبوونی نێوەندگیری ناوچەیی و چالاکی یارمەتی پێگەیاندنمان لەلایەن ئیماراتەوە بینی. ئێستا قەتەر سنوری پەیوەندییەکانی لەگەڵ سعودیە تێپەڕاندوە و سـەرەڕای درککردنی کەمبوونەوەی دەسەڵاتی سعودیە لەخۆرهەڵاتی ناوەڕاست (هاوشان زیادبوونی دەسەڵاتی ئێران)، ئەو وڵاتە بۆ دژایەتیکردنی سیاسەتەکانی ناوخۆ و دەرەوەی پاشای سعودیە، هوشیارانە کاردەکات. بەمەش، کاتێك ڕاپەڕینی خەڵکی

بەحرەین لە 2011 دەستیپێکرد، قەتەر بۆ سەرکوتکردنی ڕاپەڕیوان، پشتگیری ئەنجومەنی هاوکاری کەنداوی کرد بە ڕابەریەتی سعودیە. هەروەها کاتێك ڕاپەڕینی یەمەنییەکان لە هەمانساڵ دەستیپێکرد، قەتەر پشتیوانی دەستپێشخەری ئەنجومەنی هاوکاری کەنداوی کرد، کە ئەو دەستپێشخەرییە کاری پەیوەست بە ئاڵوگۆڕکردنی دەسەڵات لە یەمەن بە گفتوگۆ، لەجیاتی سەرکوتکردنی یەکجارەکی ڕژێمی عەلی عەبدوڵڵا ساڵح بوو.

ئەگەرچی پەیوەندییەکانی قەتەر لەگەڵ سعودیە بەدرێژایی چەند ساڵێک ئاڵۆزبووە، سەرەنجام لە 2008، پەیوەندی باش فۆڕمیگرت و بەشێوەیەکی پتەوتر بەردەوامبوو، بەهۆی سیاسەتی واقعیانەی قەتەر و ئاگاداری ئیمارات لە ئاستی توانا و دەسەڵاتی لە کەنداو، کەوتە جوڵە. سعودیە وەك دەسەڵاتی سیاسی زاڵی نیمچە دورگەکە ماوەتەوە، کە قەتەر هێشتا دەرفەت، یان توانای ڕۆڵبینینی بەرجەستەی بەدەستنەهێناوە. هەردو، وڵات کۆکن لەسەر نیگەرانی پەیوەست بە ناجێگیری، تێپەڕبوونی سیاسی، دەستەبەرکردنی ئاسایش لە سنورەکانیان، کە زیاتر لە ڕوبەڕوبوونەوە بەرەو هاوکاری تاویاندەدات.

چوارەمین پاڵنەری قەتەر، پێناسەکردنی خۆیەتی وەك هاوپەیمانی نێودەوڵەتی خۆرئاوا. ئەو نمایشە سێ سودی هەیە:

یەکەم، لەڕوانگەی قەتەرییەکانەوە سەردەکێشێتە

ئاسایشی ئەو وڵاتەوە. دووەم، سەرباری ئامانجی قەتەر بۆ دەرخستنی خۆی وەك وڵاتێکی مۆدێرن، هۆی نمایشی ئـەوە وەک وڵاتێکی چەقی بازرگانی، کە دەتوانێت رکابەری ئابوری نێودەوڵەتی بکات. سێیەم، یەکێتی نێونەتەوەیی، هۆی چەواشەکردنی سەرنجەکانە لە خاڵە لاواز و ناتەواوە سیاسییەکانی قەتەر، بۆ نمونە، وێڕای خاڵە توندەکانی وڵاتە یەکگرتوەکان بۆ چاکسازی لە جیهانی عەرەب، قەتەر (و سعودیە)، توانیویانە ئاڕاستەی رەخنەکانیان لەسەر نەبوونی دیموکراسی، بەهۆی پێگەی هەستیاری هاوپەیمانی ناوچەییبوونیان، بگۆڕن. پێداگری لەسەر رۆڵبینینی نێوەندگیری، هەندێك وڵاتی ناوچەکەی تورەکردوە، چونکە ئەو رۆڵەیان بۆخۆیان دانـاوە. بۆ نمونە، میسر بۆ ماوەیەکی زۆر خۆی بە یەکەم پارێزەری سودان دەزانی و بەدوای چارەسەرێکی تازەی جیاواز لە قەتەرەوە بوو، تا قەیرانی دارفۆر چارەسەربکات. لە کۆتاییدا، هەرچەند ماوەی قۆناغی پەیوەندی قەتەر بە سودانەوە لە میسر کەمتربوو، توانی رۆڵێکی کاریگەری تێدابینێت. هەروەها هەوڵەکانی قەتەر بۆ کۆتاییهێنان بە راپەڕینی حوسییەکان لە یەمەن، سعودیەی تورەکرد.

زۆرجار هەنگاوە نێوەندگیرەکانی قەتەر بە پاڵپشتی دەسەڵاتەکانی جیهانی، واتا وڵاتە یەکگرتوەکان، روسیا، فەرەنسا، بەریتانیا فۆرمیگرتوە. هەندێکجار (دەسەڵاتە مامناوەندەکان)، هەوڵدەدەن خۆیان بخەنە بابەتە نێودەوڵەتییەکانەوە، وەك: هەوڵەکانی بەرازیل و تورکیا بۆ

چارەسەرکردنی بنبەستی بەرنامەی ناوکی ئێران لە 2010، بەڵام کەمتر وابووە، وڵاتانی گچکە وەك نێوەندگیریکاری سەرەکی، لە نێوەندگیری نێودەوڵەتیدا کاربکات. هەوڵە زۆرەکانی قەتەر بۆ هاتنەئارای ئاشتی، هەم لەناوچەکە، هەم بە لەبەرچاوگرتنی گچکەیی وڵاتەکە لە جیهان، جێگەی سەرنجە.

هەوڵە نێوەندگیرییەکانی قەتەر لە ناوەندی هێمنی میدیایی، دور لە هەراوهوریا رویـداوە و دیبلۆماتە قەتەرییەکان بەردەوام لە چاوپێکەوتنەکانیاندا دەڵێن "پرۆسەی گفتوگۆ بەردەوامە و رەنگدانەوەی رۆڵی ئەرێنی وڵات دەبێت". زۆربـەی چاوپێکەوتنەکانیان پڕە لەپێداهەڵدان و ئافەرین. رێك دوای تەواوبوونی چاوپێکەوتنەکە، بەرپرسانی قەتەر بـەردەوام وەك سەرکەوتنی سەرەکی باسی ئەو هەوڵانە دەکـەن و دانیپێدادەنێن، پرۆسەکە پشکی بەرچاوی لەبەردەوامی ناوچەکەدا هەبووە. قەتەر بە چڕبوونەوە لە هەوڵ و سەرچاوەکانی بۆ هەنگاوی نێوەندگیرییانە، کە بە لێشاو لە میدیاکان پەخشکراوە، ئارام و بە قوڵبوونەوەی پێویست، هەوڵدەدات وێنای خۆی هاوشێوەی (دیبلۆماسیەتی نیچە)، نیشانبدات.

هەروەها ئەو کارە رێگە بە قەتەر دەدات لەبواری ستراتیژیدا، توانا و کاریگەری هەبێت. وەك نمونە، لە سودان سەرباری پەیوەندیی و ریشەی قوڵی مێژوویی لەگەڵ میسر، قەتەر ئەو چانسەی بەدەستهێنا، هەر زوو

بۆ دابینکردنی ئاسایشی خۆراکی خۆی، زەوی کشتوکاڵی لە سودان بکڕێت. هەروەها بە دەرکەوتن لە گۆڕەپانی سیاسی جیهاندا، قەتەر هەوڵدەدات بەر بە مەترسی گریمانەیی رکابەرە گەورەترەکان لەخۆی بگرێت. قەتەر پێکهاتەیەکی بەتوانای پارە، ئوتێل و پەیوەندییەکانی هەیە، کە مەبەستی زیادکردنی دەسـەڵات و پێگەی نێودەوڵەتییەتی، پێویستە لیستی حسابە ملیۆنییەکەی بۆ خەرجی ئوتێلی شۆڕشگێڕەکان بدات. ئەو رەخنەیە لە قسە توندەکانی ئەمیر حەمەد دەرکـەوت، دوای ئـەوەی رێککەوتننامەیەك واژۆدەکـرێـت، قەتەر بە بەڵێنی نۆژەنکردنەوە و هاوکاریکردن بۆ گەشەپێدان، رێککەوتنەکان پتەوتر دەکات. هاندان و هاوکارییەکانی پێشنیازی بۆ لایەنی لاوازتـر، دەتوانێت بە رادەیەکی جێگە سەرنج، ئاستی پێکدادانەکان کەمبکاتەوە. خودی ئەمیری قەتەر و وەزیری دەرەوە، بە تایبەتی بۆ لێکنزیککردنەوەی لایەنەکانی پێکدادانەکە، وەبەرهێنان دەکـەن. ئەو گفتوگۆیانە ئەنجامی جیاجیای دەبێت، بەڵام بۆ قەتەر، بینینی رۆڵی میوانداری، کێرڤی پێگە نێودەوڵەتییەکەی هەڵدەکێشێت و تەندروستی دەکات.

به گوێرەی قسەکانی دیبلۆماتێکی قەتەری: "ئەو وڵاتە بە دیقەت و راڕایەکی تایبەتی، مشتومڕێك بۆ ئەنجامدانی هەنگاوی نێوەندگیری دیاریدەکات، کە پێشتر چانسی سەرکەوتن، یان ئەنجامی ئەرێنی ئەو هەنگاوانە، سەلمێنرابێت". بەو مانایە، قەتەر بەدوای وەبەرهینانەوەیە

لەسەر دەرفەتەکان، کە لە هاوسێکانی دەوروبــەری بەرچاودەکەوێت. بۆ باشتر تێگەیشتن لەچۆنیەتی نێوەندگیری ئەو وڵاتە، هەندێك لە نێوەندگیرییەکان شرۆڤە دەکەین:

3-7-1. لوبنان

شــەڕی نێوان ئیسرائیل و حزبوڵڵا لە 2006، ئەو دەرفەتەی بە دەوڵەتی قەتەر دا، خۆی وەك نێوەندگیری ئاشتی نیشانبدات. قەتەر 300 سەربازی بۆ بەهێزکردنی هێزەکانی ڕێکخراوی نەتەوەکان، بۆ پاراستنی ئاشتی لە لوبنان ڕەوانەکرد و لەو ڕێگەیەوە گوڕی بەبوونی خۆی وەك وڵاتی راوێژکاری ئاسایشی کاتی، ڕێکخراوی نەتەوەکان دا. نێوەندگیری و پشتگیری سیاسی قەتەر لەکاتێکدا بوو، کە سەرەڕای خەڵکی ئامادە لە شەقامەکانی وڵاتانی عەرەبی بۆ پشتگیری حزبوڵڵا و ئیدانەکردنێکی زۆری نێودەوڵەتی هەنگاوەکانی ئیسرائیل، وڵاتانی لایەنگری خۆرئاوا وەك ئــوردون، سعودیە و میسر لە لوتکەی نائارامییەکانی لوبنان، ئارامبوون. لە بەرامبەردا، کورسییەکەی قەتەر لە ئەنجومەنی ئاسایش ڕەخنەی لە ئیسرائیل گرت. ئەو ڕەخنەیە لە قسە توندەکانی ئەمیر حەمەددا دەرکەوت. تەنانەت دوای دامرکانەوەی کێشەکان، زۆربەی وڵاتانی عەرەبی لە بارودۆخی نالەباری لوبنانییەکان بێئاگابوون. هەندێك بەڵگەدێننەوە، کە هاوکاری قەتەر، پەیوەندیکردنی هێزەکانی ئیندۆنیزیا و

توركیا بەهێزە ئاشتیپارێزەکانی ئاسانکرد. هەروەها قەتەر بە پەلە هاوکاری دارایی و کۆمەکی بۆ لوبنان نارد و یەکەم وڵات بوو، خودی سەرۆکی وڵات سەردانی لوبنانی کرد. ئەو وەبەرهێنانە داراییە لە لوبنان، هاوکاری قەتەری کرد بۆ بەدەستهێنانی پشتگیری حزبوڵڵا.

نمونەیەکی دیکەی دیبلۆماسیەتی قەتەر وەك نێوەندگیری ئاشتی، لە ئایاری 2008 بوو، کە دەوڵەتی قەتەر میوانداری زیاتر لە 15 حزبی لوبنانی و هاوکارییەکی جێسەرنجی رێککەوتنی دەوحەی کرد، کە بە کۆتاییهاتنی وەستانی یەکجارەکی سیاسی ماوەدرێژی 18 مانگە بەناوبانگ بوو، لەچەند بوارێکدا سەرکەوتوبوو، کە یەکێتی عەرەب، رێکخراوی نەتەوەکان، فەرەنسا و نێوەندگیریکارانی دیکە شکستیانهێنابوو.

قەیرانی سیاسی لوبنان لە تشرینی دووەم 2007، دوای رێکنەکەوتنی سیاسەتکارانی لوبنانی لەسەر کاندیدی سەرۆك کۆمار دەستیپێکرد (بەپێی دەستوری لوبنان، پێویستە سەرۆك کۆمار لە مەسیحییەکان بێت) و خەریکبوو ئەو رێکنەکەوتنە لەئایاری 2008، سەربکێشێتە شەڕی ماڵەو ماڵی هێزەکانی حزبوڵڵا و حکومەت. هەوڵەکانی دەوڵەت بۆ کەمکردنەوەی توانای حزبوڵڵا لەڕێگەی پەکخستنی تۆڕەکانی هەواڵگری و پەلاماردانی بەرپرسانی فەرمی، کە لایەنگری حزبوڵڵایان دەکرد، قەیرانی گەیاندە لوتکەی خۆی. لەڕاستیدا، لوبنان لەسەردەمی کۆتاییهاتنی شەڕی ناوخۆ 1990، سیستمە

سیاسییەکەی لەبەردەم جدیترین هەڕەشەی ناوخۆییدا دەبینی. لەژێر ناونیشانی کۆبوونەوەی عـەرەب، لە 17ی ئایاری 2008، لیژنەیەکی گفتوگۆی پێکهاتو لە 14 ئەندام، حزبە سیاسییەکانی لوبنانی لە دەوحەی قەتەر کۆکردەوە و دوو بابەت دەستپێکی تەوەری گفتوگۆکانیان بوو: رێککەوتن لەسەر سەرۆك کۆماری داهاتوی لوبنان، پێداچونەوە بە یاسای هەڵبژاردنەکان و ئامادەکردنی بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمانی داهاتو. دوای تێپەڕینی شەش رۆژ لە گفتوگۆی جدی، سیاسەتکارانی لوبنانی گەیشتنە ئەو ئەنجامەی، کە جەنەراڵ میشێل سلێمان، سەرۆك کۆماری داهاتوی وڵات بێت. هەروەها رێککەوتن لە 30ی ئەندامی حکومەتی یەکێتی نەتەوەیی، 11 پۆست بۆ حزبوڵلا و بۆی هەبێت ڤیتۆی ئەو بڕیارانەی حکومەت بکات، کە پێی رازینەبێت.

ئەگەرچی ئـەو گفتوگۆیە بە پشتگیری یەکێتی عەرەب ئەنجامدرا، ئاشکرایە قەتەرییەکان رۆڵی کلیلیان لە هاوکاریکردنی رابەرانی حزبەکانی لوبناندا هەبووە، بۆ بەیەکەوە گونجانیان. لەڕاستیدا سەرکەوتنی قەتەر لەنێوەندگیریی حزبەکانی لوبنان، ترسی لوبنانییەکان لە شـەڕی تـری ماڵوێرانکار و پێگەی قەتەر وەك نێوەندگیری، بێهیچ پێشینەی مێژویی، حزبی لە لوبنان، لە بەرمبەردا نواندنی نیازباشییەکی زۆربـوو. پێش قەتەر هەڵسوڕاوانی جیاجیا لەوانە: سعودیە و فەرەنسا هەوڵیاندا حزبە رکابەرەکان لە لوبنان لێکنزیکبکەنەوە،

بەڵام سەرکەوتونەبوون. هەر دەسەڵاتێکی بەرچاوی خاوەن بەرژەوەندیی لە لوبنان، هەوڵی یەکلاکردنەوەی قەیرانی سیاسی 18 مانگەی ئەو وڵاتـەی دا، بەڵام لەبەرئەوەی هەر یەکەیان لایەنگری یەکێك لە گروپە سیاسییەکانی گۆڕەپانی موزایکی سیاسەتی لوبنان بوون، لەهەنگاوەکانیان سەرنەکەوتن. سەرکەوتنی نێوەندگیری قەتەر و پاراستنی بێلایەنییەکەی، لە قەناعەتپێکردنی حزبەکانی شیعە و سوننە، مەسیحی و دروزی، بۆ قبوڵکردنی پێگەی حزبوڵڵا بوو لە گفتوگۆکەدا. لە نێوەندگیریی ئەو مشتومڕە ماوەدرێژە و دوای گەیشتن بە رێککەوتن، پێگەی قەتەر باشبوو.

3-7-2. ئیسرائیل–حەماس

قەتەر یەکسەر دوای رۆڵـی 2008ی لە لوبنان، هەوڵیدا بە هەڵکشانی پەیوەندی باشی نێوان ئیسرائیل و حەماس، بە کەشی گرژی و ئاڵۆزی ناوچەکە رابگات. بە گوێرەی وتەی شێخ حەمەد، قەتەر بیری لە هاوکاریکردنی ئیسرائیل، بۆ قسەکردن لەگەڵ هەر وڵاتێکی عەرەبی و رێکخراوەکان، لەوانە حەماس کردبۆوە.

3-7-3. سودان

قەتەر لە 2008، بە هەوڵی وەزیـری دەرەوەی ئەوکات، ئەحمەد بن عەبدوڵڵا ئەلمەحمود، چووەناو مشتومڕ و قەیرانی سودانەوە و رابەریکردنی هەنگاوی

تازەی ئاشتی دارفۆری گرتەئەستۆ. بە درێژایی ئەو ساڵە و پێش دروستبوونی پەیوەندی قوڵ لەگەڵ حزبەکانی سـودان، کە گرفتاری ئەو گەنگەشەیە بوون، وەزیری دەرەوەی قەتەر چاوی بە بەرپرسە فەرمییەکانی وڵاتانی ئەمریکا، فەرەنسا، لیبیا، وەزیـری دەرەوەی چین، ڕێکخراوی نەتەوەکان، یەکێتی عەرەب و کۆبوونەوەی سەرانی عـەرەب کـەوت، تازانیاری پێویست لەبارەی ئەو گرفتارییە کۆبکاتەوە. هەروەها ئەلمەحمود بۆ ئاشکراکردنی راستییەکان، سەردانی خەرتوم و ناوچەی دارفۆر و هاوسێکانی سودان، جیبۆتی و چادی کرد، کە بەجۆرێك لەنێوەندگیریکردنی پێشتر ڕۆڵیان هەبووە و جێگەی پەنابەرانی دارفۆریان کردبۆوە.

سـەرەڕای کۆکردنەوەی زانیاری، ئەو سەردانانە کاریگەری زۆر گرنگی لە دەستەبەرکردنی متمانە بۆ قەتەر، لە نێوان لایەنە گرفتارەکاندا هەبوو. هەروەها ئـەو سـەردانـانـە نیازباشی قـەتـەری بۆ گروپەکانی جوداییخوازەکانی دارفۆریش نیشاندا. دارفۆرییەکان لە دەستتێوەردانی دەوڵەتە عەرەبیەکانی تر لە بابەتەکانیان دودڵبوون، چونکە لە نێوەندگیرییەکانی پێشتر، یان دواتری میسر و سعودیە بێزاربوون و زۆرجار پێیانوابوو، هەنگاوی نێوەندگیریکارانەی ئەو دوو وڵاتە لە قازانجی خەرتوم دەبێت. هەرچۆنێك بێت، ژمارەیەك گفتوگۆی دورودرێژ و زۆرجار ئەستەم لەڕابردو ئەنجامدرابوو، کە دوای هەرکامیان راگەیەنراوێکی گرنگ رادەگەیەندرێت،

کە هەموویان بێ بەهاو ئەنجام بوون. بە پێی وتەی بەرپرسانی فەرمی سودان و دارفۆری گرفتاری گفتوگۆ، چاوپێداخشاندنەوەی هەنگاوی ناوبژیکارانەی قەتەر لەبارەی ئەو گەنگەشەیە بە بەراورد بەتەواوی هەنگاوەکان جیاوازبوو، کە لەڕابردو بە ئامانجی نێوەندگیری لە سودان ئەنجامدرابوو. هەوڵ و هەنگاوەکانی ئەلمەحمود لە کۆکردنەوە و بەدەستهێنانی زانیاری لاوەکی و قوڵی ئەو پێگەیە، لە جۆری خۆی دەگمەن بوو، پێشتر، تەنیا ئاژانسەکانی بەهاناگەیشتن و مرۆڤدۆستانەی نێودەوڵەتی پەیوەست بەکاروباری پەنابەران ئەنجامیاندابوو. شارەزایانی ئەو بوارە باوەڕیانوابوو هیچکام لە وڵاتانی نێوەندگیریکار، شێوازی بەو ئاستە لێبڕاوانەیان بۆ کۆکردنەوەی زانیاری لەبارەی پەنابەران و تێگەیشتن لە کێشەکانیان سودی وەرنەگرتبوو، نیازباشی هیچکامێکیان هێندەی قەتەرییەکان، بۆ لایەنەکانی گرفتار نەسەلمێنرابوو.

ئاکامی ئەو هەوڵانە، گفتوگۆ ئەنجامدراوەکان لە دەوحە لە نێوان حکومەتی سودان و گەورەترین گروپی نەیاری دارفۆر، بزوتنەوەی داد و یەکسانی بوو، لە شوباتی 2009 دەستیپێکرد و ئەنجامەکەی واژۆی لێکتێگەیشتننامەیەك بوو، کە هەردوولا بەڵێنی دڵنیایی، نیازباشییان دابوو، کیشەکانی دارفۆر دامرکیننەوە و چارەسەریبکەن. هەردوولا رێککەوتن کە دەوحەیان وەك شوێنی سازدانی گفتوگۆکانی نێوان هەردوولا دیاریکردوە

و وتوێژەکانیان لەژێر چاودێری ئەمیر و حکومەتی قەتەر، ئەنجامبدەن.

هەڵبەتە گفتوگۆ ئەنجامدراوەکان زۆر ئەستەم و ئاڵۆزبوون، چەندینجار لەبەر روداوی ناخۆش وەستاون و جاروبارەش زۆر خراپ بووە و بەهۆی سەرکێشی قوڵ و ناکۆکی نێوان گروپە نەیارەکانی دارفۆر، بە بارودۆخێکی زۆر گرژ کۆتاییهاتوە. لەگەڵ ئەوەشدا، نێوەندگیریکارانی قەتەر هەوڵیاندەدا بە ئارامی و راشکاوانەی خۆیان لەسەر درێژەدان بە رەوتی گفتوگۆ و نیشاندانی چاکە و بەخشندەیی خۆیان، میوانداری نوێنەرانی هەردوولا، بە تایبەت گروپە نەیارەکانی سودان لە ئوتێلە راقییەکانی دەوحە بۆ چەندین مانگ تاکۆتایی هاتنی گفتوگۆ، هەردوولا بخەنە ژێر کاریگەرییەوە. هاوتا بەو رێککەوتنە، داهاتوی گفتوگۆکان و بابەتی دارفۆر سەقامگیر بووە دۆخەکە هاوسەنگ و هاوتایە.

4-7-3. یەمەن

شۆڕشی حوسییەکان لە 2004 و لە لایەن حسێن ئەلحوسی، مەزهەب ئەلزەیدی، بە 3000 تا 4000 خوێندکار دەستیپێکرد. خوازیاری زیندوکردنەوەی ماهیەت و روحی حەقیقی ئیسلامی زەیدی بوون. لە گەرمەی شەڕە خوێناویەکاندا، حسێن ئەلحوسی لە دەی ئەیلولی 2004 کوژرا، بەڵام راپەڕینەکە بەردەوام و سەریکێشایە کۆمەڵێك راپەڕین و پێکدادانەوە، کە لە ئازاری 2005

تا حوزەیرانی 2007 درێژەیکێشا. لە پێکدادانەکانی قۆناغی چــوارەم، ئەمیر حەمەد سەردانی سەنعای کرد و بە فەرمی ئـارەزوی خۆی بۆ نێوەندگیریکردنی حکومەت و حوسییەکان راگەیاند. ئەمیر حەمەد رایگەیاند، "گەر هەردوولا رەزامەندی بۆ کۆتاییهێنان بەشەڕ نیشانبدەن، قەتەر بۆ نۆژەنکردنەوەی پارێزگای سەعدا، سەرمایەگوزاری دەکات. لە حوزەیرانی 2007، حکومەت و هێزە حوسییەکان ئاگربەستییان راگەیاند و دوای چەندین سەردانی ناوبژیوانکاری قەتەری بۆ سەنعا و سەعدا، نوینەرانی حوسی و حکومەتی یەمەن لە دوی شوباتی 2008، پەیمانی ئاشتییان لەدەوحە واژۆکـرد. رێککەوتننامەی دەوحە لەسەرەتادا وروژان و گەشبینی جێسەرنجی لەگەڵبوو، هەردوولا خێرا بەهەستیاریەوە نـاوەڕۆك و یاسا سەرەکییەکانی رێککەوتننامەکەیان جێبەجێکرد. لە کرۆکی ئەو رێککەوتننامەیەدا، نزیکەی 300 تا 500 ملیۆن دۆلار هاوکاری دارایـی قەتەر بۆ نۆژەنکردنەوە بڕیاری لێدرابوو. قەتەر رەزامەندی دەربــڕی لەسەر خزمەتکردنی رابەرانی دورخــراوەی حوسی بۆ دەوحە، بەڵام ئەو گەشبینییانە زۆری نەخایاند و شەڕی راستەقینە هەرگیز نەوەستا. حوسییەکان و هێزەکانی حکومەت کەمتر لەوەی قەتەرییەکان، یان هەرکام لە لایەنەکان پێیانوابوو، پابەندی ئاشتی و رێککەوتنەکە بوون. شەڕەکان تا مانگەکانی کۆتایی 2008 بەردەوام بوو، حکومەتی یەمەن لە هاوینی 2009،

پەلامارێکی بەربڵاوی کردە سەر ناوچە سەقامگیرەکانی حوسییەکان. لەسەرەتای ئازار، عەلی عەبدوڵڵا ساڵح، سەرۆك کۆماری ئەوکات رایگەیاند "رێککەوتننامەی دەوحە بەمانای راستەقینە مردوە". بەدرێژەکێشانی شەڕ لە 2009 و 2010، قەتەر هەوڵی نێوەندگیریی خۆی لە هاوینی 2010 دەستپێکردەوە و پاشان لە مانگی ئاب، گفتوگۆی ئاشتی بەئامادەبوونی نوێنەرانی حکومەتی یەمەن و حوسییەکان دەستیپێکردەوە. لە کۆتایی ئاب، هەردوولا بەڵێنیاندا بۆماوەیەك شەڕ بوەستێنن و رێککەوتننامەیەکی دیکە لە دەوحە واژۆ بکەن.

سەرکەوتنی رێژەیی قەتەر بە بەراورد بە نێوەندگیرییەکانی دیکەی ئەو وڵاتە، بە ئەگەرێکی زۆرەوە پەیوەندی بەهۆی ترەوە هەبوو، دەستی لە بابەتەکانی خراوەڕو لە یەمەن وەردەدا و ئامادەیی تۆخ و ناسراوی سعودیەبوو لەو کێشەیەدا، کە زۆربەری کات لەپشت پەردە و هەندێکجاریش بە ئاشکرا کاریدەکرد. سعودیە بەهۆی بوونی سنوری هاوبەشی دورودرێژ و شایانی دزەکردنە ناو یەمەن و پەیوەندی ئایدیۆلۆژیی، حزب، مێژوی زۆر فراوان لەگەڵ یەمەن، ترس و خۆفێکی زۆری لە پشێوی حوسییەکاندا هەبوو، چەندینجار پەلاماری خوێناوی دژی حوسییەکان لە خاکی یەمەن ئەنجامداوە. بەمەش، ناڕەزایەتی سعودیە لەنێوەندگیریی قەتەر ئاسایی بوو. بە مەبەستی دڵنیابوون لە شکانی حوسییەکان و کاردانەوە بە هەنگاوی دەسەڵاتی نەرمی قەتەر، ریاز پارەیەکی زۆری

بۆ سوپای یەمەن و هۆزەکانی هاوپەیمانی هەڵڕشت. هەمانکات، میدیاکانی سعودییە نێوەندگیری قەتەری لە یەمەن، بە ڕێنمایی ئێرانیەکان نیشانداو بە رزگاربوونی حوسییەکانی لە شکانی بەم لێکنزیکییەی ئەوانی زانی. لە ئابی 2010، هاوکاتی هەنگاوی نوێی قەتەر لەنێوەندگیری هەردوولا لە یەمەن، سعودیە بڕی ملیارێك دۆلاری لەو وڵاتە پڕشەڕوشۆڕە سەرمایەگوزاری کرد و رۆژێك پێش راگەیاندنی سازدانەوەی قۆناغێکی نوێی گفتوگۆ لە 2010 لە دەوحەی قەتەر، سعودیە داوای لە عەلی عەبدوڵڵا ساڵح کرد بەندێکی نوێ بۆ رێککەوتننامەکە زیادبکرێت، تا بەو پێیە سعودییە بتوانێت هەر رێککەوتننامەیەکی ئەنجامدراو لەگەڵ حوسییەکان ڤیتۆ بکات. هەرچۆنێك بێت، دەستتێوەردانی سعودییەکان وایکرد هەوڵەکانی نێوەندگیری قەتەر هاوشێوەی لوبنان و دارفۆر جێگەی رەزامەندی نەبێت.

5-7-3. تاڵیبان

یەکێك لە ئاڵۆزترین ریسکە سیاسییەکانی قەتەر، نێوەندگیری تاڵیبان و حکومەتی ئەفغانستانە. قەتەر، کە تاڵیبان پەیکەری کۆنی بودای شکاند، نوێنەرێکی ناردە ئەفغانستان تا رێ لەو کارە بگرێت. پاشان هەوڵیدا کەناڵێکی دڵنیا لەنێوان تاڵیبان و وڵاتانی خۆرئاوا، بە تایبەت ئەمریکادا هەبێت. دامەزراندنی نوسینگەی سیاسی تاڵیبان لەو چوارچێوەیەدایە. ئەو هەنگاوانەی

قەتەر تەبای ئامانجەکانی ئۆبامایە، چونکە رزگاربوون لەشەڕی ئەفغانستان، گرنگی بۆ ئەمریکا زۆرە. حکومەتی ئۆباما بۆ دەستپێکردنەوەی گفتوگۆ لەگەڵ تاڵیبان، سیاسەتێکی زۆر نەرمی پەیڕەوکردوە و بڕیارە پێشنیازی تاڵیبان لە سەربنەمای ئازادکردنی دیلەکانی ئەو گروپە لە گوانتانامۆ، لە بەرامبەر ئازادکردنی سەربازێکی ئەمریکی رەزامەندی دەربڕێت. بەرپرسانی ئەمریکی هیوادارن بە پێداچونەوەی سیاسەتەکانیان لە سەربنەمای ئاڵوگۆڕی دیلەکان، رێگە بۆ دەستپێکردنەوەی گفتوگۆی ئاشتی لەگەڵ میلیشیاکان تەخت بکەن. بە گوێرەی ئەو گەلاڵەیە کۆشکی سپی پێشنیازدەکات، هەر پێنج دیلەکەی تاڵیبان لەگرتوخانەی گوانتانامۆوە بۆ قەتەر بگوازنەوە، کە تاڵیبان رەزامەندی لەسەر ئازادکردنی سەربازێکی ئەمریکی دەربڕێت. بێگومان ئاڵوگۆڕی دیلەکان و سازدانی گفتوگۆ لەنێوان تاڵیبان و ئەمریکا لە قەتەر، دەتوانێت کاریگەری زۆری لە هاتنەئارای قەتەردا هەبێت.

سەرەڕای بابەتەکانی سەرەوە، قەتەر لە گەنگەشەکاندا کەمتر ناسراوە و بە پلەی جیاوازی سەرکەوتن، نێوەندگیری کردوە، لەوانە: کێشەی مەراکیش و پۆلیساریۆ لەسەر بیابانی خۆرئاوا و کێشەی باڵەکانی فەلەستین، فەتح و حەماس.

لەڕاستیدا هەنگاوی نێوەندگیرییانە کۆڵەکەیەکی ناوەندی سیاسەتی دەرەوەی قەتەرە تا بەو میتۆدە، قەتەر خۆی وەك بانگەشەکارێکی ئاشتی لەگۆڕەپانی

نێودەوڵەتی بناسێنێت. نێوەندگیری هاوکاری قەتەر دەکات وێنای خۆی وەك وڵاتێکی ناوبژیکار، کە بەدوای ئاشتی و سەقامگیریی لە جیهان و داکۆکیکاری مافەکانی مرۆڤ بخاتەڕو، بەڵام دەستەبەرکردنی متمانە، شکۆ و بەرچاوکەوتنی تاکە ئامانجی قەتەر لە ئەنجامدانی ئەو نێوەندگیرییانە نییە. ئامانجێکی دیکەی قەتەر، ململانێی نەیارەکانیەتی. قەتەر هەوڵدەدات بە نێوەندگیریی، دەسەڵات و بەرژەوەندیەکانی خۆی لە وڵاتان و ناوچە جیاجیاکان زیادبکات، کە پێشتر کەوتبوونە ژێرکاریگەری ڕکابەرانی ئێستای قەتەرەوە. بۆ نمونە، هەوڵەکانی قەتەر لە نێوەندگیری گەنگەشەی حوسییەکان بەو هۆیەبوو، کە بە ئەنجامدانی هەنگاوی مرۆڤدۆستانە، لەڕاستیدا تواناو کاریگەری سعودیە لە یەمەن کەمبکاتەوە. لە سودان بە سەرنجدان بە هێرش و پەلاماری بەردەوام و پەیوەندییە نزیکەکانی لەگەڵ میسر، قەتەر بەو هەنگاوانەی، چانسی کڕینی زەوی کشتوکاڵی بەدەستهێناوە و بەوهۆیەوە ئاسایشی خۆراکی دابیندەکات. لە لوبنانیش باشی و دەستکەوتی دەرکەوتنی وەك بانگەشەکاری ئاشتی و نێوەندگیری، بۆ فراوانکردنی دەسەڵاتی بووە لەو وڵاتە.

3-8. یارمەتییە داراییەکان

یارمەتییە داراییەکانی دەوحــە، بۆ ئاسانکاری دیبلۆماسیی نیچەیی قەتەریش سودی لێوەرگیراوە. نمونەی جیاجیا بۆ ڕەخساندنی یارمەتییە دارییەکان

هەیە. بۆ نموونە دوای لافاوی کاترینا لەوڵاتە یەکگرتوەکان، ئەمیری قەتەر 100 ملیۆن دۆلاری پێشکەش بە قوربانیانی ئەو کارەساتە سروشتییە کرد. هەروەها شێخ حەمەد دوای ئابڵوقەی ئیسرائیل لەسەر غەزە، یارمەتی جێگە سەرنجی پێشکەش بە خەڵکی غەزە کرد، رێکخراوە ناحکومییەکانی قەتەریش رۆڵی گرنگیان گرتەئەستۆ. لە نموونەیەکی دیکەدا، دەوترێت قەتەر بۆ نۆژەنکردنەوەی بەشەکانی شیعەنشینی لوبنان ملیۆنان دۆلاری تەرخانکرد، کە لە شەڕی ئەو وڵاتە لەگەڵ ئیسرائیل لە 2006 کاولبووە (بەتایبەت بنت جیل). قەتەر 460 ملیۆن دۆلاری، هاوکاری قوربانیانی هەنگاوی پەرستاری بولگاریا کرد، لە لیبیا.

ئەمیری قەتەر وەك یەکەمین سەرۆکی دەوڵەتێکی عەرەبی لە 2012 سەردانی غەزە، ناوچەی ژێردەسەڵاتی حەماسی کرد. ئەو سەردانە بەرنامەی سەرمایەگوزاری و بوژانەوەی هیوای سازان لەنێوان حەماس و ناوچەی ئۆتۆنۆمی فەلەستینی بوو. قەتەر توانی خۆی وەك هاوڕێی هاووڵاتییانی عەرەب، بە تایبەت بە سەرنجدان بە روبەڕوبوونەوە بەردەوامەکان لەگەڵ ئیسرائیل بناسێنێت.

سەرەڕای، چوارچێوەی دەستتێوەردانەکانی مرۆڤدۆستانەو یارمەتییە دەرەکییەکانی قەتەر لەکۆتایی 2012، تەنیا چەند هەفتەیەک دوای سەردانەکەی ئەمیر ئاشکرابوو. ئەو وەرچەرخانە، کاریگەری

قەتەری لەو ناوچانەی ئامادەبوونێکی کاتی و نەك درێژماوەی نمایشکرد. لە مالی، مانگی سوری قەتەری بەمدواییانە لە پشتگیریکردنی پەنابەران و هاوکاری لەدەستتێوەردانی مرۆڤدۆستانە کارا بووە، بێجگەلەوە دەوترێت ئیسلامییەکان لە باکور ئەو دەستتێوەردانانەیان قبوڵنەبوو، کە دژایەتی رەفتاری مانگی سوری نێودەوڵەتی دەکەن. بەهەمانجۆر سەرۆکی خاچی سوری مالی لە ئابی 2012 رایگەیاندبوو، دەستگەیشتن بەو دانیشتوانانە ئەستەمبووە، بەڵام سەرەڕای دەستتێوەردانەکانی مانگی سور، ئەو کارە ئەنجامدراوە. پەسندکردنی قەتەر لەلایەن گروپە ئیسلامییەکان، نەك تەنیا سەرچاوەی لە موسڵمانبوونی گرتوە، بەڵکو لەوانەیە بەهۆی سەقامگیری رێکخراوە خێرخوازییەکان بۆ نمونە لە مالی، بۆ بەدەستهێنانی متمانەبێت. لەگەڵ ئەوەشدا، یارمەتییە مرۆییەکانی قەتەر بۆ مالی، هۆکاری سەرهەڵدانی دەنگۆگەلێك بوو بەسەرکردایەتیکردنی جەزائیر، کە بە پێی راپۆرتەکان، پشتگیری قەتەر لە زۆربەی شۆڕشەکانی بەهاری عەرەبی دڵناخۆش و ناڕازی بووە. لەسەر ئەو بنچینەیە، قەتەر بە سودوەرگرتن لە ئەرکی مرۆڤدۆستانە، بەدوای بیانویەکەوە بووە بۆ ناردنی چەك بۆ گروپە چەکدارەکان لە باکوری مالی و هەربۆیە مانگی سوری قەتەر ناچاربوو ئەو تۆمەتانە لە حوزەیرانی 2012، رەتبکاتەوە.

3-9. دیبلۆماسیەتی میدیایی

ئیستاکە رایگشتی، سنورە نەتەوەییەکانی تێپەڕاندوە و بە نێودەوڵەتی بووە. ئەمڕۆ رایگشتی گەیشتوەتە ئەو گونجان و واتایە، کە وەك کارەکتەر، یان هێزی سیاسی هاتۆتەئاراوە. دیاردەی رایگشتی لەستراکتۆری کۆمەڵگەدا، وەك کارێکی کۆمەڵایەتی، کۆمەڵی و گشتی، نیشانەی داوەری کۆمەڵگە، یان میللەتە و لەبارەی بابەتەکانی رۆژەوە فۆرمدەگرێت. ئەو دیاردەیە لەڕێگەی پەیوەندی بەرامبەر و دولایەنە، وەك سەرچاوەی توانایی بە جەختکردنەوە لە پەیوەندی هاوبەشی نێوان تاکەکانی کۆمەڵگە، سەرچاوەگرتو لەداوەرییە بەرجەستەبووەکان، لەکۆمەڵگە ئۆرگانیزەکراوە، کاریگەری بەسەر کارامەیی سیستمی کۆمەڵگەوە دەبێت و سەردەکێشێتە پەرەپێدان و گەشەی ئەندێشەکانی کەلتوری، کۆمەڵایەتی و سیاسی کۆمەڵگەوە، بۆ بەهێزکردنی ئاشتی و کەڵکوەرگرتنیەتی لە سەرچاوەی جیاجیا. میدیا و تۆڕە کۆمەڵایەتییە ناڕاستەقینەکان، ئامرازێکی کاریگەرن بەسەر رایگشتییەوە. لە ئێستادا، تۆڕە سەتەلایتەکانی: BBC، CNN و ئەلجەزیرە، وەك کارەکتەرانی ناحکومی لەگۆڕەپانی دیبلۆماسی و سیاسەتی نێودەوڵەتیدا هاتونەتەئاراوە. ئەو تۆڕانە بە کۆنترۆڵکردنی رایگشتی نێودەوڵەتی و مەبەستدارکردنی بۆ بەرژەوەندی خۆی و زۆربەی کاتەکان وڵاتانی میواندار کاردەکەن. قەتەر سەرەتا بەئامانجی کاریگەری بەسەر رایگشتی عەرەبەوە لە 1996، تۆڕی ئەلجەزیرەی دامەزراند. بە هاتنەئارای

ئەلجەزیرە بەناونیشانی میدیایەکی ئـازادی عەرەبی، قەتەر وەك ئامڕازێکی سیاسی بۆ بەرەوپێشبردنی ئامانجەکانی و هاتنەکایەی وەك براندی هەواڵی لە سیستمی نێودەوڵەتیدا، سودیوەرگرت.

سەقامگیریی تۆڕی ئەلجەزیرە 1996، هۆکارێکی زۆر گرنگی رەوتی زیادکردنی دەسەڵاتی قەتەر بووە. ئەلجەزیرە یەکەمین تـۆڕی هەواڵی 24 کاتژمێری عەرەبییە لەجیهاندا، کە بەشێوەیەکی تایبەتی دوای رومالّکردنی هەواڵی تایبەت بە رووداوەکانی راپەڕینی دووەمـی فەلەستین لە 2000 و پەخشی یەکەمین پەیامی ڤیدیۆیی ئوسامە بنلادن دوای پەلامارەکەی 11ی سیپتەمبەری 2001، زەقتر بـۆوە. کارامەیی ئەو تۆڕە لەبەرامبەر تیرۆریستە بنەڕەتخوازە ئیسلامییەکان، شەڕ لە ئەفغانستان (2001) و عێراق (2003)، ئەو تۆڕەی زیاتر بەناوبانگ کرد. ساڵی 2006 تۆڕی ئەلجەزیرە وەشاندنی ئینگلیزی خۆی بۆ هاتنەئارای پەیوەندییەکانی بە بینەرانی جیهانی خستەگەڕ و بە یەکەمین تۆڕی عەرەبی، بووە رکابەری راستەوخۆی میدیاکانی خۆرئاوای وەك CNN و BBC. هەروەها ئەلجەزیرە گۆڕەپانێکە بۆ قەتەر تا خۆی وەك رکابەر و شەڕکەری سعودیە وێنابکات. دوای ئەوەی ئەلعەرەبیەی کەناڵی سعودیە لە 2003 کەوتەکار، رکابەری ئەلجەزیرە و رەخنەی بەرامبەر لە پارێزەرانی هـەردوولا، بۆ تایبەتمەندی باوی شرۆڤەکردنەکان لە تێڕوانینی عـەرەب گـۆڕا. سـەرەڕای، ئەلجەزیرە زیاتر

قوڵبوونەوەی خۆی بۆ سێ روی ئیسلامی، عەرەبی، ئازادیخوازی دانـاوە و بەپێچەوانەی تەلەفزیۆنەکانی حکومەتی جیهانی عەرەب، کە کاتی خۆیان بۆ بانگەشەی میدیایی رابەران خەرجدەکەن، تۆڕی ئەلجەزیرە مامەڵەی دینامیکی لەگەڵ سیاسەتکارانی ناوچەکە دەخاتەڕو، کە بریتییە لەرەخنەگرتنی راستەقینە لەهەنگاو و هەڵوێستیان. گەرچی بڕیاری تۆڕی ئەلجەزیرە پەلیکێشایە داخستنی نوسینگەکانی لە هەندێك وڵاتی عەرەبی، سەرەنجام توانی تێڕوانینی بەشی بەرچاو لە بینەرانی عەرەب رام بکات و بووە نمونەیەك لە دیبلۆماسیەتی گشتی. گێڕانەوەی چیرۆکی سەرکەوتنی ئەلجەزیرە بێ لەبەرچاوگرتنی پارێزەرانی شیاو نییە. لەڕاستیدا، ئەلجەزیرە کاری پێویست بۆ هێنانەدی و ئۆرگانیزەکردنی براندی نەتەوەیی قەتەرو ژیاری سیاسەتی دەرەوەی دەکات. بەڕێوەبردنی دارایی تۆڕی ئەلجەزیرە توند بە حکومەتی قەتەرەوە گرێدراوە و ئەو وڵاتە گرنگترین پارێزەری دارایی ئەو تۆڕەیە. بیرهێنانەوەی ئەو خاڵەش زۆرگرنگە، کە سەرمایەگوزاری تۆڕی ئەلجەزیرە یەکێك لەگرنگترین دەوڵەتەکانی دژی ئـازادی دەربڕینە، کە ئەو کارە کاریگەری بەسەر بێلایەنی و سەربەخۆیی ئەو تۆڕەوە دەبێت. ئەو بابەتەش سەرنجڕاکێشە، کە تۆڕی ئەلجەزیرە راپۆرتەهەواڵ و کاری ناوخۆی قەتەر، یان بنەماڵەی ئالی دووەم، راناگەیەنێت.

لەوانەیە بەهۆی فشاری سعودیەوەبێت، کە

حکومەتی قەتەر پشتگیریەکی زۆری دارایی ئەلجەزیرە دەکـات و نزیکەی 60%ی بـازاڕی ریکلامی کەنداوی بەدەستەوەیە و تەوژمی پێویستی بۆ بایکۆتکردنی ئەلجەزیرە لەڕێگەی ریکلامەوە هەیە. کوەیت و بەحرەینیش هەلومەرجی هاوشێوەی بایکۆتی سعودیەیان هەیە. ئەگەرچی داهات و قازانجی تۆڕی ئەلجەزیرە لەڕێگەی ریکلام، لەنێوان 2003 تا 2004 دوو هێندە بوو، سەرەڕای، نەیتوانی بودجەکانی رو لە زیادبوونی ئەو تۆڕە قەرەبووبکاتەوە. جگەلەمە، تۆڕی ئەلجەزیرە سەرنجێکی کەمی لەسەر بانگەشەیە، بەشێوەیەك کە بڕ و ئەندازەی بانگەشە لەو تۆڕەدا تاڕادەیەك کەم و سنوردارە. کاتی ماماوەندی بانگەشە لە تۆڕی ئەلجەزیرە، نزیکەی 40 تا 45 خولەکە لە رۆژێکدایە، کە بە بەراورد بە تۆڕی CNN، تاڕادەیەك 300 خولەك رۆژانە بانگەشەی هەیە، بڕێکی کەمە. هەروەها تۆڕی ئەلجەزیرە بەرنامە و وێنای وردی داهات و خەرجییەکانی ناخاتەڕو، بەڵام بودجەی چالاکی ساڵانەی نزیکەی 40 ملیۆن دۆلارە. بێجگەلەوە، پێدەچێت رەخنەی توند لە ئەمیر و دەوڵەتی قەتەر لەڕاپۆرتەکانی تۆڕی ئەلجەزیرە جێگەی نەبێتەوە. نمونەیەك لەسیاسەتە ناوخۆییەکانی قەتەر، بڕیاری ئەو وڵاتەیە بۆ دواخستنی هەڵبژاردنی ئەنجومەنی راوێـژکـاری (ئەنجومەنی شورا) بوو، کە تۆڕی ئەلجەزیرە نادیدەیگرت. کەوایە خۆدزینەوەی تۆڕی ئەلجەزیرە لە روماڵکردنی بابەتە هەواڵییەکانی قەتەر، بە تایبەت بابەتەکانی ناوخۆی

نەخوازراو، وادەکات نەتوانرێت ئەلجەزیرە وەك تۆڕی هەواڵی (سەربەخۆ) بخەیتەڕو. لەلایەکەی دیکەوە، تۆڕی سەتەلایتی ئەلجەزیرە، بەردەوام سەربەخۆبوونی ئەو تۆڕە رادەگەیەنێت و دڵنیاییدەدات. بە پێی ئەنجامەکانی چاوپێکەوتنی ئەدمۆند غەریب لەگەڵ ئەندامانی تۆڕی ئەلجەزیرە (حکومەتی قەتەر تائێستا بۆ شەڕەکانی خۆی سودی لە ئەلجەزیرە وەرنەگرتوە، ئەگەرچی دەیتوانی ئەو کارە بکات و کەسانی بەتوانا لە قەتەر تائێستا هیچ کارێك، یان ناوەڕۆکی هەواڵی پەخشکراویان لەتۆڕی ئەلجەزیرە نەبووە). هەروەها سو فیلیپس، سەرۆکی بەشی ئینگلیزی تۆڕی ئەلجەزیرە، بەشێوەیەکی ئاشکرا رایدەگەیەنێت، کە پەخشەکانیان سەربەخۆیە و هیچ کەسایەتییەك لە دەوڵەتی قەتەر، یان تەنانەت ئەمیری قەتەر، دەستی لەکاری ئەو تۆڕە وەرنـەداوە. رەفتاری تۆڕی ئەلجەزیرە و بانگەشەی سەربەخۆبوونی، ئەو حەقیقەتە بەرجەستەتر دەکـات، کە ئاشکراکردنی سیاسەتەکانی ئەلجەزیرە لەلایەن قەتەرەوە، ئاسایشی کارمەندانی دەخاتە مەترسییەوە.

خاڵێکی دیکە کە بەڕونی سەربەخۆنەبوونی ئەو تۆڕە نیشاندەدات، هەوڵنەدانیەتی بۆ بەرهەمهێنانی سامان. بەدواداچوون و پێداگری بازرگانی تۆڕی ئەلجەزیرە بۆ ئەو تۆڕە و بۆ قەتەر گرنگ نییە. کاتێك دەنگۆیەك بڵاوبۆوە لەسەر بنەمای حکومەتی قەتەر بەهۆی فشاری رولەزیادبوونی وڵاتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا و بایکۆتی

بانگەشەکانی وڵاتانی عـەرەب، تـۆڕی ئەلجەزیرە لە 2005 دەفرۆشێت. هەرچەند هیچ زانیاریەکی ڕاست لەبارەی بودجەی چالاکییەکانی ئەو تۆڕە لەبەردەست نییە، مەزەندەدەکرێت بودجەی تۆڕی ئەلجەزیرە لە 2004، نزیکەی 120 ملیۆن دۆلار بووبێت، کە دەوڵەتی قەتەر بڕی 40 تا 50 ملیۆن دۆلار، هاوکاری ئەو تۆڕەی کردوە. پێویستە بۆ دڵنیابوون ئاماژە بەو خاڵە بکرێت، کە جێکردنەوە و میوانداری تۆڕی سەتەلایتی ئەلجەزیرە، قورساییەکی ئابوری گەورەیە و بۆ وڵاتی خانەخوێ بە پڕۆژەیەکی بێبەرهەمی ئابوری دادەنـرێـت، کە قازانجی نییە. هەرچۆنێکبێت، بڕیاری حکومەتی قەتەر بۆ فرۆشتنی تۆڕی ئەلجەزیرە، بڕیارێکی ناواقعییە. وەبەرهێنانێکە بەهای ئەوتۆی نییە. تێگەیشتن لەوکارە ئاسانە، چونکە ئەلجەزیرە دامەزراوەیەکی بازرگانی نییە تا بۆ مشتەرییە ریکلامییەکانی و قەتەر، سەرچاوەی داهات بێت. سەرنجڕاکێشەرتر ئەوەیە، کە لەبەرئەوەی بانگەشەکارەکان ئارەزوی کڕینی فەزای ریکلامییان لە تۆڕی ئەلجەزیرە نییە، سعودیە فشارێکی زۆردەکات. بە قبوڵکردنی ئەو حەقیقەتەی، کە تۆڕی ئەلجەزیرە 300 تا 500 ملیۆن بینەری هەیە، لەوانەیە ئەو شرۆڤەیە بەهای نەبێت. هیچ زەبەلاحێکی میدیایی دیکە ناتوانێت لەناوچەکە ژمارەی بینەری وەهای هەبێت. لە بەرامبەردا، لەڕوانگەی پیشەی بانگەشەییەوە، پێویستە تۆڕی ئەلجەزیرە سەرنجڕاکێشەرترین و پڕ سودترین میدیا

بێت بۆ بانگەشە. بە تەماشاکردنی ڕۆژانەی ئەلجەزیرە بە ئاسانی دەتوانی تێبگەی، کە کاتی بانگەشە لە بەرنامەکانی ئەو تۆڕە نزیکەی لەخوارەوەیە، جگەلەوەی، زۆربــەی بانگەشەکان لەتۆڕی ئەلجەزیرە لەلایەن پێکهاتەی ئابوری شارەزا لە قەتەر وەك بانکی نەتەوەیی قەتەر، کۆمپانیای گازی قەتەر، کۆمپانیای نەوتی قەتەر، فڕۆکەخانەی قەتەر، کۆمپانیای بۆدرەی کیمیایی قەتەر، کۆمپانیای پترۆکیمیایی قەتەر داگیردەکرێت. ناوی ئەو پێکهاتە ئابوریانەیە لەسەر پێگەی نمایش و بانگەشەی بازرگانی لە تۆڕی ئەلجەزیرە لە 2006 تا 2011. لەناو نمایشەکانی ئەو بانگەشەیە، هەندێك پێکهاتەی ئابوری فرەنەتەوەیی (وەك: کۆمپانیای تۆیۆتا و فڕۆکەوانی تورکیا)، یان ئاژانسەکانی گەشتیاری حکومەت (وەك: هند، تایلاند، قوبرس و تورکیا)ش، لەتۆڕی ئەلجەزیرە بۆ ماوەی دیاریکراو بانگەشەیان هەبووە. لە ئەنجامدا، وەك ڕۆژ ڕونە، زۆربەی دامەزراوەکانی ئابوری کۆمپانیای قەتەرین، کە بانگەشەیان لەو تۆڕەدا کردوە. سەرنجڕاکێشەرتر لەوە، ناوی ئەو کۆمپانیایانە، هەمیشە ناوی قەتەرییان لەگەڵە.

ئەگەرچی ئەلجەزیرە بناغەی نەریتی خستنەڕوی ڕاپۆرتە لێکۆڵینەوەئاساکانی جیهانی عەرەبی داڕشتوە و سنوری مێزگردی گروپە عەرەبییەکانی هێنایەخوار، نەریتی باسی بابەتە قەدەغەکراوەکانی لە تەلەفزیۆن تێکشکان، کۆمەڵگەی عــەرەبــی زیاتر و باشتر لە ڕابەرەکانیان ئاگادارکردەوە، ناوەندێکی بۆ ئاڵوگۆڕی هزر

و بیروڕای عەرەبی زمانان ڕەخساند تا بتوانن ئاسانتر داوا و پرسیارەکانیان لە دەسەڵاتداران و باڵادەستانی خۆیان بکەن. سەرەڕای، ڕەخنەیان لێبگیردرێت، بە تایبەت کاتێك کاسێتە ڤیدیۆییەکانی ئەلقاعیدە، گروپە ئاژاوەگێڕەکان لە عێراق، کلیپەکانی دەسەڵاتدارانی فەرمی ئیسرائیل پەخشدەکەن و بە ئاشکرا ڕێی بە ئیسرائیل داوە هەواڵەکانی بە زمانی عیبری، ئینگلیزی یان عەرەبی پەخشبکات. بڵاوکردنەوەی وێنەکانی ئوسامە بنلادنی ڕابەری ئەلقاعیدە ئەمریکییەکانی نیگەرانکرد، کە هەڕەشەی لەئەمریکییەکان دەکرد. بە ئاماژە داوای وەستاندنی ئەلجەزیرە، یان گۆڕانکاری بوون لە ناوەڕۆکی بەرنامەکانیدا. لە ناوەڕاستی شەڕی عێراقیش، ڕوماڵکردنی هەواڵی ئەلجەزیرە تایبەت بوو بە کێشەی هاووڵاتییانی عێراقی بەهۆی دەستدرێژییەکانی ئەمریکاوە، لە هەڵبژاردنی وشەکان، لەجیاتی وشەی وڵاتە یەکگرتوەکان، لە دەستەواژەی (هێزە پەلاماردەرەکان) سودی وەرگرت و پەلاماری خۆکوژی بەناوی (چالاکی شەهیدبوون) باسیدەکرد، کە ڕوانگەی دژە ئەمریکی تۆڕی ئەلجەزیرەی نیشاندەدا. هەربۆیە، بەرپرسانی ئەمریکی ڕەخنەیان لە ڕەفتاری تۆڕی ئەلجەزیرە گرت. لە ناوەڕاستی شەڕی عیراق، پاوڵ وۆڵفۆویتز، وەزیری بەرگری وڵاتە یەکگرتوەکان، بەتوندی تۆڕی ئەلجەزیرەی تۆمەتبارکرد، کە هەواڵەکانی لە قازانجی سەدام حسێنە و ژیانی سەربازانی ئەمریکی دەخاتە مەترسییەوە. ڕەخنەگرتن لە

تۆڕی ئەلجەزیرە، لە میدیا ئەمریکییەکان تۆختربووەوە. ڕۆژنامەیەکی ئەمریکی نوسی: (ئەلجەزیرە بەتواناترین هاوپەیمانی تیرۆریستەکانە لە جیهان، تەنانەت بەتواناتر لە سەرمایەدارانی سعودیە). هەرچۆنێکبێت، ڕاستە سوپای ئەمریکا قەتەر دەپارێزێت و هاوکات تۆڕی ئەلجەزیرە، بە بەردەوامی میوانداری ڕوانگە دژە ئەمریکییەکان دەکات، لێکدژییەکی جێگەی سەرنجە.

2-9-3. پێگەی ئەلجەزیرە لە سیاسەتی دەرەوەی قەتەردا

قەتەر پیش ئەلجەزیرە هیچ ئیعتوبارێکی نەبوو. بێگومان تۆڕی ئەلجەزیرە هاوکارییەکی زۆری بە ئامانجی خستنەڕوی وێنایەکی گرنگی قەتەر بوو، نەك تەنیا لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، بەڵکو لە جیهان. بەپلەی یەکەم کاریگەری ئەلجەزیرە لەسەر ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و بابەتە نێودەوڵەتییەکان بۆ دەسەڵات و توانای نەتەوەیی قەتەر لەناوچەکەی دەدرێـتـەپـاڵ. تـوانـای سیاسی ئەلجەزیرە ملکەچێك لە وابەستەیی ناهاوکاتی قەتەرە، کە کەوتۆتە نێوان دوو دەسەڵاتی گەورەی ناوچەکە، واتە ئێران و سعودیە. لەڕاستیدا، تۆڕی ئەلجەزیرە چەکێکی نائاسایی بەرەی دەسەڵاتی دەسەڵاتی نەرمە، قەتەر وەك هەبوونی سەنگەری بەرگری لەبەرامبەر ئێران، میسر و سعودیە یان لانیکەم بۆ وەڵامدانەوەی پەلاماری میدیایی میسر و سعودیە، سـودی لێوەردەرگرێت.

قەتەر بۆ بەگژداچونەوەی هەژمونی ناوچەیی سعودیە و ئێران، وەك ئامراز و هۆكاری پاراستن، هەڵكشانی پێگەی خۆی، سود لەئەلجەزیرە وەردەگرێت. ركابەرێتی قەتەر لەگەڵ لەسەروتری سعودیە، شەڕ بۆ لەسەروتری میدیای جیهانی عەرەبی دەستنیشانكراوترو بینراوتر كرد. سعودیە هەستیكردبوو، كە دەسـەڵات و توانای بەسەر میدیای هەواڵی ناوچەكە، بەهۆی خۆشەویستی بەرەوگەشەكردنی ئەلجەزیرە لە لاوازبوونە. لەژێر ئەو فشارەدا، تۆڕی ئەلعەرەبییە لە ئازاری 2003، لەسەردەمی شەڕی عێراق دامـەزرا. بە دامەزراندنی ئەلعەرەبییە بەهۆی سعودیەوە، حكومەتی قەتەر هەستیكرد پێویستە تۆڕی ئەلجەزیرە ركابەری ئەو ركابەرە میدیاییە نوێیە بكات. بێ لێكدانەوەی شەڕی میدیایی نێوان قەتەر و سعودیە، ناتوانی لە ماهیەتی تۆڕی ئەلجەزیرە بگەیت. شرۆڤەی ناكۆكییەكانی نێوان هـەردوو وڵاتی قەتەرو سعودیە، رێگەیەكی سادەیە بۆ رونكردنەوەی رەفتاریی حكومەتی قەتەر لەوبارەیەوە، كە چۆن قەتەر وەك ئامرازی سیاسی سود لە تۆڕی سەتەلایتی ئەلجەزیرە وەردەگـرێـت. ئەمیری قەتەر هاوپەیمانبوون لەگەڵ دوژمنانی سعودیە، بە هەلومەرجێكی دڵنیا بۆ پارێزەرانی لە نەخشەكانی سعودیە دەزانێت. لەو تۆڕەدا فەزای پێویست بۆ سعودی و ناسعودییەكان رەخساوە تا تیۆر و رەخنەكانی خۆیان لەسەر خانەدانانی سعودیە دەربڕن. هەروەها قەتەر پشتگیری دەرچوونی تێكڕای

میدیاکان دەکات، تا لەو ڕێگەیەوە بتوانێت رای نەرێنی سەبارەت بە ئال سعود توندبکات. کاتێك ئەلجزیرە بۆ یەکەمجار پەخشکرا، لەڕوانگەی دژە سعودیەکان، بە گەرمی پێشوازیدەکرا. رەخنەگرتن لە سعودیە بەردەوامە و بە باشتربوونی پەیوندییەکانی قەتەر لەگەڵ سعودیە، قەوارەی رەخنەگرتنی ئەو تۆڕەی کەمکردەوە. لەگەڵ دامەزراندنی تۆڕی ئینگلیزی ئەلجەزیرە لە 2006، لەجاران زیاتر بووە جێگەی سەرنج، بە تایبەت لە ئەمریکا، کە شوێنی پەخشی ئەو تۆڕە بوو. هەرچۆنێکبێت، پڕۆژەی ئەلجەزیرە کارێکی پێویستبوو بۆ هێنانەدی و فۆڕمگرتنی براندی نەتەوەیی قەتەر و ژیانی سیاسەتی دەرەوەیەتی. ئیبراهیم شەرقیە، جێنشینی سەرۆکی ناوەندی برۆکینگزی دەوحە دەڵێت: (میدیا رێگەیەکە، هیچ ریسکێکی تێدا نییە).

10-3. دیبلۆماسیەتی گشتی

دیبلۆماسیەتی گشتی، بە دەسەڵاتە گچکە و مامناوەندەکان، رێگە بە سەرچاوەی سنوداری دەسەڵاتی رەق دەدات تا بەگیرۆدەبوون لەبابەتەکانی پەیوەند بە کۆمەڵگەی مەدەنی، لە گۆڕەپان و پانتایی دیبلۆماسیی خۆی بنوێنێت. بەوجۆرە بەڵگەدەهێنرێتەوە، کە بۆ وڵاتانی گچکە و مامناوەند، دیبلۆماسیەتی گشتی ئاڕاستەکەری دەرفەتێکە بۆ دەستەبەرکردنی توانا و فۆڕمپێدانە بە کارنامەی نێودەوڵەتی، لە رێگەیەکی

سەروتر لە چوارچێوەی سەرچاوەکانی دەسەڵاتی رەقییانە. بەشێك لە دیبلۆماسیەتی گشتی قەتەر، هەوڵە بۆ میوانداری کۆنفرانس و کۆبوونەوە نێودەوڵەتییەکان. ئەو سیاسەتە، سودی بۆ قەتەر زۆرە و وێنای قەتەر لە سیستمی نێودەوڵەتیدا بەرجەستەدەکات، کە گەشتیاری و هێڵی فرۆکەوانی قەتەریش تۆخدەکاتەوە. هەروەها بەهۆی میوانداریی زۆربەی کۆنفرانسەکان، کە لە دەوحە دەبەسترێت، قەتەر شایستەیی خۆی نیشانداوە و بناغەی پەیوەندییەکانی لەگەڵ بازرگان و نوێنەرانی پیشەیی دیکەی وڵاتانی جیهان دارِشتوە. یەکێك لە یەکەمین کۆبوونەوە گرنگەکانی ئابوری لە 1997، بە پشتگیری ئەمریکا لە دەوحە سازدراو نوێنەری ئیسرائیلیش ئامادەبوو. هەروەها قەتەر میوانداری رێکخراوی بازرگانی جیهانی لە 2001، بە ناونیشانی (رۆڵی قەتەر) بوو. دیدگای ئەو وڵاتە لە جیهانی ئیسلامی، بە سازدانی کۆبوونەوەی رێکخراوی کۆنفرانسی ئیسلامی لە دەوحە، ئازاری 2003 بەهێز بوو. لە حوزەیرانی 2005یش، شوێنی سازدانی دووەمین کۆبوونەوەی گروپی 77 لە دەوحەی قەتەر بوو. ساڵی 2007 شێخە موزا، هاوسەری ئەمیر، رایگەیاند 10 ملیۆن دۆلاری بۆ دامەزراندنی ناوەندی دیموکراسی عەرەبی تەرخانکردوە. کۆنفرانسی سازدراو لە ئازاری 2007، یەکێك لەو کۆنفرانسە جیاوازانەبوو، کە ئەو ساڵە لە دەوحە بەسترا. بەدرێژایی 2008 و 2009، نزیکەی 120 کۆنفرانس و پێشەنگای بابەتی

وەك نەوت و گاز، دارایـی، پەرەپێدانی موڵك و ماڵ لە قەتەر بەڕێوەچووە. هەروەها دەوحە میوانداری کۆمەڵێکی فراوانی لە کۆنفرانسەکانی رەوتی سەرەکی سیاسی و کەلتوری بۆ نمونە کۆبوونەوەی رێکخراوی نەتەوەکان بۆ گەیشتن بە لۆژیکی جیهانییە، تایبەتمەندی ئەو روداوە بەرچاوانە، برەودانە بە وێنای قەتەر. 2010، قەتەر میوانداری کۆبوونەوە نێودەوڵەتیەکان بوو، کە 1200 کەس بۆ باسکردنی رێگەی بەرجەستەبوونی روانگەی وڵاتانی گچکە و مامناوەند، لە رەوتی گروپی G-20، بەشدارییانکرد. سازدانی ئەو کۆبوونەوەیە، کاردانەوەی قەتەر بوو بە قبوڵنەکردنی لەلایەن ئەو گروپەوە. قەتەر بەو دەستپێشخەریەی، دەیویست رایبگەیەنێت دیبلۆماسیەتی قەتەر زیاتر لـەوەی، کە ناوچەیی بێت، جیهانییە. جگە لەبەڕێوەچونی کۆبوونەوە نێودەوڵەتییەکان، قەتەر رۆڵـی کـارای لە رێکخراوە نێودەوڵەتییەکاندا بینیوە. ئەندامیەتی نا هەمیشەیی لە ئەنجومەنی ئاسایشی رێکخراوی نەتەوەکان لە 2006–2007 و هەڵبژاردنی وەك سەرۆکی گروپی G-77لە 2004، وایکرد قەتەر هەندێك لە میتۆدە کۆنەکانی سیاسی کلێشەیی وڵاتانی گچکە بگۆڕێت. هەڵبەتە هێشتا چاوەڕێدەکرێت قەتەر، بە رادەیەکی زیاتر دەسەڵات و توانای خۆی زیادبکات. دامەزرێنەری تیۆری (توانای دەسەڵاتی نەرمی)، جۆزێف نای ئاماژەیکردوە: (قەتەر هەوڵدەدات میتۆدی سیاسی و دیبلۆماسییەکەی

بگرێتەبەر، کە لە نێوان ڕەوتی سەرەکی ناسیۆنالیستی عەرەب و دنیای خۆرئاوایە و لەو نـاوەدا سەرچاوەی دەوڵەمەندی قەتەر، لەو ڕێبازە پشتگیریدەکەن). هەروەها نوێنەری قەتەر لە ڕێکخراوی نەتەوەکان لە 2011، وەك سەرۆکی کۆمەڵەی گشتی ڕێکخراوی نەتەوەکان هەڵبژێردرا.

4. وەرچەرخانی عەرەبی، دەرفەتێك بۆ کارەکتەری کارا

ساڵی 2011، محمەد بوعەزیزی، دەستگێڕی هەژاری تونسی، بە نائومێدییەوە ئاگری لەخۆی بەرداو بەوکارە زنجیرەیەك ڕاپەڕینی سیاسی هیوابەخشی لە وڵاتانی عەرەبی داگیرساند. گەندەڵی دارایی و سیاسی تونس و کێشە ئابورییە چەند قاتەکانی، کە ریشەی بۆ قەیرانی دارایی جیهان دەگەڕێتەوە، سەریکێشایە ناڕەزاییەکانی کۆمەڵگەوە و زبری لە جێگیری ئابوری و سیاسی نەك تونس، بەڵکو زۆربەی دراوسێکانی دا. تەشەنەکردنی جوڵانەوەی دیموکراسی ئیسلامییانە لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، زیاتر لە هەر شتێك بۆ ماهیەتی جیۆپۆلۆتیکی و وەرچەرخانی تـازەی جیهانی دەگەڕێتەوە، لەگەڵ ئەوەشدا، گوایە ڕوداوە تازەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست پێشتر، لە ویژدانی ناوچەکەدا پەنهان بووە. ئێستا هەمان فاکتەر هاوکاری جوڵانەوە تـازە سەرهەڵدراوەکانی جیهانی عەرەبی ناسراو بە بێداری ئیسلامی دەکات،

کە ڕۆژگارێك لە ساڵەکانی کۆتایی سەدەی نۆزدەیەم و سەرەتای سەدەی بیستەم، یارمەتی سەرهەڵدان و کامڵبوونی ناسیۆنالیزمی عەرەبی دەدا. تەنیا لەچەند مانگێکدا دیکتاتۆرە لە مێژساڵەکانی تونس و میسر، روخـا و یەکسەر ئاگری راپەڕین بەحرەین، یەمەن، لیبیا، ئەردەن و سوریای گرتەوە. ناڕەزاییەکان لە لیبیا و یەمەن راپەڕینی چەکدارانە بوو، سەریکێشایە روخانی قەزافی و عەلی عەبدوڵا ساڵحەوە. لە سوریاش ناڕەزایی جەماوەری، توندڕەویی ئاینی و پشتیوانی تیرۆریستە فرەنەتەوەییەکانی لەگەڵ بوو، کە هێشتا بەردەوامە. وەرچەرخانی بەحرەینیش دەرەنجامی جوڵانەوەی زۆربەی شیعە لە بەرامبەر کەمینەی سوننەی باڵادەست، کە پشتیوانی هێزەکانی سوننەی قەتەر، سعودیە و ئیماراتیان هەیە. وەرچەرخان لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاست، نەك تەنیا هۆکاری نیگەرانی وڵاتانی خۆپارێزی ناوەندی کەنداو بوو، بەڵکو بەرژەوەندی خۆرئاوای روبەڕوی کێشەی جدی کـردەوە. زۆربە لە وڵاتە یەکگرتوەکان و ئیسرائیل نیگەرانی خۆیان لـەوە دەردەبـڕی، کە ئیسلامیەکان شوێنی حکومەتەکانی ئێستایان گرتۆتەوە. ئەو نیگەرانیانە بووە هۆی ئەوەی وڵاتانی خۆرئاوا و خۆپارێزی ناوەندی کەنداو، هەوڵبدەن رژێم کۆنترۆڵبکەن و فۆڕمی بگۆڕن و بەرەو حکومەتی لیبراڵ رێنماییان بکەن. قەتەر لەناو وڵاتانی ئەنجومەنی هاوکاری کەنداو لە سودوەرگرتن لە باشییەکانی راپەڕینی بەهاری

عەرەبی، باشترین پێگەیگرت. گەنجانی رابەری ئەو وڵاتە زۆر لەمەوپێش، لە سیاسەتی ناوچەکەدا، بەدوای پێگەی باشترەوە بوو. دامەزراندنی تۆڕی ئەلجەزیرە لە 1996 هەنگاوی سەرەتای بوو. سەرنوسەران و رۆژنامەنوسانی ئەو تۆڕە بیروباوەڕی سیاسی ئیسلامییان هەیە، ئیخوان موسلمین، ناسیۆنالیستەکانی عەرەبن و باسی بابەتە ئاڵۆزی وروژێنەرەکانی: گەندەڵی، نەتەوەپەرستی، نەبوونی ئازادی لە دنیای جیهانی عەرەب بۆ خەڵکی عـەرەب، دەکـەن. نێوەندگیری گرژییە سیاسییەکان، دەستکەوتی نوێی هەبووە، لەوانە: متمانەی زیاتری بە قەتەر داو نیشانیدا، قەتەر بەدوای رۆڵی ناوچەکەوەیە. بەو ئاقارەدا، وەرچەرخانی نوێی عەرەبی، دەرفەتێکی جوانی بۆ بەرجەستەکردنی ئەو وڵاتە لەگەیشتن بە رۆڵی زاڵ نمایشکرد. هەروەها هەلی رەخساو، دیدگای بۆ تورکیا، سعودیە، ئیمارات رەخساند، لەگەڵ ئەوەشدا، وێنای قەتەر بەرجەستە بوو. قەتەرییەکان هەوڵیاندا زیـاد لە ئەندازەی خۆیان دەربکەون تا لانیکەم لە زەینی بینەرانیان لەچوارچێوەی وڵاتی گچکە و لاواز بێنەدەرەوە. لە تونس، میسر، لیبیا و ئەو وڵاتە وەك پارێزەری ئاڵوگۆڕ کاریکرد، بە تایبەت لەبارەی قەیرانی لیبیا، قەتەر رۆڵی لەسەروتر و تایبەتی لە نێو وڵاتانی عەرەبیدا هەبوو. هەرچەند رۆڵی قەتەر لە یەمەن و بەحرەین لەفۆڕمی روانگەی گشتی و هاوبەشی وڵاتانی ئەندامی ئەنجومەنی هاریکاری کەنداو ئەنجامدرا، ئەو

وڵاته رۆڵی تاڕادەیەک جیاوازی بینیوه و به تایبەت که دەیەوێت لەچوارچێوەی سیاسەتی داسەپاوی سعودیه بەسەر ئەنجومەنی هاریکاری کەنداو بێتەدەر. قەتەر لەبارەی سوریاشەوە هەوڵیداوه روانگەی رادیکاڵ و جیاواز نیشانبدات، که ئامانجی گۆڕانی بنەڕەتییه لەو وڵاته. هەڵبەته ئەو سیاسەتانه بێپشتگیری و رێپێدانی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی شیاو نییه، چونکه قەتەر بەهۆی گچکه بوون و تایبەتمەندی جیۆپۆلۆتیکی، نەیدەتوانی یەکلایەنه بچێتەناو کێشەکانەوه. لەوبارەیەوە دەتوانی نزيك له جدی، ئاماژه بەسیاسەتەکانی قەتەر لەگەڵ ئەمریکا، له ناوەندی گرنگ وەربچەرخێنیت. هەر لەو پەیوەندییەدا، لمازی ئەلحەداد له کتێبی (نیوه پەنهانەکەی شۆڕشی تونس)، بێگومان باوەڕیوایه هاوکاری ئەمریکا و قەتەر له لایەنگریکردنی ئەو شۆڕشە، زۆر کاریگەربوو. بەردەوامدەبێت، که سەردانی ئەلغەنوشی بۆ قەتەر، دوای شۆڕش و بانگهێشتکردنی ئەمیری قەتەر له یەکەمین رۆژی کردەوەی ئەنجومەنی دامەزرێنەرانی تونس، گەواهی ئـەو بابەتەیە، که چۆن دەوحه به کارتی ئیسلامییەکان، دەسەڵاتی وریا لەخۆرهەڵاتی ناوەڕاست جێی خۆشکردوه. سەرەڕای تونس، هـاوکـاری قەتەر لەگەڵ خـۆرئـاوا له هـەدوو ناوەندی لیبیا و سوریا به زەقی دەرکەوتوه. هەردوو ناوەند، که ئەمریکا بـەدوای سیاسەتی گۆڕینی رژێم کەوتوه و هەوڵیداوه به بەشداریپێکردن و لەگەڵ بوونی

کارەکتەرانی هاوپەیمانی ناوچەیی عەرەبی، هەم لە سەرچاوە و توانایان لە جیهانی عەرەب سودوەربگرێت و هەم رەوایەتی هەرجۆرە هەنگاوێك دژی ئەو وڵاتانە بە تایبەت لە گۆڕەپانی سەربازی زیادبکات. جوڵان لە سێبەری ئەمریکا، داهێنانێکی بەئاگایانە، بەڵام تاکە هۆکاری دەستکەوتەکانی قەتەر لە قەڵەمڕەوی سیاسەتی دەرەوە نییە. تێکەڵەیەك لە سیاسەتەکانی ئیسلامی (ئیخوانی)، خۆرئاوایی، دیبلۆماسیەتی میدیایی، لەسایەی سێبەری خۆرئاوا، کارەکتەری قەتەری لەو وەرچەرخانە بەرجەستەکرد.

4-1. قەتەر و ئیسلامگەرایی (ئیخوانگەرایی)

پێویستە لە سەرچاوە نەتەوەییەکەیاندا، بۆ ریشەی سیاسەتی ئاینی قەتەری بگەڕێیت. کۆچی گروپەکانی سەرەتایی لە نەجدی سعودیەوە بۆ زوبارە (ناوچەیەك لەقەتەر)، ئاماژە بەو بابەتە دەکات، قەتەر لە روانگەی ئاینییەوە نزیکایەتی جێسەرنجی لەگەڵ سەرچاوەی وەهابییەت و گروپە توندڕەوە ئیسلامییە سوننەکاندا هەیە، سەرەڕای، راڤە و کارایی وەهابیزم زۆر لە سعودیە میانڕەوتر دەبێت. ئاوڕدانەوە لە مافەکانی ژنان، نیشانەی ئەو میانڕەوییەیە، بەڵام هەردوو وڵات لە ئیسلامیی توندڕەو نیگەرانن و پێشنیازیان بۆ چاکسازی توندڕەوانی ئیسلامی خستۆتەڕو. هەردووکیان، پشتگیری گروپە ئیسلامییە جیاجیاکان دەکەن و بەرجەستەترینی،

ئیخوان موسلمینی لقی جۆراوجۆرە. لێرەدایە، سیاسەتی دەرەوەی قەتەر و سعودیە جیاوازدەبێت. سعودیە بەشێوەیەکی باو، ئیخوان موسلیمینەکان لەگەڵ گروپی ئیسلامی پێگەخوازی سیاسی و کێشەی بە زەبری سیاسی دادەنێت و بەمەش لە رەفتارەکانی لەگەڵ ئەو گروپە هەمیشە خۆی پاراستوە، بەڵام قەتەر خۆی کردۆتە نوای ئیخوانییەکانی راوەدوندراو لە وڵاتەکانیان و بەردەوام زۆر پشتگیرییاندەکات. قەتەر لە چارەگی کۆتایی سەدەی بیستەمدا، ئامادەیی زۆری ئەندامانی ئیخوان موسلیمینی بەخۆەبینیوە. شەپۆلی یەکەمی کۆچی ئیخوان لە 1954، بۆ سەردەمی سەرۆکایەتی جەمال عەبدولناسر دەگەڕێتەوە. شەپۆلی دووەم پەیوەندی بەدوای 1982 و سەرکوتکردنی ئیخوان موسلیمین لە حەمای سوریا لە لایەن حافز ئەسەد، سەرۆك کۆماری پێشوی سوریاوە هەیە. سەرەنجام، شەپۆلی سێیەم، دوای چالاکی یازدەی سێپتەمبەری 2001 ئەنجامدرا. لەگەڵ کردنەوەی کەناڵی هەواڵی ئەلجەزیرە، پەیوەندی بەردەوام لە نێوان رەوتە ئیخوانییەکان و کەناڵی ئەلجەزیرەدا دەرکـەوت. هەر لەوبارەیەوە، بیرمەندی میسری، مەئمون ئەفەندی، لە رۆژنامەی ئەلشەرق ئەلئەوسەت، رایگەیاند زیاتر لە 50%ی دەستەی نوسەران و نوسینگەکانی ئەلجەزیرە، لەئەندامانی سەربە رەوتەکانی ئیخوانن. هەروەها ئەلجەزیرە، تۆڕبینی ئـامـڕازی ئەمیری قـەتـەرە لە روبەڕوبوونەوە لەگەڵ سەرۆکە سیاسییەکانی عەرەب.

قەتەر بەپێدانی پەنابەری سیاسی، بەدیاریکراوی بووە ناوەندی فەرهەنگی و بیرکەرەوانی دیکەی ئیخوان. ئەو بابەتە دوای یازدەی سێپتەمبەر و راکردنی زۆربەی ئەندامەکانی ئیخوان لە سعودیە، میسر، سوریا و تەنانەت وەهابییەکانی دانیشتوی سعودیە، لە جاران زیاتر توندتربوو. هەروەها قنیان ئەلغامدی، سەرنوسەری رۆژنامەی ئەلشەرق باوەڕیوایە، کەناڵی ئەلجەزیرە ئامڕازی بانگەشەیی ئیخوان موسلمین بووە و دەبێت. بەردەوامدەبێت (باوەڕموایە کەناڵی ئەلجەزیرە، دەنگ و ئایدیۆلۆژیای جوڵانەوەیەکی دیاریکراوە). بەڵگەی دیکە بۆ ئەو بانگەشەیە، گۆڕینی تۆڕی ئەلجەزیرە، بە ئامڕازی بڵاوکردنەوەی روانگەکانی شێخ یوسف ئەلقەرزاوییە. لەکاتی فشارهێنان دژی ئیخوان موسلمین، ناچاربوو میسر بەجێبهێڵێت و لە 1960، لە قەتەر نیشتەجێبوو، هەر لەوێ فتواکانی دەردەکات و بابەتە فەلسەفییەکانی لە قەتەر دەنوسێت، کە هەندێك بابەتی بیروڕای توندی لەبارەی وڵاتانی خۆرئاواو شیعەکانی تێدایە. پارێزەرێکی پڕهاتوهاواری شۆڕشەکانی عەرەبی بوو لە تونس، میسر، لیبیا و سوریا، قەتەر پاڵپشتیدەکرد. هەروەها رۆڵی تایبەتی لەهاندانی گروپە تەکفیریی و لاوانی عەرەب هەیە بۆ شەڕ لە سوریا. لە بەرامبەردا پشتگیریی تایبەتی قەتەر لەو ئیخوانانەی ناکۆکییان لەگەڵ قەتەر نەبووە و هەرگیز رەوایەتییان بە گروپێك لە ئیخوانی قەتەری نەداوە و رەخنەیان لە سیاسەتەکانی قەتەر نەگرتوە، کە

کێشەیان لەگەڵ سعودیە و ئیماراتی یەکگرتوی عەرەبیدا هەبووە. جگەلەمە، پەیوەندی نزیك و تەنانەت هاوژیانی نێوان ئیخوان موسلمین و قەتەریش هەیە. قەتەر پشتگیری دارایی و سیاسی جێگە سەرنجی ئیخوانەکان دەکات، لەکاتێکدا ئیخوان موسلمین وزەی خۆی بەرەو گەڵاڵەڕێژی توانای قەتەر، بۆ ناوچەکە رێنماییدەکات.

2-4. رۆڵی تۆڕی ئەلجەزیرە لە جوڵانەوەی نوێی عەرەبی

تەلەفزیۆنی ئەلجەزیرە، وەك ئامڕازێکی میدیایی گرنگ و کاریگەر لە ئاستی جیهانی، پێکهێنەری گرنگی کاریگەر و رۆڵگێڕی قەتەر لەوەرچەرخانەکانی بەهاری عەرەبی ئەم دواییە ئەژماردەکرێت. هەرچەند بەرپرسانی قەتەر هەوڵیاندا ئەلجەزیرە وەك میدیایەکی سەربەخۆ بخەنەڕو، کە لە چوارچێوەی رێساو یاساکانی میدیایی جیهانی ئازاد و ئازادی دەربڕین کاردەکات، بەڵام ئەلجەزیرە ئامڕازی گرنگی خزمەتکردنی سیاسەتی دەرەوەی قەتەرە و ئەو بابەتە بەتایبەت لەگەڵ روانگە جیاوازەکانی ئەلجەزیرە، لە رەوتی وەرچەرخانەکانی بەهاری عەرەبیدا دەرکەوتوە. تۆڕی ئەلجەزیرە سەربە ئەمیری قەتەرە. لە ئەنجامی ژمارەیەك رەخنەگری رەفتاری دوفاقی ئەلجەزیرە، ئەوە بە ئاسایی دەزانن، کە ئەمیری قەتەر کاریگەری راستەوخۆی بەسەر بەرنامەکانییەوە هەبێت. هەڵسوڕێنەرانی ئەلجەزیرە،

شوێنکەوتنی سیاسەتەکانی دەرەوەی قەتەر بە ئەرکی خۆیان دەزانــن. بەو پێیە، سیاسەتە دوفاقییەکانی ئەلجەزیرە، بە ئاقاری ئامانجە ناوچەییەکانی دەوحە، وایکرد ژمارەیەك لە پەیامنێرانی پرۆفیشناڵی وەك غەسسان بن جدو دەستلەکاربکێشنەوە. بیانوی ئەو پەیامنێرانە ئـەوەبـوو، کە ئەلجەزیرە لە پەیوەندی بەناڕەزاییەکانی بەحرەین، وەك پێویست هەواڵ نادات و لە بەرامبەردا، زیاد لە پێویست بە سوریاوە خۆی خەریکدەکات. لە رەوتـی وەرچەرخانەکانی تونس، ئەلجەزیرە سەرنجەکانی جیهانی عەرەبی تایبەت بە روداوەکانی ئەو دواییە لە تونس و هاوکاری پەلکێشانی شۆڕشی میسرییەکانی کـرد، بەشێوەیەك کە ژمـارەی میسرییە ناڕازییەکانی لە شەقامەکاندا، لە هەزاران کەس بۆ سەدان هەزار کەس زیادیکرد. هۆکاری پشتگیری قەتەر لە جوڵانەوەی جەماوەری تونس، رکابەریکردنی سعودیە، دژایەتیکردنی حکومەتی بن عەلی، پشتگیری ئەو تۆڕە لە ئیسلامگەرایانی تونسی و بوونی پارێزەرانی رەوتــە ناڕازاییەکانی حکومەتی بن عەلی بــوو لە ئەلجەزیرە. هەروەها ئەلجەزیرە لە پەلوپۆهاویشتنی ناڕەزاییەکانی میسر، بەڕوماڵکردنی وەرچەرخانەکان رۆڵی گرنگی هەبووە و ئەو بابەتە هۆکاری بەرکەوتەی حکومەت بە چالاکییەکانی ئەو تـۆڕە و وەستاندنی پەخشەکەی بــوو لــە نیل ســات. جۆرنالیستەکانی ئەلجەزیرە بۆ ئەوەی هاوشانی روداوەکان هەنگاو بۆ

پێشەوە بنێن، گەڕانەوە دەوحە و بەسودوەرگرتن لە گرتەی ڤیدیۆیی و خۆراکی تۆڕە ناڕاستەقینەکانی وەك: فەیسبوك و تویتەر، ئەو روداوانەیان شرۆڤە و شیکارکرد. لەئەنجامدا، روماڵی هەواڵی ئەلجەزیرە، کە بە بەراورد بە شیکاری تۆڕەکانی دیکە گشتگیرتر و وردتربوو، ئەلجەزیرە وایکرد رابەری راپەڕینەکان بناسرێت. تۆڕی ئەلجەزیرە وەرچەرخانی لیبیای بەشێوەیەکی تایبەت رەنگداوەتەوە و ئەو بابەتە بەرەو بەشداری فراوانی قەتەر لە جەرگەی هێزە نێودەوڵەتییەکاندا، دژەقەزافی بوو. حکومەتی قەتەر بە گریمانەی روخانی یەکجارەکی حکومەتی قەزافی، زۆربـەی دوربینی و تێبینییەکانی خستەلاوە و لەپاڵ هەنگاوەکانی خۆی، تۆڕی ئەلجەزیرە بۆ سازدانی نەیاران و تەنانەت لەسەرویەوە، پاساوی دەستتێوەردانی ناتۆی لە لیبیا بەکارهێنا. ئەلجەزیرە، کێشە و خەباتی لیبیاییەکانی بە وردی و بەشێوەیەکی قوڵ رومالکرد. بەڕواڵەت ئەو هەوڵە، لەپێناو رەفتارە نوێیەکانی قەتەر بوو. ئەلجەزیرە بەشێوەیەکی فراوان لە وەرچەرخانی سوریا رەنگیداوەتەوە، تەنانەت نارەزایەتی و توندوتیژیەکانی ناوخۆی ئەو وڵاتە، گەورەدەکات. چالاکی میدیایی ئەلجەزیرە لەهەمبەر وەرچەرخانی سوریا بەرەو سیاسەتی قەتەر، لەسەر بنەمای توندکردنی قەیرانە لە سوریا و هاوکاریکردنی گۆڕینی رژێمەکەیەتی، کە بە تەواوکەری سیاسەتەکانی دەوحە ئەژماردەکرێت، بۆ روبەڕوبوونەوە بە حکومەتی بەشار ئەسەد لە ئاستی

جیهانی عەرەبدا. ئەو تـۆڕە بەڕوماڵکردنی هەواڵی کۆبوونەوەی ئۆپۆزسیۆنی حکومەتی سوریا لەتورکیا (2012)، هەوڵیدابوو سورىاییەکان بۆ گۆڕینی رژێم هانبدات گوێنەدانی حکومەتی سوریا بە فرەنەتەوەیی بوروژێنێت. ئەو تۆڕە لە راپۆرتەکانیدا، بانگەشەیکردوە هێزەکانی ئاسایشی تورکیا خەڵکیان سەرکوتکردوە، کە ئەو راپۆرتانە بە ئامانجی خستنەمێشکەوەی رەفتاری نامرۆڤانەی حکومەتی سوریا بۆ نەیارانی ئامادەدەکرێن. هەروەها ئەو تۆڕە بە پەخشکردنی هەواڵی زیادبوونی فشارە دەرەکییەکان لەسەر حکومەتی سوریا، هەوڵدەدات ترسناکی بارودۆخەکە گەورە بکات و هەندێك وڵاتان بۆ هاوکاریکردنی خەڵکی ئەو وڵاتەو بێتوانایی حکومەتی سوریا لە کۆتاییهێنان بە بارودۆخی ناخۆش لەو وڵاتە رازیبکات. لەبارەی رەنگدانەوەی وەرچەرخانی یەمەن، ئەلجەزیرە بە تێبینییەکی تایبەتەوە کاریکردوە و هەوڵیداوە کوشتن، توندوتیژییە پەیڕەوکراوەکانی لە دژی خەڵک، پشتگیری ئەنجومەنی هاریکاری کەنداو لە عەلی عەبدوڵلا ساڵح و بەتایبەت بەڕێوەبردنی وەرچەرخانەکان، ئەوەندە زەقتر نەکاتەوە. لە کاتێکدا تۆڕی ئەلجەزیرە چەندین راپۆرتی گردبوونەوەکانی خەڵکی، لە میسر و تونس ئـامـادەکـردوە، ئـەو تـۆڕە هیچ هەواڵێکی نائارامییەکانی خۆرهەڵاتی سعودیە و بەحرەینی رانەگەیاند، کە کەمینەی باڵادەستی سوننە لەوێ، بە چاوێکی جیاوازییکردنەوە تەماشای زۆرینەی شیعەکانی

ئەویّ دەکات. تەنانەت قەتەر بەناردنی سەربازەکانی بۆ بەحرەین، هاوکاری سعودیە و ئەنجومەنی هاریکاری کەنداوی کرد، بۆ سەرکوتکردنی خەڵك. لەڕوانگەی هەندێك لەچاودێرانی ئەو بـوارە، هاوکاتی سیاسەتی قەتەر و راپۆرتە هەراوزەناکانی ئەلجەزیرە لە سوریا زۆرترسناك دێتەبەرچاو، بە تایبەت کاتێك شۆڕشەکانی دیکەی نزیك قەتەر، کەمتر سەرنجییان لێدەدرێت. بە سەرنجدان بە راپۆرتە راگەیەنراوەکان لە سوریا، پێدەچێت ئەلجەزیرە بیریچوبێتەوە وڵاتێك بەناوی بەحرەینیش هەیە. سەرنجنەدان لە راپەڕینی خەڵکی بەحرەین، دژی بانگەشەی پاڵەوانی ئـازادی عەرەب بوو. ئەو بابەتە چوارچێوەی سەربەخۆیی تۆڕی ئەلجەزیرەی لە حکومەتی قەتەر نیشاندا. ئەو بارودۆخە بە دەستلەکارکێشانەوەی بەڕێوەبەری گشتی تۆڕەکە، وەزاح خەنفەر، لە ئەیلولی 2011 و جێگرتنەوەی بە کەسێك لەبنەماڵەی دەسەڵات، واتە شێخ ئەحمەد بن جاسم بن محەمەد ئالی دووەم توندبوو. روماڵی هەواڵی بەهاری عەرەبی و وازهێنانی خەنفەر، هۆکاری کێشەی دیبلۆماسیەتی گشتی قەتەر بوو. هەمانکات، تامەزرۆیی ئەلجەزیرە بۆ پێشوازیکردن لە وەرچەرخانەکانی سوریا، سەریکێشایە بڵاوکردنەوە و پەخشی راپۆرتی ناڕاست، پشتگیرینەکراو و ساختە. ئەو بابەتە زیاتر لەوەی هاوکاری نەیارانی سوری بکات لە بەگژداچونەوە بە سەرنجڕاکێشانی نێودەوڵەتی، زیانی پێگەیاندن. زۆربەی شارەزایانی ئەو بوارە باوەڕیانوایە

ئەلجەزیرە وەك ئامڕازێکی دیبلۆماسیەتی گشتی قەتەر، وردە وردە درەوشانەوە و رەونەقی لە دەستدەدات.

4-3. لیبیا خاڵی وەرچەرخان

پزیسکی سیاسەتی قەتەر، لە سەرەتای شۆڕشی تونس بریسکایەوە. لەگەڵ گردبوونەوەی خەڵك لە 14ی حوزەیرانی 2011، لەبەردەم بارەگای وەزارەتـی وڵاتی تونس، تۆڕی ئەلجەزیرە بەفراوانی روماڵیکرد. خەڵکی ئامادە لەو گردبوونەوەیەدا، وێنەی ئەلجەزیرەیان بەدەستەوەبوو، کە بۆیان نوسیبوو (سوپاس، سوپاس ئەلجەزیرە). ئەو شێوازەی هەواڵگەیاندنە، سەرەڕای ئەوەی میدیاکانی خۆرئاوا سەرقاڵی روماڵکردنی جەژنی سـەری ساڵی نوێی زاینی بـوون، زۆر کاریگەر بوو. کارەکتەری قەتەر لە وەرچەرخانەکانی بەهاری عەرەبی، بەتەشەنەکردنی راپەڕینی خەڵکی تونس بۆ میسر، فۆڕمێکی جدیتری بەخۆوەگرت. سیاسەتی دەرەوەی قەتەر لە راپەڕینی خەڵکی تونس و میسر، لە هۆکارەکانی دەسەڵاتی نەرمانەی وەك تـۆڕی ئەلجەزیرە کەڵکی وەرگرت، بەڵام لە لیبیا، قەتەر خۆی خستە کێشەکەوە. هەربۆیە، لیبیا بووە خاڵی وەرچەرخانی بەرزەفڕانەی قەتەر. وێنەی قەتەر وەك وڵاتێکی ئاشتیخواز، بە دەستتێوەردانەکانی لە راپەڕینی خەڵکی لیبیا لە 2011، یەکسەر بۆ وڵاتی پێشەنگی هەنگاوی نێودەوڵەتی دژی قەزافی گۆڕا. ئۆباما لە نیسانی 2011، لەناو کێشەکانی

هێزەکانی قەزافی و لبییەکان لە شەڕی ماڵەوماڵی لیبیادا، داوای لە قەتەر کرد پشتگیری هێزەکانی ناتۆ بکات. هەروەها داوای لە ئەمیری قەتەر کرد لە پانتاییەکی فراوانتر رۆڵی گفتوگۆکار و نێوەندگیری کارا ببینێت. روانگەی تایبەتی قەتەر لە لیبیا، بووە هۆی پەیوەندی دەستتێوەردانی نێودەوڵەتی و ئیرادەی دەوڵەتانی عەرەبی لەو گۆڕەپانە. قەتەر لە ئازاری 2011، شەش یەکەی جەنگی خۆی بۆ پەیوەندیکردن بە هێزەکانی ئاسمانی ناتۆوە رەوانەکردبوو. ئەو جوڵەیە، گۆڕانی چۆنایەتی بوو لە سیاسەتی دەرەوەی قەتەر. ساڵانێك ئەو وڵاتـە هەوڵیدابوو بەجۆرێك خۆی بخاتە کێشە نێودەوڵەتییەکانەوە، بەڵام هیچ کاتێك تا ئەو ئاستە دەستتێوەردانی کارا نەبووە. هەڵبەتە ئەوە تاکە هەنگاوی ئەمیری قەتەرە، کە لەبواری سەربازی لە قازانجی راپەڕینەکان نەبوو. لە نیسانی 2011، فڕۆکە بارهەڵگرە ئاسمانییەکانی قەتەر، بە بەردەوامی دەوحەیان بە چەکی سەربازییەوە بۆ راپەڕیوەکان بەجێدەهێشت. ئەو چەکانە بریتیبوون لە موشەکە دژە تانکەکانی فەرەنسی و تفەنگەکانی FNی بەلجیکا بوو. هێزە تایبەتییەکانی قەتەر، مەشقی سەربازییان بە هێزە پیادە لیبییەکان لە شاخەکانی نافوسای خۆرئاوای تریپۆلی و خۆرهەڵاتی لیبیا کردبوو. هەروەها سوپای قەتەر لیبییەکانی بۆ مەشقی تایبەتی هێنابووە دەوحـە. دەستتێوەردانی قەتەر بە پێچەوانەی رواڵەتی ئاسایی و ئەندازەی ئەو

وڵاتە، تەنیا بابەتی دەسەڵاتنوێنی نەبوو، بەڵکو پێگەی دەگمەنی لیبیابوو، کە دەرفەتی دەدایە قەتەر لەسێبەری ناتۆدا تەراتێنبکات. سەرەڕای، قەتەر لە بیری ناردنی هێزە تایبەتییەکانی دابوو. گریمانە دەکرێت ئەو هێزانە سەربازانی بەکرێگیراوی پاکستانی بووبن بە جلوبەرگی قەتەرییەوە و لەژێر فەرمانی ئەفسەرانی قەتەریدا بوون بۆ هەر دۆخێکی تایبەتی و شەڕی چەکدارانە لە لیبیا. قەتەر زۆرترین سەرمایە و چەکوچۆڵی بۆ شۆڕشگێڕانی ئیسلامی نارد، کە گروپێکی گچکەیانی بۆ ئەنجومەنی نەتەوەیی رێگەی گۆڕیبوو. لە بنغازی زۆربەی چەك و سەرمایە، بۆ یەکەکانی عەبدولحەکیم بلحاج، مجاهیدی پێشو دەنێردرێت، کە پاشان بووە فەرماندەی سوپای تەرابلس. ئەلسلبی، ئەندامی لیبیی ئیخوان موسلمین، کە لە 1963 لە دایکبووە، بووە مۆری کلیلی نێوان راپەڕیوان و دەوحە. لە 1999، لە پایتەختی قەتەر لە دورخراوەیی ژیابوو. لە 2007 ئەلسلبی وەك نێوەندگیری قەزافی و سەرۆکی گروپە چەکدارە ئیسلامییەکانی لیبیا دەستی بە چالاکییەکانی کرد. ئەنجامەکەی ئەوەبوو، گروپە چەکدارە ئیسلامییەکانی لیبیا، بەتوندی شەڕی چەکداری ئیدانەکرد. بە درێژایی ئەوکاتە ئەلسلبی پەیوەندی نزیك و ئاشکرای لەگەڵ بلحاج، فەرماندەی گروپی چەکداری ئیسلامی لیبیا گەشەپێدا و لەو پەیوەندییانە لە راپەڕینی 2011 کەڵکی وەرگرت. قەتەر لە ئابی 2011، چاوپێکەوتنێکی لە نێوان بلحاج و دەسەڵاتدارانی ناتۆ رێکخست، کە زۆر

باس و هەراوزەنای وروژاند، چونکە ئەمریکا لە 2004، ئەو گروپەی وەك ڕێکخراوێکی تیرۆریستی ناساندبوو. ئەلسلبی و بلحاج نیشاندەری پەیوەندییە درێژماوەکانی دولایەنەی نێوان قەتەر و ئیسلامییەکانە، بە ئامانجی بەهێزکردنی وەفاداری بۆ قەتەر. دوای ئەوەی خەباتی چەکدارانە کۆتاییهات، دەوحە بەشێوەیەکی زۆروزەوەند بــووە ئامانجی تیری ڕەخنەکان. ئــەو ئەندامانەی ئەنجومەنی کاتی، کە دژی ئیسلامییەکان بوون، ترسی ئەوەیان هەبوو دۆستە قەتەرییەکانی لە گۆڕەپانی دەسەڵات بیانکەنەدەرەوە. ڕاستە قەتەر ئیسلامییەکان پڕچەك دەکات و ئەو بابەتە، کاری ئەنجومەنی کاتی، بۆ سەقامگیری پاوانکاری حکومەت لە کۆنترۆڵکردنی توندوتیژی دژوارتــر دەکرد. لێکۆڵینەوەکانی محەمەد عەبدولڕەحمان شلقم، نێردراوی ڕێکخراوی نەتەوەکان لە لیبیاش، پشتگیری ئەو ڕاستییەی دەکرد. لە تشرینی دووەم 2011 بە هەواڵنێری ڕۆیتەرزی وت: "قەتەر بڕێکی زۆری خستۆتە بــەردەم حزبە ئیسلامییەکان". شلقم لەدرێژەیدا ڕایگەیاند "دەسەڵاتدارانی قەتەر پارە و چەك دەداتە ئەو حزبانەو هەوڵدەدات دەست لەو بابەتانە وەربدات، کە پەیوەندی بەئەوانەوە نییە". دەکرێت پەیوەندییەکانی قەتەر بە ئیسلامییەکانەوە، بە ئامرازی پشتگیری لە ئامانجەکانی سیاسەتی دەرەوە و نەهێشتنی ناجێگیرییەوە بیگرە تا پاراستنی پێگەی ناوچەیی دابنرێت. دوای ڕوخانی قەزافی، قەتەر لە

دەستتێوەردان لەکاری ئابوری، سیاسی و سەربازی لیبیا بەردەوامبوو. سەرەڕای ئاسانکاری رەوتی هەناردەکردنی نەوتی لیبیا لە نیسانی 2012، بانکی نەتەوەیی قەتەر لە 49%ی پشکی بانکی بازرگانی پەرەپێدانی بنغازیدا، وەبەرهێنانی کرد. لە حوزەیرانی 2012، گۆڤاری تایم نوسیبووی، پێدەچێت قەتەر بە سەرنجدان بە ئاسایشی نەتەوەیی خۆی، دەست لەکاری ناوخۆی لیبیا وەربدات. ئەمیری قەتەر لە چاوپێکەوتنێکی تۆڕی ئەلجەزیرە، لە ئەیلولی 2011، لە پەیوەندییەکانی وڵاتەکەی لەگەڵ توندڕەوان رایگەیاند: (باوەڕیوایە ئەگەر بەڵێنی دیموکراسی و دادپـەروەری راستەقینە بۆ ئەو کۆمەڵە لە شۆڕشگێڕانی عەرەب بەدیبهێنرێت، ئەوان دەتوانن رێـی ئامێزی سیاسەتی بەشداریکارانە بـدۆزنـەوە). میری قەتەر رایگەیاند: (باوەڕموایە دەکرێت ئاڵوگۆڕی توندڕەوان بۆ ژیانی ناسەربازی و مەدەنی ببینین). پشتگیری قەتەر لەئیسلامییەکان بەتایبەت لە لیبیا، چەند هۆیەکە: یەکەم، پشتگیری قەتەر بەرژەوەندییەکی هەستپێکراوی هەبوو، بەهەمانشێوە کە وترا قەتەر، پەیوەندی درێژماوەی لەگەڵ ئیسلامییە جیاجیاکان و توندڕەوان دروستکردوە، کە هەندێکیان پۆستی ناوەندی و گرنگیان بۆ خۆیان دابڕیوە. دووەم، لەوانەیە پشتگیری نەیارانی لیبیا لەڕوانگەی ستراتیژییەوە بەسەرنجدان بە گەنگەشەی سوریا بەسودبێت، بەهەمانشێوە، راپەڕیوانی لیبیا بە پێی راپۆرتەکان، هاوکاری هاوتایانی خۆیان لە

ئۆپۆزسیۆنی سوریادا دەکـەن. لە تشرینی دووەمـی 2012، ئاشکرابوو لیبیا، سەرچاوەی سەرەکی دابینکردنی دارایی نەیارانی سوریا و خستنەڕوی نیوەی بودجەی ئەنجومەنی نەتەوەیی سوریا بووە. بەسەرنجدان بە رۆڵی زەقی ئیخوان موسلمین لەناو ئەنجومەنی نەتەوەیی سوریادا، دەسەڵاتی پشتیوانی قەتەر لە ئەنجومەنی نەتەوەیی سوریا، جێی سەرسوڕمان نییە. سەرەنجام، وەك لەسەرەوە باسکرا، قەتەر بەردەوام هەوڵیداوە لەگەڵ رەوتـە سیاسییەکان بێتەوە و وەرچەرخانی عەرەب، تێگەیشتنی گۆڕینی ئیسلامییەکانە بۆ ئامڕازی توانای زیاتر لە ناوچەکە. پشتگیری دارایی و سەربازی قەتەر لەو گروپانە، بە مانای توانای سیاسی دەگەیەنێت.

4-4. سوریا، هەڵەی ستراتیژی، یان دەرفەتێکی دەگمەن؟

کاتێك کەفوکوڵی ناڕەزاییەکان لە سوریا تەقییەوە، قەتەر سیاسەتی وشیارانەتری لەو وڵاتە، لە بەرامبەر راپەڕینی لیبیا گرتبووەبەر، بەڵام راڕایی سەرەتای قەتەر زۆر زوو هەوڵەکانی ئەو وڵاتەی بۆ روخانی حکومەتی سوریا و هـاوکـاری ئۆپۆزسیۆن، بۆ دەستبەرکردنی دەسەڵات گۆڕی. کاردانەوەی قەتەر لە چەند مانگی یەکەمی راپەڕینی سـوریـادا، ئاشکراو رون نەبوو. لەڕاستیدا، تا ئەوکاتە دەوحە پەیوەندی خۆی لەگەڵ

دیمەشق پاراستبوو. دەوڵەتی قەتەر ڕۆڵی ژیاری لە سەرکەوتنی حکومەتی سوریا بەسەر گۆشەگیرییەکەی لە جیهانی عەرەبدا بینیبوو، دوای تۆمەتبارکردنی بە کوشتنی سەرۆك وەزیرانی لوبنان، ڕەفیق ئەلحەریری، لە شوباتی 2005. ڕێککەوتننامەی قەتەر لەبارەی لوبنان لە ئایاری 2008، پشتگیری ئەو ڕەوتەی کرد. هەر ئەو کاتە، قەتەر وەبەرهینانێکی زۆری لە ئابوری سوریادا کرد، بە تایبەت لەبەشی موڵکوماڵ و دانەوێڵە. دەوحە بەوجۆرە هەستیکرد پەیوەندی لەگەڵ دیمەشق بەسەرنجدان بەوەی، سوریا گرنگترین هاوپەیمانی ئێرانە، دەکرێت بۆ پەیوەندییەکانی قەتەر لەگەڵ ئێرانیش بە سودبێت. هەربۆیە، قەتەر گومانی لە هەڵوێستوەرگرتن لە دژی دەسەڵاتدارانی سوریا نەبوو، لەسەرەتای ناڕەزاییەکان لە ئازاری 2011. تەنانەت تۆڕی ئەلجەزیرە لە ڕۆژانی یەکەم، فۆکسێکی کەمی خستەسەر ئەو بابەتە، تەنیا یوسف ئەلقەرزاوی بوو، کە بەردەوام ڕەخنەی لە بەشار ئەسەد و میتۆدی ڕوبەڕوبوونەوەی لەگەڵ ناڕەزایان دەگرت. کاتێك ئەمیر حەمەد داوای سوریای ڕەتکردەوە، کە پێویستە قەتەر ڕێ لە بڵاوبوونەوەی ڕای ئەلقەرزاوی بگرێت، گەنگەشەی توندی نێوان دوو وڵات دەستیپێکرد. میدیاکانی حکومەتی سوریا ڕەخنەیان لە دەوڵەتی قەتەر گرت و پاشان ڕاپۆرتەکانی تۆڕی ئەلجەزیرە لەبارەی ناڕەزاییەکانەوە، بەزۆری پەلاماری بوو. قەتەر لە تەموز

2011، یەکەم وڵاتی کەنداو بوو، کە دوای پەلاماری پارێزەرانی ئەسەد بۆ باڵوێزخانەی قەتەر، باڵوێزی خۆی لە دیمەشق داخست و لە فۆڕمی هاوپەیمانی بەشار ئەسەد، بووە رەخنەگری سەرسەختی و قەتەر بووە هێزێکی رێنماییکەری جوڵانەوە نەیارەکانی سوریا. قەتەر هەروەك لیبیا، لە هاوپەیمانی عەرەبیش کەڵکی وەرگرت. سەرۆك وەزیرانی قەتەر، حەمەد بن جاسم، سەرۆکی کۆمیتەی هاوپەیمانی عەرەب بوو لەبارەی سوریاوە، کە ئەندامەکانی دیکەی بریتیبوون لە سەرۆك وەزیرانی وڵاتانی عەمان، سعودیە، میسرو جەزائیر. هاوپەیمانیەتی عەرەب لەجوڵەیەکی سەرسوڕهێنەردا، ئەندامیەتی سوریایان لە تشرینی دووەمـی 2011، هەڵپەسارد و دوای ماوەیەکی کەم رایگەیاند، نیازی سەپاندنی ئابلۆقەی ئابوورییان هەیە. هەرچەند قەتەر و هاوپەیمانانی بە تایبەت سعودیە و میسر، دەیانویست پشتگیری لەسەرکارلابردنی رژێمی ئەسەد بکەن، بەڵام قەتەر لە ناوەڕاستی مانگی حوزەیرانی 2012 هەنگاوێکی بۆ پێشەوە هاویشت، کە داوای لە وڵاتانی عەرەب کرد، دەست بۆ کردەوەی سەربازی بەرن و مەسەلەی سوریا بۆ ئەنجومەنی ئاسایشی رێکخراوی نەتەوەکان بگێڕنەوە. لەو کاتەدا سوریا هیچ ئۆپۆزسیۆنێکی تێدانەبوو. ئەوەی بە شۆڕشگێڕ دەزانرێن، کۆمەڵێك هێزی توندڕەوی ئیخوان موسلیمین، وەهابییەکان، ئەلقاعیدە، بەرەی نوسرە، هەتاد

بوو، کە لە هەر توندوتیژی و رەفتاری نامرۆڤانە بۆ گەیشتن بەدەسەڵات درێغییان نەکردبوو. قەتەریش نەك هەر بەشێوەیەکی چالاك پشتگیری لە شۆڕشگێڕانی چەکداری سوریا، وەك سوپای ئازادی سوریای کرد، بەڵکو بە سازدانی کۆنفرانسێك، هەموو باڵە نەیارەکانی سوریای لە تشرینی دووەمی 2012، لە دەوحە یەکخست. دروستبوونی ئەو هاوپەیمانییە کاردانەوەیەك بوو بۆ تەواوی ئامانجەکانی سیاسەتی دەرەوەی قەتەر: رابەری ناوچەیی، پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان و بەگژداچوونەوەی بەتوانای ئێران (بە ئاگاداربوون لەپاڵپشتی ئێران لە حکومەتی سوریا). سیاسەتی دەرەوەی قەتەر لە سوریا بە پێی یەکسان زانینی وەرچەرخانی لەگەڵ میسر، لیبیا، هەتاد نەخشەی کێشرا.

4-5. بەحرەین، دوفاقی لە رەفتاری قەتەر

رووداوەکانی بەحرەین، شۆکێك بوو بۆ حکومەتی قەتەرو زۆربـەی دیکەی وڵاتـان. ئەگەرچی دەوحە دەرفەتێکی دایە سعودیە تا رۆڵی پێشەنگی خۆی لەو رەوتـەدا ببینێت، بەڵام پشتگیری بڕیاری ئەنجومەنی هاریکاری کەنداوی کرد، بۆدەستتێوەردان. بەپێچەوانەی سعودیەو ئیمارەتی یەکگرتوی عەرەبی، کە زۆربەی سەرباز و هێزەکانی خۆیان لە بەحرەین جێگیرکرد، سەربازانی قەتەری لە سەرکوتکردنی خۆپیشاندەران

هیچ رۆڵێکیان نەگرتەئەستۆ. ئەو کارە خرابووە ئەستۆی هێزەکانی ئاسایشی بەحرەین. ئەرکی ئەنجومەنی هاریکاری کەنداو، پاراستنی تەلار و ژێرخانەکان بوو. تێڕوانینی جیاوازی قەتەر لەسەرەتادا، بۆترس لە داهاتوی رژێمی خۆی دەگەڕایەوە. بابەتی دیکە زیاتر لە زۆرینەی شیعە، کە لە بەحرەین دەسەڵاتیان بەدەستەوەیە، زراوی دەوڵەتی قەتەری بردبوو. لە رەوتی ئەوقەیرانانەدا، دەرکەوت بەرپرسانی قەتەری وەك هاوتاکانیان لە ریاز، کوەیت، مەنامە و ئەبوزەبی، شیعە عەرەبەکانیان بە هاوپەیمانی ئێران دەزانی.

5. پارادۆکسەکانی سیاسەتی دەرەوەی قەتەر

شرۆڤەکردنی سیاسەتی دەرەوەی قەتەر نیشانیدەدات ئەو وڵاتە، توانای سیاسی بۆ پاراستنی هاوسەنگی تێکشکێنەری نێوان سەقامگیری ناوخۆ و ناوچەیی (کەنداو)، فراوانترە. سیاسەتی دەرەوەی قەتەر فراوانە، لەگەڵ ئەوەشدا، پێناچێت لە سەربنەمای ستراتیژی سیاسی گونجاو بونیادنرابێت و زیاتر ئارەزودەکات لەجیاتی رێکخستنیان گاڵتە بە رەوتە سیاسییەکان بکات. میتۆدی چاکتری سیاسەتی دەرەوەی قەتەر، نێوەندگیرییە، تاکتیکی ژیرانەی بەوشێوەیە پێگەی بێلایەنی خۆی و بارودۆخی (هاوڕێی هەموکەس) دەپارێزێت، کە لە رۆیشتن بەرەو

یەکێ لە دولایەنی نەیار، خۆی پاراستوە. دەکرێت بە توانایەکی فراوان لێکبدرێتەوە، بەڵام تەنانەت ئەگەر نێوەندگیری قەتەر بەشێوەیەکی زەق بۆ سەرکەوتنی، ئافەرین بکرێت، شرۆڤەی وردتر، شوێنەواری سنوردار و ماوەکورتی ئاشکرادەکات. نێوەندگیری حکومەتی یەمەن و حوسییەکان لە 2007، سەرینەکێشایە ئاگربەستی بەردەوامی هەردوولا. لە لوبنان، پەیمانی دەوحە لە 2008، لەوانەیە توندوتیژییەکانی شەقامەکان بوەستێنێت، بەڵام هەنگاوێك بۆ پشتگیری هەڵەکانی، دوبارە بەرەو ناجێگیری کێشە خوڵقێنی نێوان هاوپەیمانانی سیاسی رکابەر نەبوو. نێوەندگیری تاڵیبان و دەسەڵاتدارانی خۆرئاوا، لە 2010 دەستیپێکرد، هێشتا چاوەڕوانی دەستەبەربوونی ئەنجامەکەیەتی، هەرچەند قەتەر پێشنیازی کردنەوەی نوسینگەیەکی بۆ تاڵیبان لە دەوحە کرد. سەردانی شێخ ئەحمەد بۆ غەزە لە تشرینی یەکەمی 2012 و نێوەندگیری حەماس و فەتح بۆ پێکهێنانی حکومەتێکی فەلەستینیش، سەرینەکێشایە گۆڕانکاری درێژماوەوە. زۆربەی دەستکەوتەکانی قەتەر لەنێوەندگیرە کاتییەکانی، وێنەی قەتەر و پێگەی ئەو وڵاتەی لەناو وڵاتانی عەرەب و هاوپەیمانانی خۆرئاوادا بەهێزکرد، بەڵام هیچکات، لە گۆڕینی بارودۆخی سیاسی سەرکەوتونەبووە. چونکە قوڵبوونەوەی بڕیاری سیاسی لەباشترین دۆخدا،

بەدەست چوار ئەندامی خانەدانی دەسەڵاتەوەیە. لە کاتێکدا ئەو قوڵبوونەوەیە رێ بە کاردانەوەی خێرا دەدات لە لایەن بڕیاردەرانەوە، راوێژنەکردنی گروپ و وەزارەتەکان بە ژێرخانە سنوردارەکانی سیاسەتی دەرەوە، کەلێنی نێوان بڕیاردان و جێبەجێکردن و نەبوونی توانای پێویست بۆ شوێنکەوتنی هەوڵەکانی ناوبژیکەرانە بەرجەستە دەنوێنێت. سەرەڕای، نێوەندگیری قەتەر پێش وەرچەرخانەکانی عەرەب، لە ناوەندێکی تاڕادەیەك جێگیر ئەنجامدرا. بۆ قەتەر دژوارە، ئەو رۆڵە لە چوارچێوەی پێشبینینەکراوی پەڕینەوە بۆ دیموکراسیدا ببینێت. لە روانگەی ناوخۆشەوە تەواوی سیاسەتەکانی ناوخۆ، بڕیاری لەسەرەوە بۆ خوارەوەن، کە بە پلەی یەکەم ئەمیر و سەرۆك وەزیران رەچاوی دەکا. لەکاتێکدا ئەو جۆرە سیاسەتە فەرمییە تائێستا لە قەتەر بەکارهێنراوە، بەڵام بە دەستپێکردنی داواکارییەکان بۆ دامەزراوەی سیاسی لە جیهانی عەرەب، قەتەر ئەگەر لە چاکسازی جدی ناوخۆ سەرکەوتونەبێت، بە ئەگەرێکی زۆرەوە، متمانەی خۆی لە روبەڕوبوونەوەدا دەبینێتەوە. کەمێک دوای دەستپێکردنی وەرچەرخانەکانی عەرەب، 60 هاووڵاتی قەتەری، بۆ قسەکردن لەسەر چاکسازی سیاسی و ئابوریی، کۆبوونەوە و گفتوگۆیانکرد. بەرهەمی ئەو کۆبوونەوانە چاکسازی بۆ قەتەر، تۆخبوونەوەی

نیگەرانییەکان وەك نەبوونی راوێژی گشتی لە سیاسەتی ناوخۆ و دەرەوەدا، دەستنەگەیشتن بە زانیاری گشتی و نەبوونی سنوری نێوان ناوەندە تایبەتی و گشتییەکان، لەگەڵ راسپاردە سیاسییەکان بۆ حکومەتی قەتەر و راگەیشتن بە ناتەواوی و کەموکورییەکان بوو. ئەو فشارە زۆرەی ناوخۆ بە هێمنی بۆ سەرنجراکێشانی نێودەوڵەتی دەستپێکردوە. بە پێی پۆلێنکاری تایبەتمەندی جیهانی ئازادی لە 2011 و دەستەبەرکردنی پێگەی 134 لە نێو 167 وڵات، لە تایبەتمەندییەکانی دیموکراسی ساڵی 2011، لە باسی مافە سیاسی و ئازادییە مەدەنییەکان لاواز کاریکردوە. لە تشرینی یەکەمی 2011، لە لوتکەی گیرۆدەبوونەکانی قەتەر لە وەرچەرخانی عەرەبیدا، ئەمیری قەتەر بەڵێنیدا لە نیوەی دووەمی 2013، بۆ یەکەمجار هەڵبژاردن ئەنجامدەدرێت (یەکەمین بەڵێن لە 2013، بێ دیاریکردنی مێژوی جێبەجێکردن). لەو کاتەوە تا ئێستا، وڵات، لەژێر رابەرایەتی سیستمی وەڵام نەدەرەوەدا ماوەتەوە. قەتەر لە رواڵەتی تێکڕای وڵاتانی عەرەبی کەنداو، بۆ بەلاڕێدابردنی هاووڵاتیان لە بیرۆکەی گۆڕانکاری سیاسی لەڕێگەی دابەشکردنی پارەوە، پەیڕەویکردەوە. لە ئەیلولی 2011، واتا یەکەمین ساڵی وەرچەرخانی عەرەبی، حکومەتی قەتەر، زیادکردنی کرێی بۆ کرێکارانی بەشی گشتی راگەیاند. ئەو وەبەرهێنانەی قەتەر لە بەشی پەروەردە و خوێندن

بۆ نەوەی نوێ لە خوێندەواران و سەرهەڵدانی قەتەری جیهان ئەنجامیداوە، بە ئەگەرێکی زۆر لە ماوەیەکی زۆردا ئەنجامیدەبێت، بەڵام دورە بە سیستمێکی فەرمی حکومەت رازی بن. نەبوونی بەرنامەڕێژی دورماوە بۆ داهاتوی سیاسی قەتەر، تەنیا دەتوانێت چانسی وەرچەرخانی داهاتوی سیاسی ناوخۆ زیادبکات. لە لایەکەی دیکەوە، دژوارییەکانی ناوخۆ لەگەڵ شك و گومانەکان لە بابەت ئەلجەزیرە، کاریگەری نەرێنی بەسەر متمانەی دیبلۆماسیەتی گشتی قەتەرەوە دەبێت. لەکاتێکدا پێویستە رێککەوتنی گروپەکان و بەرژەوەندی جیاجیا لەپێگەی قەتەر، وەك کارەکتەری بەرچاوی ناوچەیی داکۆکی بکات، پاراستنی وەفاداری بۆ گروپە پارێزەر و توندڕەوەکان، واتا مەترسی بۆ سەر ئاسایشی قەتەر زیاترە. لە ئێستادا، ئارەزوی قەتەر بۆ خستنەژێر کاریگەریی کارەکتەرانی جۆراوجۆر، بەتایبەتی سەرۆکەکانی لە سەرهەڵدان، سەریکێشاوەتە مامەڵەکردن لەگەڵ حزبە تێکشکێنەرەکانی وەك شۆڕشگێڕانی ئیسلامی لەسوریا و لیبیا. پەیوەندییەکانی هاووڵاتیانی قەتەر لەگەڵ ئیسلامییە توندڕەوەکان، لەوانەیە لە ماوەیەکی زۆردا دژی سیاسەتەکانی دەسەڵاتدارانی حکومەت کاربکات. هەروەها ئارەزوەکانی قەتەر بە پەیوەندیکردن بەهەندێك لە ئیسلامییەکان، رەنگە شك

و گومانە نێودەوڵەتییەکان سەبارەت بە پاڵنەرەکانی قەتەر زیادبکات. سەرەنجام لەوانەیە ئەو فاکتەرانە زیاتر لـەوەی لەخزمەت پێگەخوازی سیاسی قەتەر دابێت، زیانی پێبگەیەنێت. ئەگەرچی پێدەچێت قەتەر وڵاتێکی بەئاشکرا پێگەخوازی سیاسی بێت، رون نییە ستراتیژیەتێکی گونجاوی درێژماوەی، بۆ هێنانەدی ئەو پێگەخوازییەی هەبێت.

ئەنجامگیری

جەنگی دووەمـــی جیهانی، گۆڕەپانی نواندنی سەرچاوەکانی دەسـەڵاتـی ڕەق دەسەڵاتبوو، وەك: وڵات، دانیشتوان، مادەی کانزایی، دەسەڵاتی سەربازی، سەرچاوەکانی خۆراك لە سەرەتای جەنگ و کۆتاییەکەی، ڕۆڵی جێسەرنجیان هەبوو. شەڕ لە 1945 کۆتاییهات، بەڵام ڕکابەری لەسەر سەرچاوەکانی دەسەڵاتی ڕەق نەك هەر کۆتایی نەهات، بەڵکو جارێکی دیکە و گوڕوتەوژمی زیاتر بوو، چونکە کارەکتەرانی نێودەوڵەتی، پەندیان لە ئەزمونی شەڕ وەرگرتبوو، کە پێویستە بۆ مانەوە بەگوێرەی توانا، لە سیستمێکی ئەنارشیدا کۆک و پۆشتەبی، ئەوە سەرینەدەگرت، مەگەر بە بەکارهێنانی سەرچاوەکانی دەسەڵاتی ڕەق، هەربۆیە ڕیالیزم لەم سەردەمەدا وەك تیۆری زاڵ لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان، سەرنجی

تایبەتی لەسەر دەسەڵات (بەتایبەت دەسەڵاتی سەربازی)یە و دەستەبەرکردنی دەسەڵات بەدوائامانجی دەوڵەتەکان دەزانێت. دوو جەمسەری بوونی جیهان، هۆی هاتنەناوەوەی وڵاتانی مامناوەندبوو، بۆ ڕەوڕەوەی دەستەبەرکردنی دەسەڵات. دەستپێکردنی جەنگی سارد و ڕکابەری هەردوو زلهێزی روسیا و ئەمریکا، لەسەر دەستەبەرکردنی زاڵێتی لە دەسەڵات و گەشەکردنی تیۆرەکانی جیۆپۆلۆتیك، زیاتر جەخت لە سەرچاوەکانی دەسەڵاتی ڕەق دەکرایەوە. شەڕەکانی بریکاری (لەجیاتی) لەجیهانی سێیەمدا، ناخی ئەنارشی سیستمی نێودەوڵەتی ئاشکراتر دەکرد. بە کۆتاییهاتنی شەڕی سارد و پاشەکشەی سۆڤێت، متمانەی دەسەڵات دانەبەزی، چونکە فراوانخوازی ئەمریکا لەپانتایی تیۆری (پاراستنی هەژمونی)، هەر بەردەوامبوو. جەختکردنەوە لە دەسەڵات، وڵاتانی لە زلهێزەوە تادەسەڵاتی گچکەو مایکرۆدەوڵەت پۆلێنکرد. ئەگەرچی هێشتا ریالیزم پێگەی خۆی لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان پاراستبوو، تیۆرەکانی لیبراڵیش لەڕوانگەی دەسەڵاتی نەرمیەوە، ماهیەتی پەیوەندییەکان و سیاسەتی نێودەوڵەتییان هێنایەبەرباس. لە دەیەکانی کۆتایی سەدەی بیستەمدا، بەهۆی وەرچەرخانی تەکنەلۆژیا و شۆڕش لە پەیوەندی و زانیارییەکان، بەهۆی خێرابوونی پرۆسەی بەجیهانیبوون و وەرچەرخان لە ناوەندی دیبلۆماسیی و سیاسەتی نێودەوڵەتی لە سەدەی بیستویەکەدا، توخمی نوێی وەك:

میدیا، وەرزش، کەلتور، دیبلۆماسیی گشتی، تەکنەلۆژیا، گەشتیاری، براندسازی، ئینتەرنێت و هتد... لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان خرایەڕو، تا سەرچاوەکانی دروستکردنی دەسەڵات وەربچەرخێنێت. سەرهەڵدانی ئەو توخمە نوێیانە مایەی پێناسەیەکی نوێی دەسەڵات بوون، کە تیۆرسێنانی وەك مەولانا و جۆزێف نای لێیانکۆڵیوەتەوە و ناویانناوە (دەسەڵاتی نەرم). لەگەڵ ئەوەی دەسەڵاتی نەرم دەلاقەیەکی نوێی دەستەبەرکردنی دەسەڵاتی بۆ وڵاتان کردەوە، بەڵام چونکە سەرچاوەی دەسەڵاتی نەرمیان نەبوو، نەیاندەتوانی دەسەڵاتی نەرم بەرهەمبهێنن و سودیلێوەربگرن. دەسەڵاتی نەرم زیاتر لەوەی ئامرازێك بێت بۆ دەسەڵاتی گەورە، بۆ پێکهێنەرە گرنگەکانی سیاسەتی وڵاتانی مامناوەند و گچکە گۆڕا. لەئەنجامدا، ئەو وڵاتانە سودیان لەدیبلۆماسیەتی نیچە وەرگرت و سەرچاوەکانی دەسەڵاتی نەرمی خۆیان، لە ناوەندەکانی جێسەرنجیان قوڵکردەوە تا دەرەنجامی باشتر دەستەبەربکەن. سەرهەڵدانی دەسەڵاتی نەرم و سەرچاوەکانی دروستکردنی، تێڕوانینە کۆنەکانی بۆ وڵاتانی گچکە و مامناوەند گۆڕی، کە روبەڕوی کەمبوونی سەرچاوەکانی دەسەڵاتی نەرمی ببوونەوە. دەسەڵات لە تێڕوانینە کۆنەکاندا، بە گشتی پێناسەی دەسەڵاتی رەق (سەربازی) هەبوو، وڵاتان بەگوێرەی ئەو فاکتەرە دابەشدەبوون. لە ئەنجامدا، ئەو وڵاتانەی سەرچاوەی دەسەڵاتی رەقان کەمبووە، زیانێکی زۆریان

بەرکەوتوە. سودوەرگرتن لەهۆکارەکانی دەسەڵاتی نەرمی لە لایەن وڵاتانی مامناوەند و گچکەوە، وایکرد دەسەڵاتی نەتەوەییان زیادبکات. زیادکردنی دەسەڵاتی نەتەوەیی لەسەر کۆڵەکەی دەسەڵاتی نەرم، پەیڕەوی لە پێگەی وڵاتێك لە چوارچێوەی وەرزش، کەلتوری نەتەویی، گەشتیاری، ژێرخانەکانی ناوخۆ، پێگەی لەبازرگانی جیهانی، مارکە بەناوبانگەکان لە بازرگانیدا، تۆڕەکانی سەتەلایت، سیاسەتی دەرەوەی ئاشتی ئامێز و بێگرژی، هەتادواییە.

شرۆڤەکردنی وڵاتـانـی گچکە دەریــدەخــات، کە سیستمی ئەنارشی نێودەوڵەتی، لە جاران زەرەرمەندترن، چونکە بەجیهانیبوون، سـەرچـاوەی هەڕەشەکانی فراوانکردوە. بۆیە ئەو وڵاتانە تەواوی هەوڵەکانی خۆیان لە پانتایی ناوخۆ و نێودەوڵەتیدا، بۆ دەستەبەرکردنی ئاسایش و مانەوە خەرجدەکەن و هـەوڵـدەدەن لە کێشە نێودەوڵەتییەکان دوربـن و سیاسەتی خۆیان هاوئاڕاستەی سیاسەتی وڵاتانی بەتوانا ڕێکبخەن. قەتەریش وەك وڵاتێکی گچکە لەو زیانبەرکەوتوییە بەدەرنییە. مێژوی ئەو وڵاتە گچکەیە وانەیەکی زۆری سەردەمی ئیمپریالیزمی، بۆ دەوڵەتمەدارانی ئەمرۆ هەیە. توێژینەوەی مێژوی قەتەر نیشانیدەدات، تێکهەڵچونێکی زۆر بۆ دەستەبەرکردنی دەسـەڵات و زاڵبوونی تەواو بەسەر ئـەو دورگـەیـە ئەنجامدراوە، کە سەرەنجام بنەماڵەی ئالی دووەم گەیشتونەتە دەسەڵات. جێگرتن لە

نێوان ئێران، سعودیە و بەحرەین، وایکرد گرنگترین ترسی ئەو وڵاتە، پاراستنی یەکپارچەیی خاکبێت، کە وایکرد قەتەر دیبلۆماسیەتی ئاشتی و سازان بکاتە سەرمەشقی خۆی و پەیوەندیی بە دراوسێکانییەوە، ئاشتی ئامێزبێت. لێکۆڵینەوە لە سیاسەتی دەرەوەی قەتەر، پێماندەڵێت ئەو وڵاتە گچکەیە بە پێچەوانەی رواڵەتی ئێستای لە سیاسەتی نێودەوڵەتیدا، توانیویەتی بە کۆکردنەوە و پۆشتەکردنی سەرچاوەکانی لەناوەندەکانی دەسەڵاتی نەرمی، پێگەی خۆی لە سیستمی نێودەوڵەتیدا بەرزبکاتەوە. ئەوەی لەسیاسەتی دەرەوەی قەتەر بەرجەستەتر دەنوێنێت، هەڵتۆقینیەتی لەناخی راستییە جیۆپۆلۆتیکیەکانی قەتەر و ستراکتۆری دەسەڵاتە لە سیستمی نێودەوڵەتیدا. قەتەر بە هەڵسەنگاندنی خۆی و تێگەیشتن لە وەرچەرخانە جیهانییەکان، توانیویەتی رۆڵی گونجاو لە سیستمی نێودەوڵەتیدا رەنگرێژبکات. هەڵبەتە کارەکتەری لەو رۆڵەدا بە بێ دەستباری و پشتگیری دەسەڵاتە گەورەکان، بە تایبەت ئەمریکا شیاو نەبووە. بۆیە قەتەر هەوڵیداوە لەگەڵ میتۆدە نائاساییەکانی وەك: لۆبی بەتواناو پشتگیری دارایی خۆی، پێگەی هێزەکانی ئەمریکا لەسعودیە بۆ قەتەر بگوازێتەوە. گواستنەوەی هێزە ئەمریکییەکان بۆ بنکەکانی ئەلعەدید و گەشەسەندن و گۆڕینی بۆ گەورەترین بنکەی ئەمریکا لە خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا، پێداویستییەکانی ئاسایشی قەتەری دابینکرد و رێگەی بە قەتەردا بەوپەڕی ئاسودەییەوە، بە

براندکردنی خۆی رابگات. مەرجی گەیشتن بە ئامانجێکی ئەوتۆ نەك تەنیا لایەك، بەڵکو پەیوەندییە دیبلۆماتیەکان بوو لەگەڵ ئیسرائیل. هەربۆیە قەتەرییەکان سەرەتا پەیوەندی بازرگانی و پاشان پەیوەندی سیاسی نهێنییانە و سەرەنجام ئاشکراکردنی، هەنگاو بۆ بە ئاساییکردنی پەیوەنییەکانی لەگەڵ ئیسرائیل، کە کۆمەڵگەی ئیسلامی وەك داگیرکاری فەلەستین دەیناسێت. بەم ئاقارەدا، هەندێك لەو باوەڕەدان ئیسرائیل بێ مەیل نییە، کە بەجۆرێك لە قەتەر وەك پەیوەندی خۆی لەگەڵ دوژمنانی سود وەرگرێت. ئەمریکاش قەتەر بەپردێك لە نێوان جیهانی خۆرئاوا، دنیای ئیسلام و ئەڵقەی پەیوەندییەکانی لەگەڵ گروپ و وڵاتانی توندڕەو دەزانێت. پەیوەندییەکی وا سیاسی هاوکاری قەتەری کرد، سەرنج لە شوێنکەوتنی سیاسەتەکانی دەرەوەی خۆی بدات.

تۆڕی ئەلجەزیرە، ئامڕازێکی دیکەی سیاسەتەکانی قەتەر بووە. ئەو تۆڕە سەتەلایتییە، سەرەتا بۆ روبەڕوبوونەوەی خانەدانانی ئال سعود دامەزرا، توانی بەتێپەڕینی کات ببێتە توخمێکی گرنگ لە سیاسەتی دەرەوەی قەتەر و وێنەیەکی لەبار لە قەتەر، وەك وڵاتێکی بانگەشەکاری ئازادی میدیایی و دیموکراسی لەجیهان پیشانبدات. لێکۆڵینەوە لە سەرچاوە داراییەکانی ئەلجەزیرە دەریدەخات، قەتەر بەشی زۆری لە خەرجییەکانی ئەو تۆڕە دابیندەکات. لە لایەکەی دیکەوە، سانسۆری هەواڵەکانی ئەو تۆڕە لەبارەی قەتەرو دەسەڵاتدارانی،

ناسەربەخۆیی تەواوی ئەو تۆڕە دەردەخات. سیاسەت لە تـۆڕی ئەلجەزیرە بـەرەو ئامانجەکانی سیاسەتی دەرەوەی قەتەرە. ئەو بابەتە لەڕەوتی وەرچەرخانی نوێی سیاسی لە جیهانی عەرەبدا، باش درککراوە. شەڕی ئەفغانستان وایکرد، ئەلجەزیرە بەناوبانگ بێت. پەخشی هەواڵی شەڕ لە کابول، لە هەلومەرجێکدا پێگەیەکی باش بوو بۆ ئەو تۆڕە، کە هیچ تۆڕێك لە ئەفغانستان نوسینگە و پەیامنێری نەبوو. وەرچەرخانەکانی دیکەی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست وەك شەڕی عێراق، لەجاران زیاتر هاوکاری هاتنەبەرباسی ئەلجەزیرەی کرد. لەو ناوەدا، پەخشکردنی وێنەکانی ئوسامە بنلادن، رابەری ئەلقاعیدە وایکرد ئەو تۆڕە لە قاڵبی ناوچەیی خۆی بێتەدەر و بۆ تۆڕێکی جیهانی بگۆڕێت، کە هەڕەشەی لە ئەمریکییەکان دەکرد. پەخشی فیلمی وەها بەتەنیشت فیلم و چاوپێکەوتنەکانی رابەران و کەسایەتی ئیسرائیل، هاوکات رەخنەگرتن لە رەفتاری ئەمریکا لە عێراق، ئەفغانستان و پەخشی چەند بەرنامەیەك لە ئەمریکا، سیاسەتی فرەلایەنەی ئەو تۆڕە بە باشی نیشاندەدات. ئەو سیاسەتە لێکدژانە، کە بە پشتیگری ئاشکرای ئەمیری قەتەر ئەنجامدەدرێت، نیشانیدەدات ئەلجەزیرە تەنیا تۆڕێکی سەتەلایتی نییە، بەڵکو بۆتە ئامرازێکی سیاسەتی دەرەوەی قەتەر. ئەو پشتگیرییانە تەنانەت درێژەی بەهۆشداریی و رەخنەی توندی ئەمریکاش دا. پێدەچێت ئەمریکییەکانیش لە رەفتاری ئەو تۆڕە رازیبن

و چ جای ئەوان زیاتر هەواڵ و بەرنامەکانی ئەو تۆڕە بەرنامەڕێژدەکەن و ڕەخنەگرتنەکانیان تەنیا ماسکێکە بۆ بە شاراوەیی مانەوەی ئەو سیاسەتەیە. ئەگەرچی هەندێك لە بەرنامەکانی تۆڕی ئەلجەزیرە ڕوانینی ڕەخنەیی بۆ ئەمریکا و خۆرئاوای هەیە، لەگەڵ ئەوەشدا، توێژینەوە و شرۆڤەی ناوەڕۆکی بەرنامەکان و لێکۆڵینەوە لە ڕەفتاری ئـەو تـۆڕە لەخۆرهەڵاتی نـاوەڕاسـت، نیشنایدەدات تۆڕی ئەلجەزیرە زیاتر لەوەی لەخزمەت قەتەربێت، لەخزمەت ئەمریکا دایە. پەیامێکی ناڕاستەوخۆی ئەو تۆڕە، بڵاوکردنەوەی دیموکراسیخوازییە لەخۆرهەڵاتی ناوەڕاست. ڕەنگە لە یەکەم ڕوانیندا برەوی تێفکرین لە دنیای عـەرەب لەگەڵ ڕستە سیاسییەکانی قەتەر یەکبگرێتەوە، بەڵام بە قوڵتربوونەوە لەو بابەتە تێدەگەین، کە دیموکراسی کۆمەڵگەی قەتەریش دەگرێتەوە، چونکە لەژێر هەژمونی حکومەتێکی ڕەهادایە. هەرچەند قەتەر توانیویەتی باشتر لە ئەمیرەکانی کەنداو و خۆرهەڵاتی نـاوەڕاسـت ڕەفتاربکات، لەگەڵ ئـەوەشـدا، نابێتە ئاستەنگی بەردەم خەڵکی قەتەر، تاڵانکردنی سامانەکانی قەتەر لـەلایـەن خانەدانی پاشایەتی و چوارچێوە سیاسییەکان، نادیدەبگرن. لە لایەکەی دیکەوە، هەندێك لە شارەزایانی ئەو بـوارە باوەڕیانوایە، پەخشکردنی هەواڵ و وێنەی پەیوەست بە تاڵیبان و هەندێك لە گروپەکان لە خۆرهەڵاتی نـاوەڕاسـت، بۆ توخمێکی نەمری ڕایگشتی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست دەگۆڕێت، کە

سەرەنجام سەردەکێشێتە بە فەرمی ئامادەبوونیان لە گۆڕەپانی سیاسی. ئەگەرچی تۆڕی ئەلجەزیرە هەمیشە ناوی قەتەری لەگەڵ بووە، بەڵام بەرزەفڕییەکانی ئەمیر حەمەد، لە تۆڕی ئەلجەزیرە و ئەندازەی جوگرافی قەتەر گەورەتربوو. هەربۆیە، ئەمیر بەدوای ڕێگەیەکەوە بوو بۆ چوونەناو سیاسەتی نێودەوڵەتییەوە.

قەیرانی لوبنان پێگەیەکی باشی بە قەتەردا، تا ڕۆڵی نوێ بۆخۆی پێناسەبکات. نێوەندگیری قەتەر لە نێوان حزب و گروپەکانی لوبنان، وایکرد قەتەر لە پەراوێزی سیستمی نێودەوڵەتی بەرەو ناوەندی ئەو سیستمە بجوڵێت، چونکە لەپانتاییەك سەرکەوتوبوو، وڵاتانی گەورەی وەك: فەرەنسا، سعودیە و میسر بێئاکام بوون. ئەوەی قەتەری سەرکەوتوکرد، پەیوەندییە کەسییەکانی سەرۆك وەزیران، لێکۆڵینەوەی تایبەتی و کەسی وەزیری کاروباری دەرەوە، شوێنکەوتنی ئەمیر حەمەد، یارمەتییە داراییەکانی قەتەر و بەتایبەت بانگەشەی بێلایەنی قەتەر بوو. نێوەندگیری لوبنان ئەزمونێکی سەرکەوتوبوو بۆ نێوەندگیرییەکانی دیکەی قەتەر لە سودان، یەمەن و تاڵیبان و ئەمریکا. ئەوەی قەتەر لە سودان نیشانیدا، وێنای وڵاتێکی بێلایەن و ئاواتەخوازی ئاشتی و هاوڕێیەتی بوو، کە ئارەزوی دەکرد پێکدادانەکانی نێوان شۆڕشگێڕان و حکومەتی سودان تەواوبێت. ژیانی ئەلمەحمود، وەزیری کاروباری دەرەوەی قەتەر لەگەڵ شۆڕشگێڕەکان بۆ تێگەیشتن لێیان، نیشانەی ورەی قەتەر

و شێوەی دەگمەنی بوو بۆ چارەسەرکردنی ئەو قەیرانە، چونکە نێوەندگیرییەکانی میسر و سعودیە لە سودان، ئەزمونێکی باشیان جێنەهێشتبوو، گروپە توشبووەکان بەو قەیرانە بە زەحمەت دەیانتوانی قبوڵیبکەن، کە ناکۆکییەکانیان بەنێوەندگیری وڵاتێکی گچکە چارەسەر دەبێت. ئوتێلە راقییەکان و پۆشتەیی دەوحە، بۆ چەندین مانگ شوێنی مانەوەی شۆڕشگێڕەکان بوو، تا رێککەوتن و پشتیوانی جێبەجێکردنی، بەخششە داراییەکانی قەتەر بوو. ئەوەی قەتەر بەدوایەوەبوو نەك تەنیا گەورەنوێنی بوو لە کۆمەڵگەی جیهانی، بەڵکو کەمکردنەوەی توانای میسر بوو لە ئەفریقیا و بەدەستهێنانی هەزاران هێکتار زەوی بەپیت بوو، تا ئاسایشی خۆراکی خۆی دابینبکات. هەرچۆنێکبێت، ئەوەی قەتەری لەو بوارەدا سەرخست، نەك تەنیا هەوڵی ئەو وڵاتە بۆ براندسازی، بەڵکو پشتیوانی وڵاتانی فرەناوچەیی بوو بە تایبەت وڵاتە یەکگرتوەکان. تاڕادەیەکی زۆر ئەو پشتگیرییە لەبارەی لوبنان و تاڵیبان دەرکـەوت. ئەگەر چرای سـەوزی ئەمریکا نەبووایە، قەتەر هەرگیز نەیدەوێرا نوسینگەی تاڵیبان لەدەوحە قبوڵبکات. نێوەندگیری تاڵیبان و خۆرئاوا، گەورەترین گەمەی سیاسی قەتەر بووە و هەر بەردەوامە. پێدەچێت پــەروەردەی قەتەر لەو رۆڵانــە بۆ کارەکتەربوونە لە قەیرانێکی گەورەدا، کە تەواوی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و بابەتەکانی داگرتوە. چاوەڕوانکراوە، کە تەنانەت قەتەر خۆی بۆ نێوەندگیری ئێران و ئەمریکا ئامادەبکات.

هەوڵەکانی قەتەر تەنیا لەگۆڕەپانی سیاسەتی دەرەوەدا نەبوو، بەڵکو سیاسەتەکانی ناوخۆی قەتەریش شایانی باسە. ئابوری بەهێزە، ڕێگەی خۆنوێنی لە گۆڕەپانی نێودەوڵەتی بە قەتەر و ئەمیرەکەی دەدات. گەشەکردنی پیشەسازییەکانی نەوت و گاز، داهاتێکی لێوڕێژی بۆ قەتەر مسۆگەرکردوە. توانای ئابوری، ڕێگەی بە قەتەردا پەرە بە ژێرخانەکانی خوێندن، تەندروستی، وەرزشی و کەلتوری بدات، تا لانیکەم بە رواڵەت رای ناوخۆی قەتەر بە رازی بهێڵێتەوە. لەو نـاوەدا، گەشەسەندنی ژێرخانەکانی وەرزشـی، نەك تەنیا بۆ وەڵامدانەوەی داواکاری ناوخۆ، بەڵکو بۆ سودوەرگرتن لە وەرزش وەك سەرچاوەیەك بووە بۆ دیبلۆماسی. قەتەر بەمیوانداری رکابەرە گەورەکانی ئاسیایی و جیهانی، توانیویەتی ناوی خۆی زیاتر لەجاران بێنێتەگۆ. بردنەوەی قەتەر لە مـزایـەدەی جامی جیهانی 2022، هەوڵی قەتەر بۆ دروستکردنی ستادیۆمی زۆر گـەورە و پێشکەوتو نیشانیدەدات، کە بەدوای دەستەبەرکردنی داهاتەوە نییە لەو یاریگایانە، بەڵکو بەدوای بەبراندکردنی خۆیەوەیەتی تا بەسازدانی ئەو کێبەرکێیانە، رویەکی گونجاوی خۆی نیشانبدات.

شرۆڤەکردنی سیاسەتی دەرەوەی قەتەر، دەریدەخات ئەو وڵاتە گچکەیە توانیویەتی بە باشی بە قوڵبوونەوە لە هۆکارەکانی دەسەڵاتی نەرمی لەپانتایی میدیا، وەرزش، کەلتورو نێوەندگیری سەرکەوتودا کاربکات، تا ئەوجێیەی

دووبارەبوونەوەی ئەوان لە سیستمی نێودەوڵەتیدا، براندی بۆ ئەو وڵاتە بەرهەمهێناوە. هەرچەند بەسەرنجدان بە لێکدژییەکان لە سیاسەتی دەرەوەی قەتەردا، هەروەها سیستمی داخـراوی ناوخۆی، دەسەڵاتی نەرمی قەتەر لەچەند ساڵی ئەودواییە روبەڕوی کێشەی جدی بۆتەوە، لەگەڵ ئەوەشدا، کۆمەڵێك هەنگاوی قەتەر لەدوو دەیەی رابردو، ئاماژەیەك لە نیازو ئیرادەی ئەو وڵاتەیە، بۆ گۆڕینی خۆی بۆ کارەکتەرێك بە قەوارەی گەورەتر لەئاستی راستەقینەی خۆی، کە بە تێپەڕینی کات توانا و گرنگتر لەوە، بەردەوامی ئەو تێڕوانینە دەردەکەوێت.

بەرهەمە چاپکراوەکانی دەزگای ئایدیا

ژ	ناوی بەرهەم	نووسەر	وەرگێڕ	ساڵی چاپ
1	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]		2014
2	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر		2014
3	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]		2014
4	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر		2014
5	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر		2014
6	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر		2014
7	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]		2014
8	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]		2014
9	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]		2014
10	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر		2014
11	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]		2014
12	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر		2014
13	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر		2014
14	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]		2014
15	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر		2014
16	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر		2014
17	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]		2014
18	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر		2014
19	[illegible]	[illegible]		2014
20	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر		2014
21	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر		2014
22	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر		2014

23	ئاشنابوون بە ڤێرجینیا وولف	ئیشراقات یووسف		2014
24	ئاشنابوون بە بیرکاری هاوچەرخ	کۆمەڵێک نووسەر		2014
25	ئاشنابوون بە هیگڵ	کۆمەڵێک نووسەر		2014
26	مێژووی ئیسلامییەکانی کوردستان	ماجید خەلیل		2015
27	کۆچی سوور	عەلی ئەمین ئازاد	فازیل حسێن مەلا وەسیم	2014
28	سەفەران بۆ سەرگەلی	سەردار عەبدوڵڵا		2014
29	گەشتی	سابیر عەبدوڵڵا کەریم		2014
30	پراگماتیزم	کۆمەڵێک نووسەر	ڕەحمەتی فەتاح	2015
31	لە ئیسلامەوە بۆ کۆماری	ئەنوەر حسێن شوان مستەفا		2015
32	پرسیارەکانی ئەفسانەی سەرەتایی	ئەنوەر حسێن (بازگر)		2015
33	گەشتە بەرەو ئەفسانەکانی سۆفیگەرایی	بەرینا ئەکبەر	ڕاگەیاندنی ئیسماعیل	2015
34	عەقڵ و ئەفسانەناسی	کۆمەڵێک نووسەر		2015
35	گۆڕینی ئەتوار چارەسەری پێوەندییەکانی نێوان ئەمریکا و ڕووسیا	ماجید خەلیل		2015
36	گۆڕانی ڕژێم و شێوەکانی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست سەدەیەکی سەرەتا	سەرچەڵ عەبدوڵڵا فەقێ	سابیر عەبدوڵڵا کەریم	2015
37	ئاشنابوون بە فیزیک	هۆشیار حەسەن		2015
38	ئاشنابوون بە فەلسەفە	کۆمەڵێک نووسەر		2015
39	ئاشنابوون بە مۆرکسیت	کۆمەڵێک نووسەر		2015
40	ئاشنابوون بە هایدگەر	کۆمەڵێک نووسەر		2015
41	ئاشنابوون بە جیل دۆلۆز 1	کۆمەڵێک نووسەر		2015

42	ئاشنابوون بە جیل دۆلۆز 1	کۆمەڵێک نووسەر	2015
43	ئاشنابوون بە حەننا ئارێنت	کۆمەڵێک نووسەر	2015
44	ئاشنابوون بە هیگڵ	کۆمەڵێک نووسەر	2015
45	ئاشنابوون بە سارتەر	کۆمەڵێک نووسەر	2015
46	ئاشنابوون بە نیچە	کۆمەڵێک نووسەر	2015
47	ئاشنابوون بە لیۆتار	کۆمەڵێک نووسەر	2015
48	ئاشنابوون بە سلاڤۆی ژیژەک	کۆمەڵێک نووسەر	2015
49	ئاشنابوون بە مارکس 1	کۆمەڵێک نووسەر	2015
50	ئاشنابوون بە مارکس 2	کۆمەڵێک نووسەر	2015
51	ئاشنابوون بە مارکس 3	کۆمەڵێک نووسەر	2015
52	ئاشنابوون بە مارکس 4	کۆمەڵێک نووسەر	2015
53	ئاشنابوون بە مارکس 5	کۆمەڵێک نووسەر	2015
54	ئاشنابوون بە مارکس 6	کۆمەڵێک نووسەر	2015
55	ئاشنابوون بە مارکس 7	کۆمەڵێک نووسەر	2015
56	ئاشنابوون بە مارکس 8	جەلال حەمید	2015
57	بۆچی مارکس لە سەرحەق بوو؟	تێری ئیگڵتن / ڕێبوار محەمەد	2015
58	[illegible] لەگەڵ [illegible]	[illegible] / فەرهاد حەسەن	2015
59	ئاشنابوون بە فرۆید	کۆمەڵێک نووسەر	2015
60	ئاشنابوون بە [illegible]	هیوا شاهۆیی	2015
61	ئاشنابوون بە شۆپنهاوەر	کۆمەڵێک نووسەر	2015
62	ئاشنابوون بە گرامشی 1	فەرهاد حەسەن	2015
63	ئاشنابوون بە گرامشی 2	ئەنوەر حوسێن	2015
64	ئاشنابوون بە هۆبز	کۆمەڵێک نووسەر	2015
65	ئاشنابوون بە دیموکراسی	کۆمەڵێک نووسەر	2015
66	ئاشنابوون بە [illegible] 1	کۆمەڵێک نووسەر	2015

67	[illegible]	[illegible]	2015
68	[illegible]	[illegible]	2015
69	[illegible]	[illegible]	2015
70	[illegible]	[illegible]	2015
71	[illegible]	[illegible]	2015
72	[illegible]	[illegible]	2015
73	[illegible]	[illegible]	2015
74	[illegible]	[illegible]	2015
75	[illegible]	[illegible]	2015
76	[illegible]	[illegible]	2015
77	[illegible]	[illegible]	2015
78	[illegible]	[illegible]	2015
79	[illegible]	[illegible]; [illegible]	2015
80	[illegible]	[illegible]	[illegible]
81	[illegible]	[illegible]; [illegible]	2014
82	[illegible]	[illegible]	2014
83	[illegible]	[illegible]	2014

2014	[illegible]	ئاشنابوون بە ئاکوینی	84
2014	[illegible]	ئاشنابوون بە سپینۆزا	85
2014	[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	86
2014	[illegible]	ئاشنابوون بە ڤیتگنشتاین	87
2014	[illegible]	ئاشنابوون بە فرێگە	88
2014	[illegible]	ئاشنابوون بە لیوتار	89
2014	[illegible]	ئاشنابوون بە لایبنیتز 1	90
2014	[illegible]	ئاشنابوون بە لایبنیتز 2	91
2014	[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	92
2014	[illegible]	ئاشنابوون بە بێرتراند راسڵ	93
2014	[illegible]	ئاشنابوون بە پیتاگۆراس 1	94
2014	[illegible]	ئاشنابوون بە پیتاگۆراس 2	95
2014	[illegible]	ئاشنابوون بە ئەفلاتوون	96
2014	[illegible]	ئاشنابوون بە رۆزا لۆکسمبۆرگ	97
2014	[illegible]	ئاشنابوون بە رۆزا لۆکسمبۆرگ	98
2014	[illegible]	ئاشنابوون بە کریشنا مورتی	99
2014	[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible] 1	100
2014	[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible] 2	101
2014	[illegible]	[illegible]	102
2004	[illegible]	[illegible]	103
2014	[illegible]	[illegible]	104

105	[illegible]	سۆران عەلی	[illegible]
106	[illegible]	[illegible]	[illegible]
107	[illegible]	سۆران عەلی	[illegible]
108	[illegible]	[illegible]	[illegible]
109	[illegible]	ئەرسەلان حەسەن	[illegible]
110	[illegible]	[illegible]	[illegible]
111	[illegible]	[illegible]	[illegible]
112	[illegible]	[illegible]	[illegible]
113	[illegible]	[illegible]	[illegible]
114	[illegible]	ئەرسەلان حەسەن	[illegible]
115	[illegible]	[illegible]	[illegible]
116	[illegible]	[illegible]	[illegible]
117	[illegible]	[illegible]	[illegible]

118	[illegible]	[illegible]	[illegible]
119	[illegible]	[illegible]	[illegible]
120	[illegible]	[illegible]	[illegible]
121	[illegible]	[illegible]	[illegible]
122	[illegible]	[illegible]	[illegible]
123	[illegible]	[illegible]	[illegible]
124	[illegible]	[illegible]	[illegible]
125	[illegible]	[illegible]	[illegible]
126	[illegible]	[illegible]	[illegible]
127	[illegible]	[illegible]	[illegible]
128	[illegible]	[illegible]	[illegible]
129	[illegible]	[illegible]	[illegible]
130	[illegible]	[illegible]	[illegible]
131	[illegible]	[illegible]	[illegible]
132	[illegible]	[illegible]	[illegible]
133	[illegible]	[illegible]	[illegible]
134	[illegible]	[illegible]	[illegible]
135	[illegible]	[illegible]	[illegible]

2016	دڵشاد محەمەد - هێمن تاهیر	ژنێك لەناو سەردەستەی میلیشیاكاندا	136
2016	هاوار محەمەد	ماركس و رەخنەی سیاسەت	137
2016	یوسف محەمەد بەرزنجی	لەبڵاوكراوەكانی كۆمەڵەی رەنجدەرانی كوردستان	138
2016	دانا شوانی	فەلسەفە لەئێستادا	139
2016	دكتۆر حەمید عەزیز	تیۆری زانینی زانستییانە	140
2016	دانا شوانی	ماركس و ئازادی	141
2016	ئیسماعیل ئیسماعیل زادە	شرۆڤەی ئەفسانەی سیزیف	142
2016	ماجد خەلیل	سەلەفییەت لەكوردستانی ئێران	143
2016	سۆران عەلی	هەژموونی نەوت	144
2016	سمكۆ محەمەد	دەوڵەت	145
2016	محەمەد چیا	مێژووی ئابوری جیهان	146
2016	خەڵەف غوفوور	لەتوڵەیتوڵەوە بۆ ناوزەنگ	147
2016	محەمەد فاتح	پارت و رێكخراوە سیاسییەكان لە توركیا	148
2016	د. لوقمان رەئوف	دەقی شیعری كوردی لەڕوانگەی سیمیۆلۆژییەوە	149
2016	وریاغەفوری	تیۆری چوارەمی سیاسەت	150
2016	رامیارمەحمود	هونەری شێوەكاری نوێ	151
2016	حەسەن بارام	جیهانگیری لە ڕوانگەی جیاوازەوە	152
2017	ئارام مەحمود ئەحمەد	فەلسەفەی هانا ئارێنت	153
2017	سابیر عەبدوڵلا كەریم	نەوت بەرامبەر زەوی	154

155	پوختەی سەرمایەی مارکس	بابان ئەنوەر قادر	2017
156	چوارینەی دیموکراسی	خالید کەریم محەمەد	2017
157	النفوذ الهلال الشیعی	علی محمد صالح	2017